

#1 24

TEMA:

folkehøgskolehistorien

FOLKEHØGSKOLEN

PORTRETTET:

DAG WOLLEBÆK

side 14

HISTORIEN:

ARILD MIKKELSEN

side 14

REKTORMØTET:

DEMOKRATI

side 42

ÅRGANG 120 • UTGITT AV FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

FOLKEHØGSKOLEN

UTGITT AV FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

Redaktør:
Øyvind Krabberød
ok@folkehogskole.no
mob. 986 27 439

Send ros og ris til:
ok@folkehogskole.no

Redaksjonsråd:
Einar Opsvik, Dorte Birch, Angelina K. Christiansen og Espen Bråten Kristoffersen

Kommer ut med 4 nr. pr. år
Frist for innlevering av stoff: 5.feb., 5.mai, 20. aug. og 5. november. Stoff meldes i god tid før deadline.

ISSN 0333-0206

Design: **U Oslo (uoslo.no)**
Forsidefoto: **Dansk højskole**
Trykk: **United Press**
Papir: 200/100g Silk

Abonnement: 300 kr
Annonser: 1/4-side: 2.100 kr,
1/2-side: 4.100 kr og helside: 8.000 kr

FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Besøksadresse: Brugata 19, Oslo
tlf.: 22 47 43 00,
bankgiro: 8101.34.46466

fhf@folkehogskole.no
www.folkehogskoleforbundet.no
www.frilyntfolkehogskole.no

Generalsekretær:
Angelina K. Christiansen
angelina@folkehogskole.no
tlf: 959 60 115

Leder:
Einar Opsvik
Bakkevegen 36, 6150 Ørsta
einar@folkehogskole.no
tlf: 971 76 112

Nestleder:
Ronnie MAG Larsen
Follo folkehøgskole

Styremedlem:
Line Tirslaug
Torshaug folkehøgskole

Styremedlem:
Mariann Aaland
Buskerud folkehøgskole

Styremedlem:
Marianne Amundsen
Agder folkehøgskole

1. varamedlem:
Frida Isungset
Sogndal folkehøgskule

INFORMASJONSKONTORET FOR FOLKEHØGSKOLEN
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Tlf.: 22 47 43 00
if@folkehogskole.no

Daglig leder:
Dorte Birch
dorte@folkehogskole.no
tlf: 913 52 372

INNHold

03	<i>Leder, Øyvind Krabberød</i>
04	<i>Portrettet – Dag Wollebæk</i>
07	<i>Pedagogisk inspirasjon – Miles Horton</i>
10	<i>Pedagogisk hverdag: Global – Hardanger</i>
13	<i>Foto: Mer enn ord</i>
14	<i>Frilynt fhs, historisk gjennomgang</i>
21	<i>Pioneren Mette Dahl – Sogndal fhs.</i>
25	<i>Idéene som skapte Nansenskolen</i>
29	<i>Nye rektorer</i>
30	<i>Myndiggjøring til økokrati</i>
35	<i>På hjertet</i>
36	<i>Kjetils kurs</i>
37	<i>Stor kunstgave til folkehøgskolene</i>
38	<i>Grundtvig – folkehøgskolens far</i>
41	<i>Min sang – Angelina C.</i>

41	<i>Blikk fra kaikanten</i>
42	<i>Rektormøtet Stavanger</i>
44	<i>Bøker: Katti Anker Møller</i>
45	<i>Bøker: Folkehøgskolehistorie – Kløvstad</i>
46	<i>Flerkulturelt på Hadeland fhs</i>
50	<i>Movies on war – Elverum</i>
52	<i>Arbeidslivet</i>
53	<i>Leder – Einar Opsvik</i>
54	<i>Bærekraftsprisen til Fana</i>
55	<i>Opprop: Stopp krigen i Gaza</i>
56	<i>Nytt fra Folkehøgskoleforbundet</i>
60	<i>Nytt fra informasjonskontoret</i>
61	<i>Nordisk</i>
62	<i>Folkehøgskolerådet</i>
64	<i>Baksiden: Tekst/diktstafetten</i>

LEDER: BLI KLOK AV HISTORIEN

Folkehøgskolen har et lite jubileum i år – 160 år! Det ble markert på årets rektor-møte og vi skal markere det her i magasi-net med et temanummer: FOLKEHØGSKOLEHISTORIE. Det kommer stadig nye personer inn i folke-høgskolelandskapet, og vi har fått fore-spørsel om det finnes en liten innføring som kan gi en oversikt over idéene, kildene – de historiske linjene. Her kommer ma-gasinets bidrag til å søke røttene og vise noen spor å følge framover. Magasinet trykkes opp i et større opplag for å kunne brukes til dette de kommende årene.

Den romerske guden Janus, som har gitt liv til måneden januar – hadde to ansikter; ett som vendte framover og ett som vend-te bakover. Janus var egentlig guden som beskyttet overganger – broer, elver, passa-sjer. Da var det nyttig å kunne se to veier samtidig. Vi tror dette også er sentralt for folkehøgskolebevegelsen. Det er helt av-gjørende å ha dette doble blikket i den tida vi går inn i.

Gjennom å forstå våre røtter kan vi iden-tifisere og verdsette våre felles verdier, tra-disjoner og fortellinger. Dette hjelper oss med å danne en sterk identitet og gir oss en følelse av tilhørighet og sammenheng.

Grundtvig levde og formulerte sine prinsipper på 1800-tallet. Disse har vist seg å være svært holdbare og fortsatt ha relevans i dagens samfunn. Som en av de mest betydningsfulle tenkerne innen nor-disk kultur og filosofi kan hans ideer og

prinsipper fortsatt være et betydelig bidrag til samfunn og skole. Hans tanker om folkelighet, utdanning, mangfold og de-mokrati er relevante og kan bidra til å forme og inspirere vår tenkning og utvik-ling også i dag.

En av de viktigste prinsippene i Grundt-vigs tenkning er *folkelighet*. Han mente at alle mennesker har en unik verdi og at en sterk og inkluderende folkelighet, og et folkelig engasjement er avgjørende for et velfungerende samfunn. Dette prinsippet er fortsatt relevant i dagens flerkulturelle fellesskap, hvor det er viktig å respektere og verdsette mangfoldet blant mennesker.

Vi har utfordret et knippe skribenter og folkehøgskolekjennere til å bidra til en vifte av innfallsvinkler som vi synes bely-ser temaer:

- Arild Mikkelsen som skrev *Frihet til lære* til frilynt folkehøgskoles jubileum i 2014, skriver en stor historisk over-siktsartikkel - *Frilynt folkehøgskole, trender og tendenser fra 1850 – 2000*.
- Sigurd Ohrem skriver om Myles Horton sitt radikale folkehøgskolear-beid i USA – Highlander og borger-rettsbevegelsen.
- Den nye forsknings- og høyere utdan-ningsminister Gudmund Hoel har skrevet en stor forskningsartikkel om Mette Dahl som var sentral i Sogndal folkehøgskules første år. (Artikkelen er redigert og forkortet av Mai-Evy Bakken.)

- Inge Eidsvåg skriver om historien som skapte Nansenskolen – en svært aktuell artikkel under rådende ver-denssituasjon.
- Vi har fått bruke en artikkel Tor Grønvik skrev før han døde – der selveste Grundtvig belyses spesielt.
- I portrettet møter dere Dag Wollebæk, nestor og æresmedlem i Folkehøgsko-leforbundet. Det er inspirerende å høre hans refleksjoner.
- Mette Haustreis anmelder den nye og omfattende biografien om Katti Anker Møller – skrevet av Hege Duckert.
- Einar Opsvik anmelder Jan Kløvstads bok til 150-års jubileet for folkehøg-skolen til Ivar Fløistad og Viggo Ullmann i Austre Moland.
- Til sist ser Øyvind Brandt framover – utfordringer for folkehøgskolen; *Skal folkehøgskolen myndiggjøre til økokrati?*

Vi håper dette temanummeret kan belyse hva frilynt folkehøgskole er, hvilke idéer den bygger på og at vi rår over en skatt som er mer enn en historisk relikvie – mer aktuell og moderne enn noensinne.

God lesning!

Øyvind Krabberød

Fra og med 2024 vil magasinet Folkehøgskolen komme ut med fire årlige utgaver. Det legges også stadig ut aktuelt stoff på www.frilyntfolkehogskole.no

MAGASINET FOLKEHØGSKOLEN

Folkehøgskolen gis ut av Folkehøgskoleforbundet og er organisasjonens talerør overfor medlemmer, ansatte i folkehøgskolen, politikere, pedagoger og læresteder. Bladet skal sette dagsorden, speile og kommentere aktiviteten i frilynt folkehøgskole og i organisasjonen ved å bringe aktuelt pedagogisk, politisk og kulturelt stoff til inspirasjon og debatt. Folkehøgskolen legges ut på bloggen frilyntfolkehogskole.no. Målet er å ha en vekselvirkning mellom blad og nett. Relevante blogginnlegg kan også tas inn i bladet. Folkehøgskolen startet opp som Høgskolebladet i 1904 og er medlem av Fagpressen. Magasinet redigeres etter Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten.

PORTRETTINTERVJU MED DAG WOLLEBÆK
– DET SISTE ÆRESMEDLEMMET

HEDERSMANN I HALLINGDALEN

Det er på høy tid at vi i denne portrettspalten får møte æresmedlem i Folkehøgskoleforbundet – legendariske Dag Wollebæk. Grorudgutten som fikk et helt liv i folkehøgskolen, og som trofast skriver nynorsk.

– Du hadde et langt liv i folkehøgskolen – fra 1973 til du gikk av med pensjon i 2005. Hva er du mest stolt av?

– Det er at, da jeg forlot Norsk folehøgskolelag i 2005, hadde vi en fagforening som ikke hadde forlatt idé siden. Det er flott at det stadig finnes en idédebatt i skoleslaget – og så lenge vi klarer å holde den standard jeg ser i bladet er jeg ikke redd. Vi fikk til de to stolpene med idé og fagforening. Olav Akerli sa i sin tid: «Det er plass for mykje idealisme i folkehøgskulen, men det skadar ikkje om ein får litt betalt».

INNHALDET I FOLKEHØGSKOLEN

– Jeg er dypt urolig for at det kan finnes folkehøgskoleopplegg som ikke blir satt inn i en større sammenheng, men som bare har som mål å få elever og en positiv bunnlinje i regnskapet. En kan spørre seg om opplevelsjesjakten har tatt overhånd. Folkehøgskole skal ikke være butikk! Vi må være folkehøgskole for å kalle oss folkehøgskole – jeg har aldri hatt noe forhold til de populære reiselinjene. I et rom med elever og lærer hvor samtalen går fram og tilbake – likeverdig, da er det folkehøgskole! Reisene kan komme i veien for det personlig utbytte elevene skal møte – der opplevelsen blir viktigere enn utviklingen av personligheten.

– Samtalen er og blir viktig. Dersom det ikke blir lagt til rette for den STORE samtalen på tvers av linjer og fagfelt – da har folkehøgskolen feila. Med den bølgedalen i søkningen til skoleslaget vi opplever nå skal en passe godt på at en ikke får innspill som vi fikk i kompetansedebatten

på slutten av 90-tallet. Da var det kamp om det skulle være mulig med kompetanse-givende kurs. For eksempel å kunne gå opp til eksamen ved en høgskole – lånt kompetanse. Dit må vi ikke komme, postulerer han.

Dag sto i viktige kamper – kamper som ble vunnet og som frilynt folkehøgskole høster fruktene av i dag.

RADIKALISERT

Æresmedlemmet kommer fra et møblert hjem i Groruddalen i Oslo – med far som var lektor på Grorud høyere allmennskole og mor som underviste i piano. – Det var en drøm å vokse opp der – med ett måls hage. Det var også sosiologisk spennende. Det var et tredelt samfunn med fabrikkarbeidere, bønder pluss middelklassen –

Leser:

Lydbøker – stort sett på øret.

Hører:

P2 radio, også når jeg skal sove.

Musikk:

På hytta – CDer. Fra Elvis til Bach.

Smultronställe:

Stedet som jeg alltid vil tilbake til – en frittstående fjelltopp i Austre Slidre på 1686 meter.

Fun fact:

Samler på frimerker – og abonnerer stadig på førstedagsstempler.

som vi tilhørte. Men Dag tok tidlig stilling – han var med i Framfylkingen og Furuset AUF. – Jeg ble radikalisert, men var aldri med i AKP. I 1972 med EF-kampen ble det Sosialistisk Folkeparti. Senere har det blitt engasjement i SV hvor han på Gol satt to perioder i formannskapet – Ingrid har tatt sin turn for Arbeiderpartiet i kommunestyret, så de har hatt et stort engasjement i heimen.

Selv har han dype røtter i folkehøgskolelandskapet. Med besteforeldre fra Danmark og Grundtvigbevegelsen – som ble mål menn. Og bestefar som har fått statue på Brunkeberg i Telemark. På den andre siden i slekta var det småbrukere i Krogstad og Vestby.

Men det har vært mer enn politikk. Det har vært mye amatørteater på Gol – med store prosjekter annethvert år. Det har vært alt fra plumpe folkekomedier til god seriøs dramatikk – med Dag som skuespiller.

Det ble lærerskole på Dag – Oslo lærerskole (der Litteraturhuset ligger i dag). Det var der han traff Ingrid.

Det er ikke vanskelig å få praten til å gå over et lunsjmåltid med varm høstsol inn glasset. Ingrid er ute av huset, men er snart tilbake.

LYKKELIG OG INTENST

– Hvorfor ble det folkehøgskole på deg?

– Det er nok litt tilfeldig. Klaus Heiberg i DNT utfordret meg til å bli oppsynsmann på Olavsbu i Jotunheimen. Og vi ble sammen utfordret til å bli vertskap. Det ble mye sang – og Ingrid laget middag. Da det ble en ledig stilling på Hallingdal folkehøgskule gjorde attesten fra Klaus Heiberg

alene hele utslaget – Dag fikk jobben i 1973. Før han startet opp på Hallingdal var han ett år på Frøya og 1,5 år på Sandaker i Oslo som lærer. Han startet «linjeløs» – tok det han fikk, samfunnsfag, kroppsøving, studiegrupper, teatergruppe, foredrag og norsk. Noen avbrekk ble det senere for videre utdanning – blant annet drama i Bergen. Ingrid fikk jobb som spesialpedagog i kommunen.

Han ble på skolen til 1986 da han startet opp i Oslo sentralt i Norsk folkehøgskolelag. – Arbeidsmiljøet var lykkelig og intenst – pur glede, jeg kunne ikke fått det bedre. Det ble år med pendling – mandag-torsdag i Oslo – og hjemmekontor, uke etter uke.

Dag ble sterkt engasjert i det fagpolitiske arbeidet – i Samnemda. Der hadde de et godt samarbeid med NKF. De siste årene i jobb merket han en markert økning i konflikter som fagforeningen måtte inn i. – Jeg tror det også hadde å gjøre med at medlemmene hadde større tiltro til oss på fagforeningsområdet, sier Dag.

Og i organisasjonsarbeidet var Arild Mikkelsen og Dag som – Knoll og Tott. Dag tok seg av det daglige fagforeningsarbeidet og kontoret, mens Arild tok seg av idéarbeidet – de utfylte hverandre og var et godt team.

KRISTEN - FRILYNT

Vi går rett på et aktuelt spørsmål.

– Hva tenker du om sammenslåing mellom kristen og frilynt folkehøgskole? – Jeg ser ikke noe grunnlag for en slik løsning nå. I kristen folkehøgskole har en så mange sterke eierorganisasjoner som står bak – og de vil knapt tenke seg å bli slått sammen med den frilynte bevegelsen. Om det skjer så tror jeg det vil ligge så mange komplikasjoner der at det ikke vil holde i det lange løp. Det kan bli krevende kompromisser. Jeg synes det ser ut som samarbeidsformen vi har i dag fungerer ganske bra.

ELVIS PÅ HØYOKTAN

Det har alltid vært en god opplevelse å være i nedslagsfeltet til Dag – han skaper rett og slett positivitet og en god atmosfære rundt seg. Glad-frilynt var et navn som ble heftet på nynorskmannen fra Groruddalen. Og han er en sangelsker – du hører det når Dag synger med innlevelse! Når han var lærer på Skaga (Hallingdal fhs.) ble alle timer startet med sang. Han elsker rett og slett sang – jeg fikk min dose med «dusj-sang» på morgenkvisten, Elvis på høyoktan – fantastisk!

Nå kjenner han at årene krever sitt, for tiden med mye smerter, artrose i foten, som han håper kan bedres med en operasjon som planlegges.

I diktet til poeten Salvatore Quasimodi, skriver italieneren:

Enhver står ensom på jordens hjerte,
Gjennomboret av en solstråle.

Og plutselig er det aften.

– Hva tenker du om døden?

– Ja jeg har ofret den noen tanker. Jeg er ikke fremmed for at døden er en overgang.

– Og til hva?

– Jeg kom jo til folkehøgskolen som rein hedning – utmeldt av kirka. Sakte men sikkert har jeg møtt litteratur og mennesker i folkehøgskolen som har gitt tanker og refleksjoner – det er lenge siden jeg

lærte meg å synge salmer. Jeg meldte meg ut av kirka som 16-åring, nå har jeg meldt meg inn igjen. Men det er ikke fordi jeg da tror jeg kommer til himmelen. Jeg har meldt meg inn igjen fordi kirken har forandret seg. Kirken står i dag for holdninger som for 20 år siden var utenkelige. I dag kan en si at flertallet i kirka er progressive. Men det er et tankekors når gode venner går bort, og det har vært flere den siste tiden, reflekterer Dag.

ET ØRNEREDE

Det blir en god kveld i Hallingdalen. Jeg trakteres med utsøkt mat og drikke, samtalen beriker. Her er det tradisjon i matveien – småmat og lefsekling. Jeg klipper fra nettet: «*Småmat og lefsekling er festmat i Hallingdal, og Buskerud sin nasjonalrett. For at småmaten skal regnes som fin, så må alle biter være like store som ertene og kraften må være klar. Man må ikke forveksle småmaten med suppe som forrett, for småmaten har alltid blitt brukt som hovedrett*» – dette var en innertier – akkompagnert av godt drikke!

– Og fest ble det!

Dag var tillitsvalgt som daglig leder. Det ga mulighet for å gå av med pensjon da han var 60 år. – Da jeg var 60 kjente jeg meg sliten og hadde vært gjennom en operasjon for kreft – da kjentes det greit å gi seg, oppsummerer Wollebæk.

Det er godt å være her i høyden hos Dag og Ingrid. En bolig der de legger alt til

rette for å bli boende i, tross krevende helse. Det ligger som et ørnerede høyt over Hallingdalen – på Skaga noen kilometer fra Gol sentrum, vegg i vegg med folkehøgskolen.

Det siste æresmedlemmet følger godt med på hva som skjer i folkehøgskolemiljøet, og har deltatt på landsmøter så langt mulig, og det årlige julebordet i organisasjonen som er obligatorisk. Men navneskiftet i 2013 til Folkehøgskoleforbundet synes han var litt leit – det skulle vært Norsk folkehøgskolelag – om han fikk bestemme.

Neste dag: Jeg trakteres med en herlig frokost, vi går inn for landing og går ut for fotografering – før Dag kjører meg ned til stasjonen. Men dagen er ikke over for 78-åringen. Nå setter de seg snart i bilen med kurs for hytta på Beitostølen.

Jeg takker for noen flotte timer, beriket på gode samtaler og inntrykk, på Skaga, med et herlig vertskap – takk!

Tekst og foto: Øyvind Krabberød

Nesten hundre år etter oppstarten av den første nordiske folkehøyskolen, skulle Grundtvigs spiringsdyktige ideer spre seg over Atlanteren, og vekke en første, overraskende gjenklang i fjellområdene og gruvekulturen i Tennessee. Her ble den legendariske og politisk venstreorienterte Highlander Folk School grunnlagt i 1932. Highlander henvendte seg særlig til det unge, gryende arbeider- og fagforeningsmiljøet lokalt, og ble etter hvert en katalysator for den framvoksende borgerrettighetsbevegelsen. Grundtvigs visjon fikk her stor betydning som en inkubator for tanker og tiltak om integrering av hvite og fargede ungdommer. Fra dette miljøet, som nedenfor blir nærmere beskrevet, sprang politisk potente personligheter som Martin Luther King og Rosa Parks, og ikoniske protestsanger som We shall overcome og You gotta Move, begge med blueslegendene Leadbelly og folkesangeren Pete Seeger som faddere.

FOLK HIGH SCHOOL OG USA

Ideen om en skole for livet ble importert til USA mellom de to verdenskrigene, og gjennomgikk dermed så en viktig mod-

Myles Horton (1905 – 1990) var en amerikansk sosialistisk pedagog, grunnlegger og rektor på Highlander Folk School, i Tennessee, som startet opp i 1932. Denne amerikanske folkehøyskolen var direkte inspirert av Grundtvig, og ble på 1940- og 50-tallet helt sentral i kampen for danning og integrering av elever på tvers av hudfarge. Horton ble også kalt «the father of the Civil Rights Movement»), p.g.a. samarbeid med de fleste av periodens unge borgerrettsledere. Blant disse kan nevnes navn som Martin Luther King Jr., Rosa Parks, Ralph Abernathy, og mange andre.

ernisering og transformasjon. På 1920-tallet blomstret alle slags nye, sosialpedagogiske ideer på utdanningsarenaene i USA. En mann som tok disse ideene på alvor var den appalachiske og «hillbilly-intellektuelle», Myles Horton. Opplyst og inspirert etter å ha hørt en danskfødt prest snakke engasjert om Grundtvigs ideer og de danske folkehøgskolene, la han kursen over Atlanteren for å utforske disse nye, reformpedagogiske perspektivene i deres naturlige miljø - Danmark. Horton tilbrakte først tiden på Borup, hvor han lærte å forstå dansk, og besøkte deretter andre skoler, som Helsingør og Esbjerg, og studerte de tidlige anvendelsene av grundtvigianske ideer og pedagogiske metoder. Han ble spesielt inspirert av hvordan elevenes motivasjon kunne vekkes gjennom å få møte sin gamle kulturarv, til å søke sine røtter i møtet med norrøn mytologi og nasjonalhistorie. Men også gjennom folkelige sanger og poesi kunne en formidle delkulturelle innsikter som ellers ville blitt ignorert. Videre innså han, at «å synge unisont var en effektiv måte å inspirere mennesker og bringe dem nærmere hverandre». Han anerkjente Grundtvig som en opprører, en inspirator for de fattige og stemmeløse. Blant de funksjonene Horton mente var særlig nyttige å ivareta var: Studenter og lærere som bor sammen, kollegalæring, allsang, sosial interaksjon i uformelle omgivelser, frihet fra eksamener i regi av statlige myndigheter. Han tok også med seg ideen om at hver skole skulle ha et unikt formål eller et selvvalgt oppdrag.

HIGHLANDER FOLK SCHOOL

Etter at han kom tilbake til USA, i 1932, grunnla Horton Highlander Folk School sammen med Don West og Jim Dombrovski i Tennessee. Skolen skulle være for unge menn og kvinner fra fjellområdene og arbeidere fra fabrikkene. Det var viktig at afroamerikanere skulle inkluderes og integreres i studentgruppa, som ville leve i nærkontakt med sine lærere. Erfaringslæring gjennom å leve, studere og jobbe sammen ville skape en forståelse av hvordan man finner sin rette plass i en verden av forandring.

Området lå i et av landets fattigste fylker. Kontrasten til de norske skolene, som tidlig på 1900-tallet først og fremst var knyttet til bondebevegelsen, men fremmedgjort fra arbeiderklassen, var særlig tydelig. Ifølge Grundtvigs idé om at folkeånden skulle gjennomsyre skolene, er det ikke overraskende at dette appalachiske skoleeksperimentet, grunnlagt i et område av fattige arbeidsfolk med både hvite og

F.v. Rosa Parks, Coretta Scott King og Myles Horton.

fargede, skulle framvise slike betydelige forskjeller. Highlander koblet seg til den fremvoksende, lokale arbeiderbevegelsen, og Horton formet Highlanders utdanningsprogram for å støtte en sosialt inkluderende og demokratisk filosofi. Horton inviterte ungdom uavhengige av hudfarge til seminarene sine, og Highlander ble en av få arenaer der afroamerikanere og hvite kunne møtes.

Da han under Danmarksoppholdet møtte Grundtvigs skoleide i praksis, hadde hans opprinnelige pedagogiske visjoner rykket nærmere på handling og praksis i egen kontekst. Oppfatningen at utdanningen skulle bygge på folkelige verdier krevde at de unike, folkekulturelle tradisjonene på landsbygda skulle være et grunnleggende trekk. Fremføring av folkesanger og folkeeventyr med rot i lokalsamfunn og region ble de viktigste, faste innslagene i læringsøktene.

I et TV-intervju med Bill Moyers fra 1980 forteller Horton om sine tidlige inspirasjoner, bl.a. fra å vokse opp i en fattig landsby med mye muntlighet og få eller ingen bøker. Inspirert av Bibelen hadde han lært at du ikke kan forandre samfunnet uten å innse at kjærlighet er en universell verdi. Gjennom sine lesninger så han viktigheten av en grunnleggende

skaperkraft, men folk burde ikke bare være talsmenn for kreativitet, de måtte være kreative selv. Horton var også sterkt overbevist om at menneskerettighetene var universelle og gjaldt for hvem som helst, og dessuten måtte være subjektivt meningsfulle. Senere lærte han av Marx om de sosiale klassene, som han kunne bruke som et verktøy for å analysere det amerikanske samfunnet. Fra disse ulike delene, som i likhet med Grundtvigs interesser, inkluderte omfattende lesning av poesi og lyrikk, skapte han sitte eget verdibaserte livs- og skolesyn.

POPULÆRKULTUR OG SANGTRADISJON

Sang var en viktig del av dagliglivet på Highlander, og skapte fruktbare krysspollineringer med bl.a. læringsmiljøet. Hortons kone Zilphia, samlet, sammen med studentene, inn tradisjonelle folkesanger, religiøs musikk og fagforeningssanger fra regionen, som hun deretter skrev om for å passe de deltakende studentgruppene. Det velkjente eksemplet er da hun lærte folkesangeren Pete Seeger en tidlig versjon av We Shall Overcome, opprinnelig en gammel baptistsalme. Highlander er stedet der denne sangen ble overført fra arbeiderbevegelsen til Civil Rights Movement. Sangen ble gjort til et klingende symbol på både skolen og Civil Rights Movement og illustrerer tydelig Highlanders rolle som et lokomotiv for å styrke undertrykte gruppers identitet, og gi dem de nødvendige verktøyene for å komme inn i samfunnet. We shall overcome, fant senere veien også til norsk folkehøyskoles samling av populære sanger. Sangen på Highlander hadde en så sentral plass at den må kunne kalles et «kjernepensum» for skolen.

EN SKOLE FOR UNGE VOKSNE I ARBEIDERKLASSEN

På 1930-tallet i USA var arbeiderklassen og deres organisasjoner de nærmeste følgesvennene for Highlander-initiativet. Horton mente at politisk og økonomisk makt måtte utfordres for å frigjøre vanlige folk fra herredømme. Men, i samsvar med Grundtvig, måtte menneskene med problemene finne sine egne løsninger, ikke overta dem fra eksperter som uten hell

hadde forsøkt å løse andres problemer. I stedet for å tilby lettvinde løsninger, hjalp Highlander vanlige mennesker med å skaffe seg en utdanningsbase for å få kontroll over sine egne liv. Hortons drøm var å forandre den verdenen som amerikanske fattige og undertrykte mennesker levde i ved å skape en skole for livet, basert på mild kjærlighet og mellommenneskelig vennlighet og styrt av slike verdier som frihet, likhet og ekte demokrati. Det viktigste elevene ved Highlander kunne lære av oppholdet var, ifølge en av studentene, hvordan de skulle hjelpe seg selv. Hortons drøm om en folkehøyskole stammet fra en dyp kritikk av det eksisterende utdanningssystemet. Hvis fattige, arbeidende mennesker av forskjellige farger kunne komme sammen, samhandle og dele sine egne erfaringer, kunne de finne sine egne måter å forbedre livssituasjonen sin på.

DET UFORMELLE LIVET

En annen viktig inspirasjon Horton fikk med seg fra Danmark, var potensialet i det uformelle samspillet mellom lærere og elever, samt den gjensidige respekten og den naturlige likestillingen som preget dette samspillet. I denne atmosfæren av likestilling fikk deltakerne sjansen til å utfolde sine iboende, humane kapasiteter for å bli myndige, kompetente borgere. Horton ble fanget av ideen om å bruke innfødt kultur som en plattform for læring, og ble spesielt inspirert til å bruke disse metodene i sitt arbeid med blandede grupper av mennesker.

På jakt etter felles løsninger på elevenes erfarte barrierer og problemer, ønsket Horton at Highlander skulle stimulere studentenes bevissthet som frie borgere, for eksempel ved å gi fargede studenter de nødvendige verktøyene for å delta i politiske valg og på andre måter delta i demokratiske prosesser. Det passet godt inn i borgerrettighetsbevegelsens program.

THE TIMES THEY ARE A ' CHANGING

Ved begynnelsen av 1950 endret skolen fokus fra vektlegging av menneskelig organisering innen fagforeninger, til et sterkt engasjement i borgerrettighetsbevegelsen.

Institusjonen var nå blitt et samlingssted for de unge deltakerne i den afroamerikanske revolusjonen, medvirkende til den voksende Civil Rights-bevegelsen. Folk som Martin Luther King kom inn, og det samme gjorde Rosa Parks, kjent for busshendelsen, der hun som afroamerikansk statsborger ble den første som nektet å tilby setet sitt til en hvit person på offentlig transport. Rosa Parks visjon om et enhetlig samfunn ble skapt her, hvor hun også opplevde at det fantes hvite mennesker som var like sterke motstandere av rasisme som afroamerikanske borgere. Rosa Parks var elev på Highlander i 1955, en måned før den berømte busshendelsen. Martin Luther King, som deltok på flere seminarer og workshops på Highlander, skulle senere besøke Norge for å motta Nobels fredspris.

GLOBAL SUKSESSFORMEL

Ideen om en folkehøgskole, med opphav i Grundtvigs Danmark, har vært av varig kulturell og politisk betydning, spredd ideer og skapt langvarige, kulturelle forbindelser over hele kontinentet. Det har gitt voksne fra alle sosiale lag like muligheter til utdanning, og skapt arenaer for forberedelse til aktivt medborgerskap. Og ikke minst, skoleslaget har tilbudt steder for å møte jevnaldrende med ulik kulturell bakgrunn, fra ulike sosiale lag og av alle farger. Dette er en underkommunisert, men viktig utvidelse av folkehøgskoleideen, født ut av en bevegelse som ble opprettet for 200 år siden, og som endte opp med å spille en avgjørende rolle i å forme og modernisere Norge og Skandinavia. Denne impulsen og banebrytende ideen er det som utgjør folkeopplysningen, den nordiske gaven til den moderne verden.

Denne sosiale visjonen og pedagogiske inspirasjonen endret også noe i USA. Barack Obama påpekte i en tale til de nordiske statsministre i 2016 den avgjørende betydningen Highlander har hatt for danning og myndiggjøring av unge, afroamerikanske voksne og aktivister i Civil Rights Movement.

Sigurd Ohrem

HARDANGER FOLKEHØGSKULE:

EN GLOKAL DANNELSESREISE

- 1 God stemning på lokalbussen når nabomannen drar opp en levende høne av sekken.
2 Lærer og reiseleder Anna Jensen.
3 Overnatting hos en lokal familie.

Foto: Hardanger folkehøgskule

Da jeg fikk jobb som lærer på linja Global – solidaritet og backpacking, så jeg for meg et eksotisk klasserom. Sjøbris og varm vind. Jungel og kultursjokk. Jeg så for meg å tilbringe tida med elevene i Havana eller på Zanzibar, men ting blir ikke alltid slik man ser for seg. Heldigvis. Det tok nemlig ikke lang tid før jeg innså at selv læreren på backpackinglinja, først og fremst tilbringer tid på skolen, i ei lita bygd i Hardanger med omkring 600 fastboende.

EN NY VERDEN

Plutselig innså denne byjenta, helt uten folkehøgskoleerfaring, at den nye hverdagen skulle bestå av mye mer enn salsa og safari. Her måtte jeg bidra på scenen, arrangere karaoke-kafé og undervise i valgfag jeg aldri hadde hørt om tidligere. Og ikke nok med det; som folkehøgskolelærer skal du også bidra til elevenes danning. Det var fjernt for ei jente som gjennom sju års studier ved NTNU bare hadde fått høre om danning som et mytisk begrep. Et begrep som bare ble vanskeligere å forstå, jo mer jeg studerte det. Heldigvis for meg, skjedde det nesten noe magisk da jeg tråkka over dørstokken på Hardanger folkehøgskule. Ikke bare for elevene, men også for meg som nyutdannet lærer. Videre kan du lese om hvordan jeg jobber med danning i min undervisning.

MIN PEDAGOGISKE HVERDAG

I gangene på Hardanger folkehøgskule snakkes det ofte om hva elevene på Global-linja egentlig driver med. Hva bruker de tida si på, og hva gjør de når de ikke reiser? Jeg vil dele noen undervisningsideer jeg håper kan være til inspirasjon, uansett linje. Her kommer tre tips: Bruk det globale, bruk elevene og prøv å reflektere litt også.

1. Bruk det globale. Har du ikke hørt ordet global før? Det hadde ikke jeg heller før jeg dro på kurs for nye lærere i Mandal i sommer. En global aktivitet kombinerer det lokale med det globale, og selv på de aller minste plasser finner man et stort utvalg. Først vil jeg trekke fram språkkafé, som bare i vår fjordarm tilbys på tre ulike bibliotek. Her møtes frisøren fra Ukraina, arkitekten fra Afghanistan, seksbarnsmoren fra Sør-Sudan og skoleeleven fra Norge. Hver gang blir jeg overrasket og imponert over hvordan elevene drar i gang samtalen, og hvordan de får sine nye venner til å prate. I tillegg har elevene også arbeidet for Kirkens Bymisjon, drevet kafeen til Blå Kors og vært frivillige på en lokal musikkfestival. Det skal ikke mer til enn å reise noen kilometer fra skolen for at elevene åpner øynene og kommer på at det er et liv utenfor bobla de lever i til vanlig.

2. Ha alltid en refleksjonsoppgave på lur. Enkelte mandager kan være litt ekstra krevende, der det ikke alltid er like lett å holde elevene deltakende og aktive de første timene. Da har jeg lært meg et triks som så å si alltid fungerer: etiske dilemmaer. Ressursbanken til Internasjonalt utvalg inneholder mange spennende og gode dilemmaer, men det er når elevene selv finner eksempler fra eget liv, dagliglivet på skolen eller fra en reise vi alle har vært på, at diskusjonene nærmer seg nivået til Debatten. Dilemmaene som kommer opp, spenner seg fra om man skal tipse taxisjåføren til om det er greit å ta det siste kakestykket. Elevene har drøssevis av meninger om det som i utgangspunktet er små ting, selv dilemmaet om kakestykket. Disse dilemmaene er også en fin aktivitet å ta underveis på en reise eller tur, fordi elevene og læreren forstår hverandre bedre. Ofte får alle elevene

fortelle sine etiske dilemmaer, før vi sammen bestemmer noen vi tar i plenum. Det skaper både trygghet og latter.

3. Involver elevene i planlegging av turen eller reisen. Uansett om dere skal på en lengre utenlandsreise eller ta buss til nabokommunen, er fordelene ved å involvere elevene i planleggingen mange. For det første, opplevde jeg at elevene plutselig var storfornøyde med en trang og skitten sovesal på et hasjluktende hostel, bare fordi de hadde bestemt det selv og funnet fram gjennom byen helt på egen hånd. Og hvorfor valgte elevene en slik overnatting? Jo, fordi de selv fikk styre økonomien på deler av reisen. Dette økte elevenes eierskap og entusiasmen til reisen, i tillegg lærte de mer om privat økonomistyring. Det å ha et bevisst forhold til privatøkonomi mener jeg er en viktig del av danningen, og planleggingsfasen er perfekt til nettopp dette!

Jeg opplever at økt elevinvolvering øker læringsutbyttet fordi elevene må ta selvstendige avgjørelser. Hadde det i tillegg vært tidsbesparende, hadde jo dette vært helt genialt! Men det er det dessverre ikke. For ordens skyld må jeg understreke at jeg selvfølgelig sjekker opp overnattinger og aktiviteter elevene planlegger. Hadde det ikke vært for at jeg dobbeltsjekket det superbillige hotellet elevene hadde funnet i Santo Domingo, hadde natta måtte blitt tilbrakt på byens mest kjente prostitusjonshotell. Hendelsen førte til mange artige samtaler, og samtlige vil for alltid huske at hvis et hotell tilbyr timeleie av rom, er det kanskje best å styre unna.

UTENLANDSREISEN – DANNING PÅ STEROIDER

Under kurset for nye folkehøgskolelærere jeg nevnte innledningsvis, sa en kursdeltaker: «Reisen, det er danning på steroi-

Anna Jensen er lærer på linja Global – solidaritet og backpacking. Hun er utdannet lektor med tilleggsutdanning og har en spennende fagkrets som gjør at hun kan undervise i mange fag på skolen. Reising er en av Annas favoritt-aktiviteter og hun tar gjerne med seg elevene til Tanzania og Karibien. Anna er aktiv innen idrett med ski, sykling og løping som favoritter.

der». Og det er virkelig sant. Jeg ønsker ikke å oppfordre til flere flyreiser, men jeg mener uansett at om det finnes en gruppe som bør reise mer, så er det ungdommen. Spesielt de såkalte koronakullene, som ikke har reist siden de var på all-inclusive med foreldrene da de var fjorten. Basert på

de elevene jeg har hatt, er fellesnevneren at ting som å være på en flyplass, ta ut penger og reservere bord på restaurant er stress-momenter. Derfor har jeg vært bevisst på at elevene selv får ansvar for nettopp disse grunnleggende tingene. Selv det å sjekke inn på hotellet og lese rutetabellene, er god trening for lite bereist ungdom.

En av mine favorittaktiviteter, og det elevene på forhånd ser minst fram til, er når de skal reise med lokalbuss i Tanzania i små grupper. Selv om redselen er stor, og usikkerheten til tider er til å ta og føle på, er det få dager som overgår disse når det kommer til gode historier og mestringsfølelse. Tårer og redsel blir alltid latter og store smil, og på kvelden sitter vi og fryder oss over dagens begivenheter. Slike utfordringer som dette prøver jeg å legge inn hver dag på reise. Det har vist seg å skape selvsikkerhet, noe som er avgjørende når elevene en dag skal reise uten en folkehøgskolelærer på slep.

Det er også viktig å være klar over at elevene som regel kjenner på et spenn av følelser – som både forbauser og overrasker. Følelsene åpner for gode samtaler og refleksjoner, og jeg sier aldri god natt før

vi har hatt den daglige runden med dagens inntrykk. Her får alle slippe til. Disse seansene gjør meg bevisst på hva elevene føler på, noe som er nyttig for meg som lærer, siden deres opplevelser ofte dreier seg om andre ting enn hva jeg har kjent på selv. Det tar jeg med meg inn i turens neste dag. Det som gjør reisen til en dannelsesreise er når vi sammen bruker tid på refleksjon og diskusjon, underveis og i etterkant.

NOEN SISTE ORD FRA EN NYKOMMER

For et fantastisk og artig skoleslag jeg har kommet inn i! Jeg håper alle kollegaer der ute fortsetter å holde på begeistringen for arbeidshverdagen, hvis ikke har jeg et siste tips: dra på kurs! Folkehøgskoleforbundet arrangerer en rekke kurs og man trenger ikke delta mer enn én dag for å komme tilbake til skolen full av livslyst og en entusiasme som irriterer resten av personalet. Helt til slutt, bruk fagforeninga hardt, det er det den skal brukes til.

Anna Jensen er lærer på linja
Global – solidaritet og backpacking

Mer enn ord

Her et gummitrykk laget av Mikkel Seeberg, og alltid når jeg ser dette bildet kan jeg høre et sted i bakhodet min gode fotolærer Erik lund: «Det må alltid være noe som irriterer» Og godt i etterkant forsto jeg at det var den første døra som ble åpnet for meg.

Peder Pedersen

Eksklusiv mulighet til alle lesere av Folkehøgskolen

HVER TIENDE BOK
PÅ KJØPET!

Send din bestilling til fhf@folkehogskole.no

(Tilbudet gjelder kun ut 2024. Merk e-posten med “tilbud”)

459,-

FRILYNT FOLKEHØGSKOLE, TRENDER OG TENDENSER FRA 1850 ————— 2000

ET ESSAY MED PERSONLIGE ANALYSER OG BETRAKTNINGER

Av Arild Mikkelsen

Fra midten av 1850-tallet til i dag kan frilynt folkehøgskoles historie leses på mange måter; som en historie av oppturer og nedturer, som en historie om å være i takt eller utakt med framherskende samfunnstendenser eller som en historie som veksler mellom progresjon og regresjon. Jeg skal i denne artikkelen prøve på en kortfattet måte å beskrive noen av de tydeligste bølgebevegelsene i frilynt folkehøgskoles historie. Tre ulike perspektiver peker seg ut: Hvordan forholder folkehøgskolen seg til de store og markante samfunnsmessige tendensene? Hvordan er folkehøgskolens pedagogiske frihet blitt forstått? Hvilke elevgrupper henvender skoleslaget seg til, eller retttere sagt, hvilke elevgrupper kommer?

Folkehøgskolen har utfoldet seg i spenningen mellom tradisjon og modernitet, den har ivaretatt gamle kulturelle tradisjoner i sang, dans og håndverk, men har også vært en moderniseringsagent, både gjennom sin pedagogikk og sitt syn på folkelighet og folkestyre. Folkehøgskolen har stått i en motkulturell tradisjon, men har samtidig vært avhengig av markedet, eller evnen til å lese samtidens kultur godt for å kunne rekruttere elever. Dette har vært fruktbare spenninger for folkehøgskolen å stå i.

Forholdet mellom folkehøgskolen og politikk har likevel vært vanskelig å få et fast grep om siden folkehøgskolen aldri har hatt en instans som har kunnet uttale seg på hele skoleslagets vegne. Hverken styret i Høgskulelaget, Norsk Folkehøgskolelag eller nåværende Folkehøgskoleforbundet har hatt denne muligheten, eller ønsket å ha den. Derfor må man lete seg litt fram for å finne tendenser og trender. Det følgende er et forsøk, og forsøket er preget av egne synspunkter og analyser.

DEN GRUNDTVIGSKE GROBUNNEN.

Folkehøgskolen i Norge var forberedt på mange måter, av idéer i samtida, og av viktige personer. Folkehøgskolens idémesige røtter er å finne både i rasjonalismen og opplysningstida mot slutten av 1700-tallet, og i særlig tysk romantikk mot midten av 1800-tallet. Et navn peker seg særlig ut, nemlig Johann Gottfred

Herder. Uhyre kortfattet formulert: folkehøgskolen fanget opp både idéen om at alle mennesker har mulighet til å bli opplyst, og at denne opplysningens mulighet lå i folkedypet. På en helt særegen måte forente N.F.S. Grundtvig disse idéene i sine tanker om en folkelig opplysning.

I norsk sammenheng fantes disse idéene hos Henrik Wergeland, de ble skjerpet hos den tidlige folkeopplyseren og den liberale nasjonalromantikeren Ole Vig. Idéene hans peker klart fram mot den første folkehøgskolen. Idéene fikk et tilsvarende teologisk nedslag særlig hos Wilhelm Andreas Wexels som i store deler av sitt liv var residerende kapellan ved Vår Frelses Kirke i Kristiania, nåværende Oslo Domkirke. Hans Nielsen Hauge og haugianerne hører også med i denne sammenhengen, men Hauge var aldri grundtvigianer, men startet en religiøs vekkellesbevegelse som fikk stor betydning både sosialt og politisk. Så seint som i 1850 uttalte Grundtvig at «Med Hans Nielsen Hauge vaagnede Folkeaanden i Norge». At Hauges tilhengere seinere viste seg som arge motstandere både av Grundtvig og folkehøgskolen, er en annen historie.

TO PIONERSKOLER I FRILYNT SAMMENHENG

Sagatun folkehøgskole - Hamar.

Sagatun folkehøgskole som startet i 1864 og Vonheim folkehøgskole i 1870 er viktige markører i historien om frilynt folkehøgskole. Det er to ulike perspektiver som vokser ut av disse to skolene. Sagatun med de to stifterne Herman Anker og Olaus Arvesen var dypt påvirket av Grundtvig, var orientert mot Danmark, og var både sosialt og politisk orientert. Vonheim med Christopher Bruun var mer preget av Søren Kierkegaard, var utpreget nasjonal i sin innstilling, men hadde formulert et kraftfullt oppgjør med latinskolen gjennom foredrag i Studentersamfunnet og

gjennom boka «Folkelige Grundtanker» som kom i 1878.

I en større samfunnsmessig sammenheng var folkehøgskolen i årene fra 1870 fram mot unionsoppløsningen i 1905 en del av en bred venstreimpuls, og tok på ulikt vis del i kampen for parlamentarisme, unionsoppløsning, folkespråk, avholdssak, bondereising og for et folkelig og demokratisk Norge. Som meddebattanter i denne kampen var Bjørnstjerne Bjørnson viktig i 1870-årene, mens andre innflytelsesrike folkehøgskolefolk og politikere var Viggo Ullmann, Mathias Skard, Kristoffer Jansson og Fritz Hansen.

FØRSTE OPPSUMMERING

I siste del av 1800-tallet var frilynt folkehøgskole i en progressiv fase, i pakt med dype demokratiserende stemninger i folket. Folkehøgskoler kom og gikk, det var aldri bare enkelt med rekruttering,

ARILD MIKKELSEN (F. 1947)

Var i mange år rektor på Buskerud folkehøgskole. I ti år fra, 1988 til 1998, var han leder i Folkehøgskoleforbundet. Han jobbet også som lektor ved Nordens Folkliga akedemi i Göteborg og i VoFo – Voksenopplæringsforbundet. Arild Mikkelsen har skrevet en rekke artikler og flere bøker. Til frilynt folkehøgskoles 150-årsjubileum i 2014 skrev han det omfattende verket om skoleslagets historie - Frihet til å lære. Han har idéhistorie mellomfag fra Universitetet i Oslo og norsk hovedfag fra universitet i Bergen.

men folkehøgskolen spilte en viktig samfunnsmessig rolle, og introduserte en folkelig pedagogikk, var en del av det mange forskere har kalt venstrestaten eller venstrekapitalismen, og her hadde pedagogikk og skoletanker en viktig plass.

FOLKEHØGSKOLEN ETTER 1905

Etter unionsoppløsningen ble folkehøgskolens selvforståelse preget av den nasjonale stemningen som bredte seg etter 7. juni-vedtaket. Folkehøgskolen hadde vært en viktig medspiller når bondeklassen var den stigende klassen i samfunnet, men hadde ikke vært en del av den gryende organiseringen av arbeiderklassen. Arbeiderpartiet ble stiftet i 1887, og Arbeidernes faglige landsorganisasjon (seinere LO) i 1899, uten at frilynt folkehøgskole hadde vært en del av dette. Samtidig hadde den første kristelige ungdomsskolen dukket opp i 1893 med Asbjørn Knutsen som leder. Etter 1905 var dermed det samfunnsmessige landskapet for frilynt folkehøgskole noe endret. Arbeiderklassens ungdom søkte seg ikke til folkehøgskolene, og på den pedagogiske fløyen hadde de kristelige ungdomsskolene blitt en faktor som trakk til seg elever. Men etter 1905 begynner industrisamfunnet for alvor å bryte fram. Folkehøgskolens oppfattet seg selv som en skole for bondeungdom, og la vekt på å være nettopp det utfra en nasjonal tenking. Noen folkehøgskolefolk var derfor skeptiske til den nye industrireisinga, og så den nye fattigdommen i byene som et uheldig resultat av dette.

I 1908 fantes det 15 folkehøgskoler, 38 amtsskoler (fylkeseide folkehøgskoler) og seks kristelige ungdomsskoler. Amtsskolene ble den gang oppfattet som sterke konkurrenter til frilynte folkehøgskoler siden disse skolene hadde statsstøtte, og elevene slapp å betale skolepenger. Det var en lang og seiglivet debatt om økonomien for hele folkehøgskolefeltet helt fram til 1919 da Stortinget vedtok økonomiske regler for folkehøgskolene med en fordelingsnøkkel der 5/6 av driftsutgiftene skulle komme fra staten, 1/6 fra fylket. Denne fordelingsnøkkel ble stående til 1990-tallet.

To navn spiller særlig stor rolle i folkehøgskoledebatten etter 1905, Lars Eskeland, rektor på Voss folkehøgskole, og Jacob Naadland, rektor på daværende Telemark folkehøgskole. Begge disse to artikulerte på hver sin måte en viktig debatt om frilynt folkehøgskoles frihet og pedagogikk. I kampen for god økonomi ønsket mange i folkehøgskolen at Stortinget skulle bevilge et årlig tilskudd til drift. Det ønsket også Lars Eskeland og Jacob Naadland, men ikke om staten skulle godkjenne skoleplaner og ha tilsyn med skolene slik departementet den gangen ønsket. Her dukker et viktig tema opp som fortsatt gjelder: hvilket forhold skal skoleslaget ha til staten, og hvilke premisser skal godtas for økonomisk tilskudd. Lars Eskeland og Jacob Naadland kjempet for folkehøgskolens pedagogiske frihet. Sentrale fag i folkehøgskolen var fortsatt litteratur, historie og bred samfunnsorientering, men nye fag og fagområder dukket opp; fysikk, botanikk, naturfag og nye håndverksfag. Det pedagogiske grunnsynet var at kunnskap og kompetanse måtte springe ut av folkets egne behov og utfra folkets egne kulturelle uttrykk. Her finner vi et ekte grundtvigsk synspunkt som fortsatt klinger med og blir et bærende element.

ANDRE OPPSUMMERING

I tida mellom unionsoppløsningen og første verdenskrig må folkehøgskolen definere seg på ny måte i en ny samfunnsmessig kontekst. Folkehøgskolen klarer ikke å se på arbeiderklassen som den nye stigende klassen i samfunnet på samme måte som bondeklassens kamp på 1880-tallet. Fattigdommen i byene blir definert som et sosialt problem, ikke som noe som krevde solidaritet. Sterke røster kjemper for pedagogisk frihet og økonomisk støtte, og denne kampen lykkes. Men folkehøgskolen henger fortsatt i stor grad fast i en nasjonal tenkning, henvender seg til bondeungdom i første rekke, og er ikke like klar en progressiv kraft som på 1880-tallet, selv om folkehøgskolens nasjonale idéer aldri blir elitistiske og reaksjonære. Folkehøgskolen beholder sitt jordnære og folkelige preg, men rekrutteringsvansker seiler opp i horisonten.

FOLKEHØGSKOLEN I MELLOMKRIGSTIDA

Folkehøgskolen feiret sitt 50-års jubileum samtidig med at første verdenskrig bryter ut. Krigen og krigens gang slo hardt inne i spaltene i folkehøgskolens tidsskrift «Høgskulebladet», men det er vanskelig å vite i hvor stor grad den daglige undervisninga ble preget av de store krigsbegivenhetene. 1921 markerer begynnelsen på ei vanskelig tid for folkehøgskolene, både når det gjelder elevrekruttering og økonomi. Staten ville skjære ned på tilskuddet til folkehøgskolene, og elevsøknadene gikk kraftig ned. Norge var i 1920-åra preget av inflasjon, arbeidsledighet og kraftig fall på jordbruksprisene. Dette førte i sin tur til at bøndene fikk dårligere råd og ikke lenger så seg råd til å sende ungdommene til folkehøgskolen. I 1924 var det 32 folkehøgskoler, 24 kristelige ungdomsskoler og 40 fylkesskoler, men hele 18 av folkehøgskolene hadde mindre enn 20 elever. Folkehøgskoler, kristelige ungdomsskoler og fylkesskoler stod overfor en krise de aldri før hadde opplevd.

I en slik situasjon dukker et gjenkjennbart trekk opp, nemlig det at staten vil blande seg inne i skolene indre liv ved å stille krav til undervisningsinnholdet om det økonomiske tilskuddet skal holdes oppe. Departementet ville presse den frie folkehøgskolen inn i et ganske snevert nytteperspektiv gjennom blant annet fag som sløyd og husstell. Dette ble blankt avvist av folkehøgskolen. Her er det likevel viktige forskjeller mellom skolene. Frilynt folkehøgskole holdt fast på at fagene ikke var viktige i seg selv, perspektivet var opplysning og oppvekking, men skulle åpne veien til nasjonal identitet gjennom fag som historie, morsmål og grundtvigiansk kristendom uten forkynelse og omvendning som siktepunkt. Fylkesskolene la større vekt på det umiddelbart nyttige ved fagene, mens de kristelige ungdomsskolene i økende grad la vekt på forkynnelse og omvendning. Men alle skoler innførte etter hvert nye fag som sjelelære (psykologi), geografi og helselære. På frilynte folkehøgskoler ble det også oppført teater og større teaterliknende forestillinger der alle elevene deltok.

TO SPESIELLE FOLKEHØGSKOLEPROFILER

Av de mange tydelige folkehøgskolelærere i mellomkrigstida velger jeg ut to, typisk for denne tida er at begge er menn, og begge er rektorer. Først Lars Eskeland, rektor på Voss folkehøgskule fra starten i 1895 og til han måtte gå av i 1927 etter en omfattende debatt. Lars Eskeland bygde opp Voss folkehøgskule til å bli landets desidert største folkehøgskole. I 1913 hadde skolen 174 elever, mens de fleste andre frilynte folkehøgskoler hadde rundt 50 eller 60 elever. I 15 år på rad var Lars Eskeland taler på landsmøtet til Norges Bondelag, og han har som få andre knyttet folkehøgskolen til bondestanden, bondekulturen og bygdelivet. Lars Eskeland tviholdt på den nasjonalromantiske linja i frilynt folkehøgskole, han reiste en front mot både industrikultur og bykultur, og kjempet hardt mot materialisme og sosialisme som han så som to sider av samme sak. Lars Eskeland la seg klart i forlengelsen av Chr. Bruuns nasjonale idéer om bondekulturen som bærende element.

Tre saker viser Lars Eskelands tenkning i klartekst: han engasjerte seg sterkt for at Norge skulle ha full råderett over Grønland, en sak Norge tapt stort i Haag-domstolen, han deltok med stor kraft i litteraturredebatten om den såkalte smusslitteraturen der han var en av de tydeligste profilene på den sterkt moralske siden, og han konverterte i 1925 til katolisismen. At han ble en del av den såkalte norske ishavsimperialismen i 1930-åra, svekket nok ikke frilynt folkehøgskoles stilling i samfunnet. Noe verre var det nok at han kom med ytterst fordomsfulle innlegg i litteraturredebatten der han gikk til angrep på alt som smakte av freudianisme og marxisme, særlig i Sigurd Hoels utgave, men heller ikke dette ga frilynt folkehøgskole et dårlig rykte. Konverteringen til katolisismen skapte derimot en omfattende debatt som tilslutt handlet om Voss folkehøgskole kunne beholde statstilskuddet med en rektor som var blitt katolikk. Stortinget vedtok i 1927 at statstilskuddet ikke kunne opprettholdes med Lars Eskeland som rektor, og han måtte forlate rektorjobben.

Lars Eskeland var en meget kjent person i mellomkrigstida. På mange måter oppsummerer han og avslutter den nasjonalromantiske linja i frilynt folkehøgskole med sin skarpe front mot urban bykultur, arbeiderbevegelse og sosialisme, og med sin moralisme og til tider reaksjonære politiske holdning, ender han som katolsk konvertitt, uten innflytelse i frilynt folkehøgskole når krigen nærmer seg.

Jacob Naadland var av en helt annen kategori, ikke så kjent i den allmennkulturelle debatten i samfunnet, men med stor innflytelse i frilynt folkehøgskole fra sin posisjon som rektor på Telemark Folkehøgskule. Jacob Naadland stod i den frilynte tradisjonen fra Viggo Ullmann i Seljord. På flere viktige områder klarte Jacob Naaland å tenke prinsipielt og konsekvent. Han kjempet fra første stund for frilynt folkehøgskoles pedagogiske frihet, og han hevdet at å nekte Lars Eskeland og Voss folkehøgskule statstilskudd på grunn av konvertering til katolisismen var et brudd på prinsippet om åndsfrihet. Han ville ikke følge Eskeland til Rom som han sa, men ville kjempe for åndsfrihet. Da planene om en slags landsfolkehøgskole ble lansert i 1912, var Jacob Naadland en av de hardeste kritikerne. Han fryktet at en videregående folkehøgskole planlagt av departementet ville kunne føre hele folkehøgskolen inn i en avhengighet av staten.

KRISTENDOM OG TROEN SOM SKOLESAK

Dette er en sak som har ligget i baklandet for folkehøgskolen hele tiden. Bakgrunnen er Grundtvigs skrift «Er Troen virkelig en skolesak?» Etter at den kristelige ungdomsskolen startet i 1893 og det kom en ny tradisjon i landskapet til folkehøg-

skolene, har motsetningen mellom frilynte og kristelige folkehøgskoler ligget der. Motsetningen har fått ulike uttrykk opp gjennom historien, men det dypeste laget er folkehøgskolens forhold til kirke og kristendom. Grundtvigs skrift kan nok leses på mange måter, men viktigst i vurderingene hans er at evangeliet ikke kan vinnes uten i frihet. «Tvang til tro er dærers tale», som han sa. Derfor mente han at folkehøgskolene skulle være rent verdslige skoler, evangeliet skulle ikke bli gjort til pensum, pugg eller eksamen på noen måte. Grundtvigs mest kjente formulering, nesten av slagordaktig karakter, er den kjente setningen «Menneske først, Christen saa». Denne setningen har også blitt fortolket på ulikt vis innenfor motsetningen mellom kristelig og frilynt folkehøgskole. Grundtvigs hovedsyn om at troen ikke skal være en skolesak, at evangeliet er til for menneskets skyld og ikke omvendt, og at sann tro bare kan vinnes i frihet, er synspunkt som har stått sterkt i hele historien til frilynt folkehøgskole.

Grundtvigs tanker gled ikke på noen måte sømløst inn i norsk sammenheng med sterke motsetninger mellom lavkirkelig pietisme og frilynt liberal tankegang. Motsetningen kom til uttrykk i mange bygdelag som en motsetning mellom bedehuset på den ene side, og ungdomshuset på den andre.

På tre ulike tidspunkt ble denne debatten ekstra skarp, i mellomkrigstida, like etter andre verdenskrig og i 1970 og 1980-åra. I tida like før og etter første verdenskrig handlet striden om liberal teologi, og frilynt folkehøgskole og den kristelige ungdomsskolen havnet på hver sin side i denne striden. Frilynt folkehøgskole stod på den liberale teologiens side. Viktig i denne sammenhengen er det faktum at den kristelige ungdomsskolen hadde stor framgang i denne perioden, og frontene ble derfor ekstra harde. Dypest sett handlet striden om bibelsyn, menneskesyn og synet på arvesynden. Det frilynte

FRONTEN MELLOM DEN KRISTELIGE UNGDOMSSKOLEN OG FRILYNT FOLKEHØGSKOLE VAR MEGET TYDELIG, SÆRLIG I 1930-ÅRENE

synspunktet var at mennesket ikke er underlagt arvesynden helt og fullt. Og under dette synspunktet lå den grundtvigske skapelsesteologien.

Når andre verdenskrig kom, var denne striden ikke på noen måte avklart, men det som var klart, var at en kristelige ungdomsskolen hørte til på den indremisjonske vekkelsessida. Frilynt folkehøgskole hadde ikke gitt avkall på sin forankring i kristendom, men stod på motsatt side teologisk og kulturelt.

I årene etter krigen var både kristelig og frilynt folkehøgskole opptatt av å overleve, både med hensyn til rekruttering og økonomi, og også pedagogisk. Men i løpet av 1960-årene og en ny generasjon med lærere og elever, dukket den oppfatningen opp at frilynt folkehøgskole ikke hadde noe med kristendom å gjøre. Dette synspunktet ble nok ikke uttalt tydelig, men som en konsekvens av den allmenne sekulariseringa fjernet frilynt folkehøgskole seg fra kristendom og kirke. Kristendom som fag hadde aldri hatt noen plass i frilynt folkehøgskole, men det ble sagt allerede på Sagatun, at kristendommen skulle kaste sitt lys over alle fag, men ikke være et eget fag. Dette synet forsvant nok i løpet av 1960- og 1970-tallet.

TREDJE OPPSUMMERING

Frilynt folkehøgskole stod i en liberal, kulturell og teologisk sammenheng helt fram til andre verdenskrig. Fronten mellom den kristelige ungdomsskolen og frilynt folkehøgskole var meget tydelig særlig i 1930-årene da den kristelige ungdomsskolen hadde sin mest framgangsrike periode. Politisk var frilynt folkehøgskole på mange måter uklar, og det var hele perioden svak rekruttering fra byene, og arbeiderklassens ungdom uteble fortsatt i stor grad. Arbeiderklassens problemer, trangboddheten i byene og store økonomiske forskjeller ble definert som arbeiderklassens sosiale problemer. En av grunnene til den politiske forskjellen og

distanse mellom arbeiderklassen og frilynt folkehøgskole, var nok at i tiden fra 1905 til 1935 var arbeiderklassen politisk i sin mest revolusjonære periode.

FOLKEHØGSKOLEN I OKKUPASJONSÅRENE

I 1939 hadde frilynt folkehøgskole feiret sitt 75-års jubileum med storslagen fest på Elverum folkehøgskule i juli, med minneskrift og taler. I ettertid ble det påpekt alt hva jubileet ikke handlet om, fascisme og nazisme, sovjetisk kommunisme, og truende varsler om ny storkrig. Viktige saker på jubileumsårsmøtet var derimot lovarbeid, lønn for lærere, studiarbeid og folkehøgskolens plassering i det allmenne skolebildet.

Okkupasjonen var et sjokk også for folkehøgskolen, og i taler og skrift forsvant høystemt og svulmende nasjonalisme i folkehøgskolen. Quislingsregjeringas krav til folkehøgskolen var uakseptable på alle måter. For det første ble statstilskudet satt ned, så kom det krav om at alle skolene skulle holde «Fritt Folk», at elevene kunne bli innkalt til tjeneste i NS og at propaganda fra Quislingsstyret måtte tillates. Alle disse kravene ble høflig, men bestemt, avvist.

Dessverre er det forsket lite på folkehøgskolenes stilling og holdning i krigsårene og mange viktige problemer er underbelyst, men det er grunn til å tro at folkehøgskolen med sine holdninger i all hovedsak var med på å hindre nazifisering av norsk ungdom under krigen. I løpet av krigsårene ble stadig flere skoler stengt, først og fremst på grunn av stadig strammere økonomiske rammer. De skolene som lukket, ble overtatt av tyske tropper eller nazivennlige organisasjoner.

ETTERKRIGSÅRENE OG 1950-ÅRENE

Da freden kom i mai 1945, var folkehøgskolene i en bedrøvelig situasjon. De aller fleste skolene var nedslitt etter mange år med manglende vedlikehold, og elevrekrutteringa hadde vært dårlig i

krigsårene. Samtidig stod folkehøgskolen overfor en ny politisk utfordring. De partiene som tradisjonelt hadde støttet folkehøgskolen var uten parlamentarisk innflytelse. Arbeiderpartiet som bare sporadisk hadde støttet folkehøgskolen, hadde rent flertall.

For å møte en ny situasjon ble det nå drøftinger mellom frilynt folkehøgskole, fylkesskolene og de kristelige ungdomsskolene om sammenslåing. Bakgrunnen for dette lå også i at det var blitt fart i arbeidet med ny lov for folkehøgskolene, et arbeid som krigen hadde stanset. Samtidig møtte folkehøgskolen hard motstand, ikke minst fra ledende skolepolitikere i Arbeiderpartiet. Skolene ble anklaget for å stå for en «himmelblå, livsfjern romantikk» og hadde ikke livets rett i den nye arbeid dagen etter krigen der landet skulle bygges opp gjennom hardt og målrettet arbeid. Mange ungdommer valgte lønnet arbeid framfor skole i disse årene, og elevgrunnlaget for folkehøgskolene forvitret sakte. Mange skoler måtte stenge.

I 1949 kom så Lov om folkehøgskoler, og med den nye loven fulgte også en debatt som egentlig varte helt til 1997 da kompetansedebatten endelig ble avsluttet med vedtaket om poeng. Loven omfattet alle de tre skoleslagene, de fylkeseide folkehøgskolene, de frilynte folkehøgskolene og de kristelige ungdomsskolene. Debatten ble skarp, og særlig de kristelige ungdomsskolene mente at de tapte mye, både navnet og deler av sin mer fagorienterte pedagogikk. Debatten handlet også om evaluering av elever, om pensum og om folkehøgskolens forhold til annen utdanning. Og det er denne debatten som fortsatte i ulike spor gjennom 1970- 1980- og 1990-årene, helt fram til poengvedtaket i 1997.

Som svar på de nye pedagogiske og politiske utfordringene folkehøgskolen stod i 1950, ble det i 1951 nedsatt ei nemnd med et meget vidt mandat. En lang rekke rapporter ble skrevet og lagt fram. Mange av forslagene handlet om hvordan

folkehøgskolen skulle tilpasse seg den nye skolesituasjonen, hvordan forholde seg til eksamen, pensum og karakterer, og hvordan skulle folkehøgskolen forholde seg til yrkeslivet. På mange måter hadde folkehøgskolen mistet troen på sitt eget pedagogiske grunnsyn, og lette etter utveier for å bevare mest mulig av den frie pedagogikken, men likevel tilpasse seg. Hele det enorme arbeidet til Høgskulenemnda løp ut i sand, havnet i en skuff, og også debatten om arbeidet ble mye mindre enn man kunne ventet. Det var tvert imot helt andre faktorer som brakte frilynt folkehøgskole fram i lyset.

FJERDE OPPSUMMERING

Oppbyggingstida etter okkupasjonen viste seg å være vrien for frilynt folkehøgskole. 1950-årene var fram for alt sosialdemokratiets æra, realfag og yrkesfag kom i høysetet, og ingeniøren ble eksponenten for den nye tida. 17 fylkeseide skoler og 6 frilynte folkehøgskoler ble lagt ned i denne perioden, og litt forenklet sagt var folkehøgskolens svar på utfordringene å tilpasse seg den nye pedagogiske hovedstrømmen utfra manglende tillit til eget pedagogisk grunnsyn.

FOLKEHØGSKOLEN I DET NYE UTDANNINGSSAMFUNNET

Med 1960-årene kom det som har blitt kalt utdanningsekspløsjonen; utbygging av niårig ungdomsskole, kraftig utbygging av gymnas og yrkesskoler, nye universitet, og etter hvert også distriktshøgskoler. I dette store skolepolitiske reformarbeidet skulle folkehøgskolen finne sin plass. Utover i 1960-årene strømmet nye store elevkull til folkehøgskolen. Dette var alle dem som var blitt født i årene like etter krigen. Disse elevene hadde et annet forhold til skolen, til velferdssamfunnet og til krisetendom. Noe forenklet sagt; de var på jakt etter en skole uten eksamenspress, pensumjag og karakterer, de hadde et kritisk blikk på samfunnet de var vokst opp i, og de var del av den begynnende nye sekulariseringa. Disse nye elevkullene søkte i stor grad til folkehøgskolene, og frilynte folkehøgskoler fikk mange søkere. Med nye

linjer, en fri pedagogikk og vekt på sosialpedagogisk arbeid, kom også endelig elevene fra byer og urbane strøk. Frilynt folkehøgskole feiret sitt 100-årsjubileum i 1964, igjen på Elverum folkehøgskule, med kongen til stede, og viste seg fram som en skole for framtida.

Studentopprør og ungdomsopprør med nye kravstore elevgrupper, brakte nytt liv til folkehøgskolen, og debatten i 1970-åene gikk høyt om den pedagogikken som skulle møte disse nye elevene. I 1973 ble det nedsatt et utvalg som skulle drøfte folkehøgskolens stilling i skole og samfunn. Utvalget leverte sin NOU i 1976, nr. 39: Folkehøgskolens stilling i skoleverket. Debatten etter utvalget handlet stikkordsmessig om folkehøgskolen skulle tilpasses det øvrige skolelandskapet, eller bygge videre på en fri og radikal pedagogikk. Debatten etter NOU 76/39 hadde konsolidert frilynt folkehøgskole, klarnet standpunkter og samlet skoleslaget om viktige punkter. Det avgjørende punktet hadde handlet om kompetanse, men også sammensetningen av skolenes styrer, anledning til å lage kurs under andre lover enn lov om folkehøgskoler og elevvalder, var opp til debatt. Denne pedagogiske debatten hadde startet i 1973, Stortinget vedtok ny lov om folkehøgskoler i 1984, og kompetansedebatten ble endelig avsluttet med vedtaket om poeng i 1997.

Folkehøgskolen har alltid vært avhengig av holdninger i samfunnet, og 1980-tallets såkalte jappetid med økonomisk avregulering, en overflatisk og ansvarsløs livsstil med stort privat forbruk som ideal, kolliderte med folkehøgskolens pedagogiske profil. 1980-tallet ble tiåret med rekrutteringskrise for frilynt folkehøgskole. Det bedret seg utover 90-tallet, og omslaget kom for alvor med poengene i 1997.

I 2001 kom det en ny NOU om folkehøgskolen, nr.16: Frihet til mangfold. Nå hadde frontene snudd seg ganske mye, i pakt med et slags nyliberalt syn. Folkehøgskolen skulle ikke ha en lov som inkluderte en formålsparagraf, men være en ren økonomisk tilskuddslov. Frilynt folkehøgskole innvendte mot dette at uten en formålsparagraf ville folkehøgskolen kun-

ne brukes av noen som ikke forpliktet seg på skoleslagets pedagogiske grunnsyn. I en nyliberalistisk tid ville dette være truende for folkehøgskolens egenart og integritet.

Folkehøgskolen i Norge har i hele sin historie hatt et meget godt samarbeid med folkehøgskolene i de andre nordiske land, særlig gjennom samarbeidet i Nordisk Folkehøgskoleråd. Etter Berlinmurens fall i 1989 var de baltiske landene, og spesielt Estland, på god vei til å bli inkludert i dette nordiske folkehøgskolesamarbeidet. At dette arbeidet ikke førte fram, er dypt å beklage. Utfra sin pedagogikk og sitt syn på demokrati og folkestyre kunne nordisk folkehøgskole hatt en viktig rolle å spille i disse landene. Den nordiske dimensjonen har vært en vitaliserende faktor for norsk folkehøgskole gjennom alle år. Det er ikke heldig om denne faktoren svekkes eller faller bort.

FEMTE OPPSUMMERING

Nye elever, fornyet pedagogikk og konsolidert helhetssyn gjorde at folkehøgskolen både gjenvant tillit og elever i løpet av perioden 1960 – 2000, selv om jappetiden på 1980-tallet var vanskelig. Nyliberalt tankegods og postmoderne filosofi skapte nye utfordringer i perioden. Folkehøgskolen som et folkeopplysningsprosjekt, eller folkedanningsprosjekt, har alltid befunnet seg i spenningen mellom opplysning og romantikk, mellom tilpasning eller motkulturell kamp, progresjon eller regresjon. Folkehøgskolens samfunnssyn og pedagogikk må alltid kontekstualiseres, meisles ut i nye sammenhenger, for folkehøgskolen har alltid vært politisk.

«Varmt og sterkt har hun sluttet seg til folkesaken; målsaken, kvindesaken og hele den demokratiske utviklingslinje i vårt folk... Man vidste altid at hun fandtes paa den rette side». Slik vart Mette Dahl (1839-1907) heidra i eit kort og konsist minneord av kvinnesakskvinnna Randi Blehr.

Etter at broren Henrik Mohn Dahl i 1870-åra overtok som styrar av Sogndal folkehøgskule, flytte Mette Dahl etter og dreiv folkehøgskulen i lag med bror sin. Båe vart i Sogndal livet ut. Korleis hamna ei kvinne frå det bergenske dannelsingsborgerskapet i Sogndal og på den radikale og nasjonaldemokratiske sida i politikken? Soga om Mette Dahl er fascinerande i seg sjølv, men seier også mykje om Sogndal folkehøgskule i dei viktige etableringsåra og om vilkåra for ressurssterke kvinner som ville utrette noko i samfunnslivet.

FORELDRE, FAMILIE OG OPPVEKST

Mette Dahl var dotter av Henning Fri-
mann Dahl (1813 -1897) og Margrethe
Albertine Henrike Mohn (1816 – 1865).
Mette fekk to brødre, Nils Alstrup Dahl i
1840, og Henrik Mohn Dahl i 1844, og ei
veslesyster, Sofie Cecilie Elisabeth i 1858.
Dei kom frå velståande familiar. Faren
avla teologieksamen i 1836 og dreiv i ein
del år ein jenteskule, «Pigeinstitut», i Ber-
gen. I 1854 får faren prestetilling i Innvik,
i 1863 blir han sokneprest i Lærdal og i
1870 fekk han prestekall i Hobøl i Øst-
fold. Da Margrethe dør i 1865 (48 år),
gifter Henning seg i 1866 med den 17 år
yngre legedottera Else Wilhelmine Mar-
grethe Wisbech. Dei får fire born saman.

Det går ikkje fram av omtalene kva skule borna gjekk på i Bergen. I innvik var det som vanleg ikkje snakk om at born frå kondisjonerte heimar skulle gå i allmugeskulen. Mette vart sett til å vere lærar for

Henrik. Det går ikkje fram om Mette hadde andre lærarar enn foreldra sine. Begge brørne las til examen artium og budde i periodar på 1860-talet hjå familie i Kristiania. Frå 1860 budde ikkje Mette (20 år) og Henrik (16 år) saman lenger, så no tek brevskrivinga mellom dei til.

Mette har alltid mykje å fortelje bror sin. Ho fortel om turar til Bergen der ho trefte familie og var m.a. på konsert med Maria Serato, ein italiensk fiolinist som var på turne i Noreg. I Bergen budde ho hos Hambrofamilien, nære familievenner av Dahls. Broren Nils vart i 1867 gift med Hambro-dottera Johanne Marie.

Det nære og fortrulege tilhøvet mellom Mette og brørne kjem godt tilsyne i breva, som vart eit frirom for den heimebuande prestedottera. Ho skriv om straumen av folk som var innom prestegarden i Innvik og om det omfattande selskapslivet som følgde med. Selskapslivet i Langvin prestegard og mellom dei kondisjonerte ga rom for eit visst uskuldig ungdomsliv, men me får og innsyn i eit liv med sosial kontroll. Mette forteller m.a. at ho ikkje liker at «Uvedkommende ser mine breve». Ho nemner at medan ho hadde vore i byen, opna faren og mora breva til ho, og to gonger måtte mora «tilintetgjøre dem da der var skrevet noget han ikke likte»

Den sterke litterære interessa til Mette er elles eit gjennnmgangstema i breva frå Mette gjennom alle tiår. Ho forteller at ho har lest Amtmandens Døtre av Camilla Collett, den likte ho godt. Det var nok ei skildring frå eit miljø Mette Dahl kunne kjenne seg svært godt att i.

PRESTEGÅRDSLIV I LÆRDAL

Flyttinga til Lærdal i 1863 omtaler Mette som «en stor vinding imod at være her, hvad Afstanden mellem Eder og oss an-

går». Begge brørne budde på dette tidspunktet i Kristiania. «Gud give at det maatte blive os Alle til Gavn for tid og Evighed», skreiv Mette til Henrik.

Det vart ingen god periode i Mette sitt liv. Veslesøster Sofie dør i mars 1864, seks år gamal. Mora Margrethe døydd i april 1865. 25 år gamle Mette Dahl satt brått med ansvaret for hushaldet til faren i prestegarden i Lærdal i lag med tre tenestjenter og ein tenestegut. Også i Lærdal var det eit utstrakt selskapsliv mellom dei kondisjonerte.

Mette kjem ikkje overeins med den nye kona til faren. Frå Bergen skreiv ho i 1876 i eit brev til brørne at «Far og Else steller sig nok godt og de savner mig ikke det mindste i husholdningen, saa for den Sags Skyld kunde jeg gjerne blive længre», og at ho gledde seg «over at jeg er sluppet bort frå Lærdal i denne tid».

HOBØL OG HADSEL

I 1869 flytter familien til Hobøl i Østfold. Mette følgde med på lasset, Henrik var ferdig med teologistudiene og vart kapellan i Os i Hordaland, bror Nils fekk i 1872 stilling som fogd i Lofoten i Vesterålen, og i 1873 flytter Mette etter dit. I ein alder av 30 år bryter ho altså opp frå farsheimen. I Lofoten budde Mette nå i ein sivil embetsmannsmannsgard. Her møtte ho mange embetsmenn frå hennar eigen generasjon. Ho sette særleg pris på den fem år yngre Sofus Arctander som var komen til Hadsel i 1872 som sorenskriverfullmektig. Dei likte å fortelje historier og lese litteratur i lag, m.a. Ibsen.

Den seinare svært så sentrale – og radikale – venstrepolitikaren og statsråden Sofus Arctander vart verande ein ven av Mette og Henrik livet ut, til stor fortvilning for den konservative faren Henning Dahl.

Bauta Sogndal folkehøgskule.

VENDEPUNKTET – TIL SOGNDAL

Jakob Sverdrup starta folkehøgskulen i Sogndal på nyåret i 1871. Han kjende Henrik Mohn Dahl frå teologistudiene i Kristiania. Sverdrup skreiv til Henrik i 1874 og fekk han til Sogndal som folkehøgskulelærar. Her fann Henrik si store livsoppgåve, som reint fysisk kom til uttrykk ved at han kosta den nye skulebygningen som stod ferdig på Helgheim hausten 1875. Henrik kjøpte og fekk skøyta på grunnen på Nes som folkehøgskulen vart bygt på. Frå 1875 var Henrik eigar av skulen som Jakob Sverdrup styrte.

Henrik ønskte å få Mette med i drifta av skulen, men Mette takka i første omgang nei. Ho var blitt veldig glad i Nordland, skreiv ho til broren. Når bror Nils og familien flytter sørover grunna sjukdom, kjem Mette likevel til Sogndal. I åra 1876-78 er Mette mykje på reis, ho bur m.a. i Kristiania vinteren 1877/78.

Frå sommaren 1878 tek Henrik over som styrar av Sogndal folkehøgskule, og det vart meir aktuelt for Mette å støtte broren. Det var likevel ei ambivalent Mette Dahl som byrja å rekne Sogndal som heime, og breva tyder ikkje på at ho var særleg deltakande i skuledrifta dei fyrste åra.

MÅLSAKA

Det neste vendepunktet for Mette sitt tilhøve til folkehøgskulen kan tidfestast til august 1882. Målsaka hadde vunne meir og meir fram mellom lærarane i Sogn. Henrik Mohn Dahl gjorde folkehøgskulen til regionalt sentrum for målsaka ved å skipa til landets fyrste landsmålskurs for lærarar, halde på folkehøgskulen i august 1882. Omkring 100 allmugeskulelærarar deltok. Mellom dei faste kvinnelege deltakarane var Mette Dahl og Sofie Hambro. Mette mobiliserte breitt i kvinnetnettverket

sitt, og her var ei rekkje kvinner frå kondisjonerte heimar. Heile 30 kvinner stod på deltakarlista. Sjølv om Mette ikkje skreiv på landsmål, støtta ho varmt målsaka, var med i styret i Sogn ungdomslag og støtta innsamlingar til målsaka. I 1899 finn me ho på eit opprop med oppmoding til kyrkjene i Sogn om å ta i bruk landsmålsalmane til Elias Blix. Ho skal på same tid ha kosta innkjøp av Blix-salmane til alle skuleborn i Sogndal.

Mette skreiv i 1881 oppglødd til Henrik om at ho hadde gått til Bryggen «for at se Bjørnson da han reiste; Han er den skjønneste mand jeg nogensinde har seet...».

Da Bjørnson i 1899 opna det store felt-toget sitt mot landsmålet og stilte seg i spissen for riksmålsrørsla, fekk pipa ein annan lyd. På julaftan dette året skreiv Mette Dahl, «født bergenserinde» til Bjørnson for å gjø uttrykk for kva ho meinte. «Til slutning må jeg bare fortælle, at nu efter Deres siste Bedrift, synger vi aldrig mere «Ja vi elsker», men desto oftere: «Gud signe Noregs land».

Også Arne Garborg fekk brev frå Mette der ho takka for Haugtussa og for «Deres kjække mandige stræv for, at vi engang skal blive ærekjære selvstændige nordmænd».

FOLKEHØGSKULEMOR OG MYKJE MEIR

Mette engasjerte seg nå meir i folkehøgskuledrifta. Ho ivra m.a. for å få i stand internat for elevar som kom langvegs frå. I 1885 stod ein ny skulebygning ferdig på Helgheim, kosta av Henrik og Mette. I andre høgda var det losji til ein god del av elevane. Drifta av internatet var Mette sitt ansvar. Henrik rådførte seg no i større grad med Mette om skuledrifta. Mette vert ofte omtala som «folkehøgskulemor», og Mette hadde nok stor omsorg for elevane.

*Mette Dahl
var ei frimodig og
svært sjølvstendig
tenkjande
kvinne*

Talane ved gravferda understrekar likevel hennar intellektuelle, politiske og organisatoriske rolle på skulen og i Sogn. Ho hadde rett og slett truleg ei meir jamstilt rolle med skulestyraren enn det som var vanleg for folkehøgskulemødrar.

I eit kvinnesaksopprop i 1884 signerer ho som «Folkehøjskolelærerinde». Det går ikkje fram av omtalane at ho deltok i undervisninga på dei vanlege folkehøgskulekursar, men ho hadde ei viktig rolle i tllleggsundervisninga for dei som las til middelskuleeksamen. Ho hadde på eiga hand lese framandspråk og underviste i tysk og fransk. Språkinteressa fekk Mette også dyrke på fleire utanlandsferder. I 1886/87 var ho både i Tyskland, Frankrike og Italia. I 1893 var ho på ei ny rundreise i Europa, mellom anna til Berlin og Roma.

Mette Dahl hadde gjennom heile livet møtt folk i elitesjiktet i samfunnet. Målkurset i 1882 vart for alvor introduksjonen hennar i folkehøgskuleeliten. Ho vart godt kjend med Christoffer Bruun som underviste på kurset. Sommaren 1883 drog Mette og Henrik til det nordiske folkehøgskulemøtet i Danmark. Det vart reine pilgrimsferda for Mette Dahl. Den som «ubetinget gjorde mest indtryk på mig» var Viggo Ullmann, skreiv ho i eit brev. Det var både på grunn av hans «store freidighed i troen på Norges fremtid», store talegaver og den gode kjemi. Dei møtte Olaus Arvesen, og sentrale danske og svenske folkehøgskulefolk, som Hans Rosendahl, Theodor Holmberg, Poul la Cour og Askovstyraren Ludvig Schrøder.

RADIKAL VENSTREKVINNE

Mette Dahl var ei frimodig og svært sjølvstendig tenkjande kvinne, noko som etter 1882 ga seg uttrykk i ei meir politisk dreining. Ho støtta det store oppgjeret som kom til å gje Sverdrup og Venstre makta. Henrik Mohn Dahl stod på Venstre si stortingsliste for Nordre Bergenhus og vart fyrste vararepresentant. Ved regjeringsskiftet i 1884 skreiv ho i eit brev til Henrik, «Ak, hvor morsomt at have fulgt Dig til Kristiania...».

Sverdrup vart statsråd i den nye regjeringa og Henrik måtte møte på Stortinget i 1885. Mette rapporterte til han om skuledrifta, mens Henrik melde frå Stortinget. Ei av sakene som opptok Mette var spørsmålet om diktargasje til Alexander Kielland som kløyvde dei radikale og moderate i Venstre. Mette prøvde å påverke Henrik til å gå for gasje, noko han ikkje ville røyste for. Det fekk Mette til å erklære at «Henrik og jeg har været så mærkelig enige i adskillige år, men nu er jeg meget radikalere mærker jeg».

KVINNESAK

Mette Dahl slutta seg tidleg til Norsk Kvindesags-Forening. Kvinnesaka var i tida og boksamlinga etter Mette og Henrik på folkehøgskulen viser den breie interessa Mette hadde for nyare litteratur og kvinnesak. Ein deputasjon av 12 kvinner fekk av Sverdrup avslag på spørsmål om å få stille for statministeren. Dette gjorde Mette skeptisk til Sverdrup. For ugifte kondisjonerte kvinner handla kvinnesak om meir enn røysterett, t.d. kom det melding om at Line Sverdrup, dotter til soknepresten i Balestrand, ikkje fekk lov av far sin å gifte seg med den ho ville. «Et tyranni over alle grenser», «jeg ville naturligvis bleven rasende i hendes sted», «hun kan ikke tænke sig muligheden at sætte sig imod sin fars vilje», skreiv Mette. Ho hadde mange års røynsle med å setje seg imot viljen til den konservative faren.

Noko organisert kvinnesaksarbeid kjem ikkje til syne i breva. Det er likevel eit stort unntak, og det er kvinneunderskriftsaksjonen til støtte for unionsoppløysinga i 1905. Her var Mette Dahl heilt sentral i aksjonen i Sogndal.

I sine siste leveår engasjerte Mette seg mykje i eit anna sosialt tiltak, Sogns Sygepleie-Forening, som vart skipa i 1901 med Mette Dahl som fyrste formann. Ho testamenterte og ein større pengesum til sjukepleiarforeininga. Det er rimeleg å tenkje at all sjukdom ho hadde opplevd i familien var ein viktig motivasjon for dette arbeidet. Dette kvinnenettverket kom dessutan til å bli svært viktig ved underskriftsaksjonen i 1905.

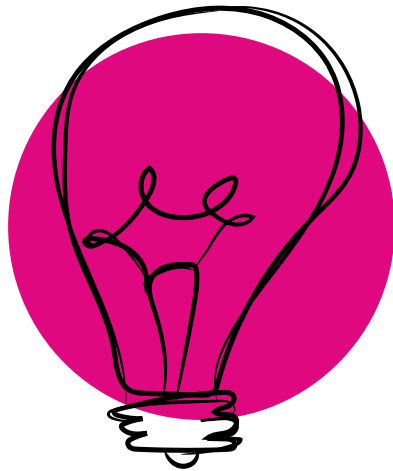
AVSLUTNING

Både Mette Dahl og Henrik Mohn Dahl var velstående. Arven frå foreldra gjorde det mogleg for Mette å leve eit fritt liv utan økonomiske suter. Ho reiste mykje både i inn- og utland, men nok utan at ho øydsla med pengar. Korkje Mette eller Henrik vart gift og fekk born.

Mette var på leit etter ei livsgjerning og ei større meining med livet enn det ho fekk gjennom reising og selskapsliv. Den fann ho på Sogndal folkehøgskule utover i 1880-åra.

Å skape ein utdanningsveg for bygdeungdom, arbeide for målsaka, kvinnekampen og betre sosiale kår og helsestell på bygdene var for Mette Dahl og hennar meningsfrendar mellom dei store frigjeringsprosjekta i det norske samfunnet mot slutten av 1800-tallet. Det er gjennom dei personlege historiene til kvinner som Mette, som sjeldan var å sjå i offentlegheita, at me verkeleg kan forstå krafta i omformingane i det norske samfunnet i desse tiåra. Det er bautasteinen på Helgheim eit handfast minne om.

Artikkelen er ei omskrive og forkorta utgåve av Oddmund Løkensgard Hoel sin artikkel «Folkehøgskulekvinna Mette Dahl-eit portrett» – utført av Mai-Evy Bakken (tidlegare rektor ved Sogndal folkehøgskule). Artikkelen er publisert i eit jubileumsskrift i høve Sogndal folkehøgskule sitt 150-årsjubileum i 2021. Artikkelen med kildehenvisingar er å finne i «Årbok for Sogn nr 66 2020». Utgjevar: Musea i Sogn og Fjordane, De Heibergske Samlinger– Sogn Folkemuseum, 6854 Kaupanger.

IDÉENE SOM SKAPTE NANSENSKOLEN

Vi hadde bare vår tro å bygge på, troen på at bak alle forskjeller menneskene imellom finnes et fellesskap av fundamental karakter, og at livets verdi økes nettopp ved at forskjelligartede mennesker kan gå sammen.

Kristian Schjelderup,
tale ved Nansenskolens 25-års jubileum, 14. mai 1963

BEGYNNELSEN

Nansenskolen ble grunnlagt i 1938 av teologen Kristian Schjelderup (1894–1980) og litteraten Anders Wyller (1903–1940). Skolen skulle være en motkraft til alle totalitære bevegelser. For det formålet ønsket de en samling om felles verdier, de humanistiske.

Skolen fikk sitt navn etter polfareren, forskeren og fredsprisvinneren Fridtjof Nansen (1861–1930). Schjelderup og Wyller var begge kristne, Nansen var agnostiker. Ved å gi skolen hans navn ønsket grunnleggerne å understreke at det ikke var begrunnelsen, men virkeliggjørelsen av humanismen som var viktigst. Og at humanisme ikke er et livssyn, men en livsholdning. Det var Nansens kombinasjon av medfølelse og handlekraft, kunnskaper og solidaritet, som grep grunnleggerne av skolen så sterkt.

IDEALENE MØTER VIRKELIGHETEN

Det er lett å bli enige om vakre visjoner, vanskeligere når idealer skal omsettes i praksis. Det fikk de to grunnleggerne av Nansenskolen smertelig erfare allerede det første skoleåret. Bakgrunnen var krigen som rykket nærmere og skoleledernes ulike syn på forsvarssaken. Kristian Schjelderup var konsekvent pasifist, og forble det gjennom hele livet. Anders Wyller hadde også vært pasifist i sin ungdom. Men utover på 1930-tallet endret han syn. Under inntrykket av diktaturenes frammarsj i Europa, kom han til at friheten noen ganger også må verges med våpen – og at Norge burde ta konsekvensene av det.

I månedsskiftet september/oktober 1938, samtidig som nervekrigen om Tsjekkoslovakia var i full gang, skriver en dypt fortvilt Kristian Schjelderup dagbok.

Den offentliggjør han i tidsskriftet Fritt Ord under overskriften «En ukes mareritt. Noen løse dagboksblad».¹ Schjelderup forteller at han er ved «å lammes under denne krigsmare, kommer ikke vekk fra den et øyeblikk, kan liksom ikke ta ordentlig fatt på noe som helst lenger». Nytter det? Nytter det å snakke om rettferdighet og forsonlighet nå? Blir det ikke «bare bleke ord, veke, uvirkelige ...». Han innrømmer at han selv var «tyskvennlig under forrige krig, denne gangen er det neppe fare for at jeg blir det». Men han ber leserne huske at Tyskland også er «noe annet og mer enn Hitler, det tyske folk er ikke bare Goebbels, Göring, Himmler og von Ribbentrop».

Schjelderup spør om vi kan stole på Hitler? Om det ikke ville vært bedre å ta det store oppgjøret nå, før vi «gir Tyskland

Kristian Schjelderup

sjanse til å rive enda mer til seg»? Svaret er: «Nei, og atter nei. Vold avler vold og fører aldri til rettferd og fred. Det finnes intet mål så høyt at det helliger et dårlig middel.» Etter München-forliket har vi større grunn til å glede oss, sier Schjelderup, «enn om vi hadde seiret i all verdens kriger». (Naivt, vil vi si i dag, når vi sitter med fasiten.)

En gang trodde Schjelderup at «arbeiderklassen verden over skulle bli den som viste veien til å overvinne krigen. Ingen skuffelse synes jeg har vært bitrere de siste årene enn den opprustningslinjen arbeiderpartiene nu har valgt». Han skjønner at det er frykten for fascismen og nazismen som har skapt omslaget, men er samtidig overbevist om at voldsmentaliteten smitter. Til slutt blir man selv lik den man vil bekjempe.

Schjelderup ber Wyller om å lese gjennom sine «dagboksblad» - og eventuelt komme med en utfyllende kommentar. Wyller går rett til det temaet der de to er mest uenige: pasifismen. Han innrømmer at Schjelderups innstilling til krig, «... sett og vurdert i og for seg – er den som kommer lengst inn mot Jesu ånd». Men han

kan likevel ikke følge vennen på den passive motstands vei. Wyller tror ikke at menneskene er modne for en slik holdning. En gang, i framtida, gjennom kamp og nederlag, vil vi kanskje kunne bli det.

Wyller innrømmer at han ikke er noen modig mann, verken fysisk eller åndelig. Men han forsøker å være sann. Og sannheten er at «om krigen kom, vet jeg at tusen hemmelige krefter i mitt innerste ville tvinge mig til å lyde dens lov». Wyller vil i det lengste tro at vennen har krefter til å leve i overensstemmelse med sitt syn, for hans «pasifisme er for de meget få. (...) Kanskje ti. Kanskje syv ganger ti». De fleste pasifister «følger et ønske som deres natur ikke kan klare». Og fordi deres pasifisme «lever på psykologiske og moralske illusjoner, tror jeg ikke bare den er uholdbar, men farlig, ...».

Hva ville skje hvis en nasjon rustet ned og krigen så kom? Da ville nok folket i panikk «lete etter de våpen det hadde tatt fra sig selv». Wyller avslutter sin kommentar med noe som lyder som en advarsel: «Det er farlig å gi ønsket en virkelighet som naturen ikke kan klare. Tenk også du over det.»

NANSENSKOLEN INNVIES

Etter to års iherdig arbeid med å samle støtte, kunne den høytidelige innvielsen av Nansenskolen på Lillehammer finne sted, lørdag den 18. mars 1939. Det var en nasjonal begivenhet som ble overført direkte i radioen.

Den storpolitiske rammen rundt åpningen var dramatisk: Tre dager tidligere hadde Hitler rykket inn i Praha, og i Spania raste fremdeles borgerkrigen. Den europeiske katastrofen var under full utvikling. Dette ble også reflektert i grunnleggerens taler, selv om deres uenighet om pasifismen ikke ble nevnt med et eneste ord.²

Kristian Schjelderup understreket i sin tale at hvis Nansenskolen lyktes som humanistisk akademi, «vil den kunne bli av avgjørende betydning for hele retningen vår kulturutvikling fortsatt skal ta». Han sammenfattet sin visjon om skolen slik: Ærefrykt for livet hvor det finnes, ærbødighet for ethvert menneskes muligheter, respekt for nesten og hans tanke, kjærlighet til et menneskenes samfund hvor alle har plass – det er de følelser vi ønsker å verne om hos dem som blir hjemme i dette huset.

Anders Wyller

VEIENE SKILLES

Anders Wyller hadde lenge fryktet at det gikk mot storkrig i Europa. Russlands angrep på Finland den 30. november 1939 var nok et bevis på at det snart også kunne bli Norges tur. Gjennom Nansenskolen hadde han forsøkt å bidra til vårt kulturelle og åndelige forsvar, men i denne situasjonen var ikke det nok. Vi måtte også kunne forsvare oss med våpen – og vi måtte ruste opp. Den oppgaven kalte nå på alle hans krefter.

Utover høsten hadde de to vennene mange og lange samtaler om både dette spørsmålet og Nansenskolens skjebne. De var dypt uenige, men bevarte likevel respekten for hverandre. Schjelderup kunne ikke godta at Wyller skulle stå fram som talsmann for militær opprustning, bruke tid og krefter på dette – og fremdeles være tilknyttet Nansenskolen. Wyller følte at han nå måtte vie sitt liv til den viktigste av alle oppgaver: forsvaret av landet.

Det endte med at Anders Wyller, den 30. desember 1939, sendte sitt avskjedsbrev til Nansenskolens styre. Han er kommet til at det nå er «en tvingende nødvendighet i skrift og tale etter evne å vekke mine landsmenns forståelse av tidens

overveldende alvor, (...) og styrke deres vilje til med åndskraft og våpenmakt om det gjelder, å forsvare retten og muligheten til hva jeg vil kalde en kristen livsutfoldelse».

Det var et smertelig brudd. De to skiltes ikke som uvenner, men kunne ikke bli enige om hvordan den antihumane voldsmakten skulle møtes. «For meg er krig synd,» innrømmet Anders Wyller, «men jeg trenger sverdet for å verge korset.» For Kristian Schjelderup forble korset selve symbolet på ikkevold. I et brev til Wyller skrev han:

Og vil du, om lykkeligere tider kommer, vende tilbake til samarbeid i Nansenskolen, skal din plass som leder stå åpen. Og deg personlig vil jeg av hjertet si takk for alt vi har hatt sammen. Bitterheten skal jeg forsøke å holde langt borte. Og vårt vennskap vil jeg tro og håpe skal kunne bære selv denne påkjenning.

Etter rådsmøtet i Oslo, den 15. januar 1940, møttes de to vennene aldri igjen.

KRIGEN KOMMER

Etter en foredragsturne vinteren 1940, reiste Anders Wyller til Finland. Vinter-

krigen gikk mot sin avslutning, men Wyller ønsket å se på nært hold hvordan et lite land hadde forsvart seg mot en militær overmakt. Den 9. april kom han til Norge med siste tog fra Charlottenberg.

Tilbake i Lillehammer meldte han seg til tjeneste hos de norske styrkene, der han ble ansatt i den militære etterretningen. Der fulgte han kampene i Gudbrandsdalen. På denne tida oppholdt Kristian Schjelderup seg i Gausdal, noen få kilometer unna, men de to møttes ikke. Den 4. mai kom Wyller til Bodø, etter en strabasøs tur langs kysten med ei fiskeskøyte fra Ålesund. Mesteparten av måneden arbeidet han i den frie norske kringkastingen. Kona, Anne Marie, og de to sønnene hadde kommet seg i trygghet i Sverige.

Den 27. mai ble Bodø bombet. Kringkastingen hadde nå flyttet nordover til Tromsø, men Wyller valgte å bli igjen i byen – i solidaritet med dem som ikke kunne reise. Senere dro også han til Tromsø, og derfra reiste han 7. juni til Storbritannia med krysseren «Devonshire». Om bord var også kongen og regjeringen. Nå ville Wyller fortsette motstandskampen fra London.

Nansenskolen- Lillehammer

Wyller hadde lenge kjent seg syk, men hadde ikke oppsøkt lege. Det gjorde han da han kom til London – og fikk konstatert at han hadde uhelbredelig kreft.

Den 22. juli 1940 skrev Anders Wyller sitt avskjedsbrev til Kristian Schjelderup. Dagen etter skulle han ha en større mageoperasjon, som han ikke visste om han ville overleve. I brevet sier han blant annet:

Vi ville hatt meget å tale om hvis vi hadde kunnet se hinannen. Nå kan jeg bare takke deg for mer enn femten års vennskap og be Gud velsigne deg. Du skal tenke på meg uten smerte. Jeg vil bare være til glede for deg i minnet – jeg har det ikke ondt – og jeg kjenner fred.³

Brevet nådde ikke fram til vennen før etter frigjøringen i 1945.

I begynnelsen av september fikk regjeringen ordnet det slik at Anders Wyller fikk plass på et militærfly til Stockholm, der han ble gjenforent med familien. Han døde den 2. oktober 1940, bare 37 år gammel.

«GRINIBISPEN»

Kristian Schjelderup følte nok sterk skyld i forholdet til Anders Wyller. Hadde han handlet rett? Hans kompromissløse passifisme var det ikke mange som nå sluttet opp om. Høsten 1940 gjennomgikk Schjelderup en religiøs krise. Fra nå av ser han Jesus som Guds sønn og verdens frelser, ikke bare som et høyverdig etisk unntaksmenneske. Den vei som «gir trygt

grunnlag, indre frigjøring og større kraft til det gode», ble for Kristian Schjelderup nå kristendommens vei.

I august 1942 ble han arrestert for «illegal kommunistisk virksomhet» og sendt til konsentrasjonsleiren Grini utenfor Oslo, der han tilbrakte de neste 16 månedene. Som fange ble han den avholdte «Grinibispen». Han forrettet nattverd i vaskebrakka, med Sanasol og franskrødterninger som brød og vin. «På mange måter står denne tiden for meg som den lykkeligste i mitt liv,» skriver han i boka Under åpen himmel (1969). «Ikke for noen pris ville jeg ha unnvært dette fanenskapet.»

Da krigen var over, vendte Schjelderup ikke tilbake til Nansenskolen, men gikk i Kirkens tjeneste. Først som konstituert sogneprest i Lund ved Kristiansand, senere (1947) som biskop i Hamar bispedømme.

«FREDENS HOVEDKVARTER»

Den tyske okkupasjonen satte en brutal stopper for Schjelderups og Wyllers skole. Skolebygningen ble rekvirert av Wehrmacht, og i fem lange år sto tyske soldater vakt ved inngangen. Den institusjonen som ble grunnlagt for å bekjempe ensretting og totalitære ideologier, ble selv et offer for nazismen.

Den 9. mai 1945 overtok Hjemmestyrkene Nansenskolen, der staben i Distrikt 23, med sin sjef Wilhelm Molberg Nils-

sen (1915–2018), fikk sitt hovedkvarter. Vi kom til «fredens hovedkvarter», skrev Molberg Nilssen i sine erindringer.⁴

Det var ikke selvsagt at Nansenskolen skulle gjenåpne etter krigen. Anders Wyller var død, og Kristian Schjelderup hadde valgt tjeneste i kirken. Men det var mange som mente at de humanistiske idealer og det program skolen var grunnlagt på, også ville være nødvendig i arbeidet med å gjenreise landet og overvinne splittelsene som krigen hadde skapt. Krigen hadde vist at når viktige verdier står på spill, kan mennesker med ulike livssyn og politiske overbevisninger samarbeide. Det som forener oss mennesker er viktigere enn det som skiller.

Den 20. februar 1946 ble Nansenskolen formelt gjenåpnet. Det skjedde i Universitetets festsal i Oslo. Kristian Schjelderup holdt hovedtalen, der temaet var «Humanismen i dag». ⁵ I juni samme år ble den 32 år gamle lektor ved Lillehammer høyskole allminnskole, Halvard Grude Forfang, ansatt for å ta seg av et lærerkurs som skulle avholdes i august. Utpå høsten tiltrådte han som praktisk leder av skolen. Forfang forble skolens rektor i 25 år, og det var han som formet den moderne Nansenskolen.⁶

Inge Eidsvåg, forfatter og tidligere rektor ved Nansenskolen

Foto: Nansenskolen

NYE REKTORER

IDRETTSSKOLEN NUMEDAL FHS

Per Ketil Berg (60) er tilsatt som ny rektor ved Idrettsskolen Numedal folkehøgskole, han tiltrer 1. mars.

Berg kommer fra Sandefjord. Han har bl.a bakgrunn som leder i en toppfotball-klubb, og har nå ansvar for bedriftsintern rådgivning, kompetanseutvikling og lederopplæring i K2 Kompetanse AS. Han har vært konsulent for Norges idrettsforbund tidligere og olympiske og paralympiske komité. Studerte cand. scient ved Norges idrettshøgskole – og har ellers bred erfaring fra arbeidslivet som leder, rådgiver og lærer.

HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE

Nina Hafnor er tilsatt som konstituert rektor ved Hallingdal folkehøgskule ut skoleåret - til 31. juli 2024. Hun har tjue års erfaring som lærer ved skolen. Sist har hun vært lærer på linja Ballanse og vært inspektør og rektorvikar.

ØK

NOTERT

VI DEHUMANISERER PALESTINERE

Hvem vi får se bilder av i krig, okkupasjon og nød, hvem vi får høre de personlige historiene til, er tett vevd inn i makthierarkier. I samme tidsrom som ubåtulykken ved Titanic ble dekket minutt for minutt i juni, druknet minst 82 flyktninger, trolig flere hundre utenfor Peloponnes i Hellas. Livene til britisk, pakistansk og amerikansk overklasse på forlystelsesreise var tydelig mer verdt enn livene til desperate mennesker på flukt – også i nyhetverdi.

I Israel og Palestina er skjevheten i dekningen desto mer slående all den tid det er snakk om samme geografiske område. Hvor er bildene av de ett tusen barna som Israel drepte bare i løpet av halvannen uke i Gaza?

Minda Holm i Klassekampen

DE UNGE OG LIVSLØGNEN

«Tidligere har vi kunnet trøste oss med i alle fall én ting: Nei vel, har vi sagt, så er ikke norske ungdommer så gode med bokstaver og tall, eller til å gulpe opp simpel faktakunnskap, men de har i alle fall en eksepsjonell evne til å drive med medvirkning og til å delta i et likestilt og demokratisk samfunn. Men nei da, også denne livsløgnen vil de internasjonale kartleggingene ta fra oss. I den ferske ICCS-undersøkelsen, som måler ungdoms demokrati-forståelse, er det ingen land som faller så mye som Norge.»

Martin Gedde-Dahl, Morgenbladet

Fotnoter

1 Fritt Ord, nr. 5, 1938.

2 Fritt Ord, nr. 2, 1939.

3 Sitert fra Pål Repstad: *Mannen som ville åpne kirken. Kristian Schjelderups liv*. Universitetsforlaget, Oslo, 1989.

4 Wilhelm Molberg Nilssen: *I Milorgs tjeneste*. Thorsrud lokalhistorisk forlag, Lillehammer, 1995.

5 Foredraget ble offentliggjort i Kirke og Kultur, hefte 4, april 1946.

6 Jfr. kapitlet «Halvard Grude Forfangs skolesyn og pedagogikk», fra Inge Eidsvåg: *Den gode lærer i liv og diktning*, Cappelen Damm, Oslo, 2005.

'THE TIMES, THEY ARE A-CHANGIN':

SKAL FOLKEHØGSKOLEN MYNDIGGJØRE TIL ØKOKRATI?

Folkehøgskolen inngår i en lang frihets- og demokratitradisjon da den i sin tid ville myndiggjøre ungdom til å kunne leve autonome liv, og fungere i det fremvoksende demokratiet i den nye nasjonen i siste halvdel av 1800-tallet. Den gangen handlet det om å nære kjærlighet til fedrelandet via kjennskap til landets historie, kultur og språk, supplert med innføring i demokrati og fagområder man anså som viktige i datidens norske bondesamfunn. Dagens ungdom lever i en helt annen verden, med helt andre alvorlige og globale utfordringer enn den gangen – utfordringer som både truer demokratiet og i verste fall hele vår eksistens. Hva er det folkehøgskolen ønsker å myndiggjøre i forhold til i dag, og hvordan?

Folkehøgskolen har i stor grad lykket med å tilpasse innhold og form for ungdom til tiden de lever i. I hvert fall to grunnleggende forhold er radikalt nytt, og har forandret seg på 150 år. Det ene er at vi mennesker må finne ut av å leve sammen innenfor noen absolutte begrensninger i forhold til naturen. Vi er rett og slett blitt for mange og med for høyt og stadig stigende forbruk til at kloden kan forsørge oss og våre etterkommere.

Denne grunnleggende nye situasjonen i menneskets historie krever så pass gjennomgripende endringer i vår måte å leve og tenke på, både for den enkelte og for samfunnene som system, at mange, også høyt utdannede og engasjerte mennesker, ser ut til i stigende grad å tvile på om demokratiet (raskt nok) kan løse utfordringene vi står overfor. I tillegg utfordres demokratiet slik vi kjenner det av andre forhold som blant annet handler om alvorlige trusler mot ytringsfriheten (den offentlige samtalen bryter sammen), avanserte og ugjennomskuelige teknologier (ikke minst fremveksten av kunstig intelligens), vulgær penge- og maktopphopning hos svært få mennesker, korrupsjon og nepotisme, etc.

Vi opplever med andre ord både en bærekraftskrise og i tillegg en tillitskrise til demokratiet. Her er det at vi i folkehøgskolen må spørre oss selv om hva slags myndiggjøring vi fremover ser for oss at vi skal bidra med overfor våre deltakere, og hvordan.

BEHOV FOR EN UTVIDET ETIKK

I en kompleks og sammenhengende verden hvor vi mennesker er i stand til å gjøre alt, blir etikken stadig viktigere som grunnlag både for hvordan vi tenker og

oppfører oss som enkeltindivider og som samfunn. Den norske filosofen Arne Johan Vetlesen er blant flere som mener at den tradisjonelle antroposentriske her-og-nå-etikken (erfaringsbasert nærhetsetikk) ikke strekker til overfor de menneskelige og globale utfordringene som presser seg på.

Mennesket trenger en ny og utvidet etikk, basert på avstands-ansvarsprinsippet for å skape en levedyktig fremtid. Med henvisning til den tyske filosofen Hans Jonas peker Vetlesen på at vi må tenke (mulige) konsekvenser av våre felles handlinger, og bruk av stadig mer avanserte teknologier, i generasjoner fremover, for hele menneskeheten og kloden, inkludert naturen. En utvidet etikk supplerer dermed for eksempel Immanuel Kants avgrensning av menneskelig frihet til der den går på bekostning av andres frihet, til at det også går en grense for vår menneskelige frihet der denne friheten går på bekostning av andre arter og naturen som helhet. FN's arbeid med å forplikte medlemslandene til å oppfylle bærekraftsmål kan leses inn i en slik sammenheng.

FRA DEMOKRATI TIL ØKOKRATI

I boken *Slik skaper vi en bærekraftig verden – fra demokrati til økokrati* (Flux forlag, 2023) er Jens André P. Herbener også opptatt av hvordan den vesteuropeiske frihetstradisjonen har plassert mennesket alene i sentrum med katastrofale konsekvenser. Herbener argumenterer for at våre samfunn er nødt til å bevege seg fra antroposentrisme (mennesket i sentrum) til økosentrisme (økologien i sentrum), ved å gå fra demokrati til det han kaller økokrati, for å kunne ha sjanse til å lykkes med en grønn omstilling.

Herbener foreslår ikke å erstatte demokratiet som sådan med en eller annen mer autoritær styreform, slik vi for eksempel kan lese om i Jon Bings *Azur – kapteinenes planet*. Der tok de hvite kapteinene makten og reddet Azur fra økologisk undergang (men var samtidig nødt til å fjerne demokratiet, utsette all felles hukommelse i form av biblioteker og digitale databaser, begrense menneskenes bevegelsesfrihet, etc.). I stedet vil Herbener at vi må videreutvikle våre demokratier inn i en ny virkelighet, der vi mennesker på en helt annen måte enn tidligere tar inn over oss at hensyn til naturen setter noen absolutte vilkår og grenser for vår utfoldelse på kloden. Disse hensyn må innarbeides i demokratiet som livsform og system, som han så kaller økokrati.

SYV INNSATSONMRÅDER

I den norske oversettelsen fremfører Herbener syv nødvendige innsatsområder, som at halve jordens areal, land og hav, skal reserveres sammenhengende vill natur, frivillig over litt tid redusere jordens befolkning til 2-3 milliarder mennesker (en tredel av dagens), slutte med all industriell dyreproduksjon (minke matsvinn og øke plantebasert del av kost, for eksempel) og fase ut all produksjon og bruk av fossile energikilder til fordel for fornybare.

Politisk må vi vekk fra vekstøkonomisk tenkning for å begrense forbruk og samtidig redefinere det gode liv og få til en mer rettferdig fordeling av ressurser. Internasjonalt må det etableres en forpliktende naturens rettighetserklæring, samtidig som disse rettighetene, og dermed begrensning i vår menneskelige utfoldelse, må innarbeides i våre politiske systemer, som forfatninger, skoler og andre sam-

funnsinstitusjoner. Som eksempel på det siste har noen foreslått å etablere et forfatningsmessig ‘overhus’ eller ‘andre-kammer’ hvis oppgave skal være å sjekke at all lovgivning er i samsvar og ikke strider mot for eksempel en naturens rettighetserklæring og tilsvarende prinsipper nedfelt i en revidert grunnlov for å sikre naturen og at utviklingen er bærekraftig.

Hvor relativt innlysende de enn kan virke, innebærer disse innsatsområdene store utfordringer og dilemmaer når det kommer til hvordan få det til. Jordens nasjoner er på ulike steder når det kommer til samfunnsutvikling, styreform, økologiske utfordringer og teknologiske og økonomiske muligheter (som stadig endrer seg og dermed dytter på økologiske grenser). Paret med økonomisk/teknologisk makt og ulike politiske og noen ganger religiøse interesser, kan det være utfordrende å opprettholde en sunn optimisme. Men har vi noe særlig valg, med mindre vi heller, lettere apatisk fortsetter å danse på første klasse mens skipet går ned og ellers lever etter mottoet at selv om pessimistene til slutt får rett, så har optimistene det så mye bedre i mellomtiden...?

NY FORSTÅELSE AV DANNING

Skal menneskeheten ha noen som helst sjanse til å endre utviklingen før det er for sent, inngår i hvert fall skole og utdanning som et avgjørende innsatsområde, slik det også poengteres i FNs 2030-mål for bærekraftig utvikling, og i UNESCOs åtte kompetanser for undervisning i bærekraftig utvikling.

Også folkehøgskolene utfordres av den nye virkeligheten og må revidere sin forståelse av danning. Det er nettopp poenget til Jonas Andreassen Lysgaard med flere i artikkelen *Sustainable Bildung – Danish folk high school teachers in times of change* i den nylig publiserte forskningsantologien *The Nordic Folk High Scholl Teacher – Identity, Work and Education* (LIT Verlag, redigert av Johan Lövgren m.fl., 2023). Grunnleggende uttrykker tre intervjuede folkehøgskolelærere behov for en ny type danning preget av en sirkulær, helhetlig tilnærming, da den ‘gamle’, preget av menneskesentrert, lineær og frag-

mentert tenkning (fag, årsak-virkning, vekst) nettopp er den som har feilet i å bidra til en bærekraftig utvikling. Vi må både lære noe nytt og samtidig drive med avlæring.

Forfatterne identifiserer to grunnleggende forskjellige holdninger i de tre danske lærernes undervisning i bærekraft. Den ene representerer et mål om å endre atferd her og nå blant annet ved et handlingspåtrykk utenfra. Det gis ofte en grundig innføring i jordens tilstand og sårbarhet, og hvor vi er på vei hen. Slik til dels teori-tung og dystotopisk undervisning står i fare for å føre til depresjon, apati og for eksempel klimaangst. Dette tolker lærerne i undersøkelsen som en naturlig konsekvens og et sunnhetstegn av å forstå realitetene. Samtidig danner den vekkede bekymringen forhåpentligvis et motive-rende utgangspunkt for videre arbeid, som ofte inkluderer praktiske tiltak på skolen (for eksempel å begrense matsvinn).

Den andre posisjonen er mer opptatt av at danning til å kunne reflektere, slik at deltakerne kan velge atferd etter skoleåret, er viktig. Et vekkert engasjement og ønske om en annen fremtid fører til videre arbeid med ulike fremtids-scenarier og visjoner, som basere seg på kritisk refleksjon og eksperimentell tenkning. Engasjementet tas ut i praktisk og kreativt arbeid, løsninger prøves ut (for eksempel ved aksjonslæring) og eventuelle politiske aksjoner settes i verk og reflekteres over.

Forskerne sammenholder de tre lærernes praksis med fire ulike forståelser av danning som ifølge den tyske historikeren Koselleck har utviklet seg opp gjennom historien på bakgrunn av ulike forståelser av individ, fellesskap og samfunn: 1) danning forstått som samfunnet og kulturens forming av individet *utenfra* (external), 2) danning forstått som en *indre prosess* som

utvikler individets medfødte evner og anlegg, motivasjon og potensialer (internal), 3) danning forstått som en *kritisk undersøkelse* av forskjellige måter å være i verden på, og endelig 4) danning forstått som *eksperimenterende og kreativ transformering* av den eksisterende orden.

Det understekes at disse fire forståelsene av danning sjeldent opptre i rene former. I artikkelen avdekkes det da også hvordan de tre danske folkehøgskolelærere med ulik vekt i ulike deler av deres praktiske undervisning i bærekraft mer eller mindre bevisst benytter til dels alle fire tilnærming-er til danning i ulike hybride varianter.

FALLGRUVER

I artikkelen pekes det også på noen fallgruver som folkehøgskolen som (naturlig) normativ institusjon, og dermed en lærer som underviser i bærekraft, kan falle i. Et eksempel er at lærers og skolens engasjement kan føre til en misjonering for bestemte løsninger og svar, hvor undervisningen og eller tiltak på skolen preges av mer eller mindre sterke ønsker om å modifisere atferd i bestemte forhold og retning. Undervisning av unge voksne, som ofte også søker seg til folkehøgskolen for å koble seg vekk fra en problematisk og krevende hverdag for en stund, på et følsomt tidspunkt i livet, kan stå i fare for å få preg av indoktrinering. En annen fallgrube er at man ikke lykkes å komme forbi angst eller passivitet.

En av de intervjuede lærerne er også kritisk til folkehøgskolenes hang til å stoppe opp ved de mange små og ofte symbolske initiativene, når virkeligheten kaller på atskillig mer drastiske løsninger. Vi grønnvasker vår samvittighet ved å kildesortere te-poser, samtidig som vi setter oss på flyet til fjernere strøk. Små symbolske tiltak tillater skolene å forstå seg selv som miljø-

bevisste og dermed bruke det i sin markedsføring, for eksempel.

Men samtidig som de mindre og mer symbolske handlingene står i fare for å avlede fokuset fra de store sentrale og systembaserte problemene, er det på den andre siden viktig å huske på at det sosiale fellesskapet bidrar med å skape mening og sammenheng for den enkelte, og dermed kompensere for det å føle seg alene og makteløs overfor klima- og andre grunnleggende utfordringer i verden, skriver forfatterne.

I antalogien *Bæredygtighedens pædagogik. Forskningsbaserede bidrag* (Frydenlund Academic, 2020) utdypes Lysgaard med flere disse og andre perspektiver videre, blant annet ved å argumentere for at man i utdanningen må bevege seg fra en mer instrumentell og til dels atferdsmodifiserende preget symbolsk undervisning i/til/for bærekraft, til en undervisning inspirert og preget av en kritisk/kreativ/analyserende/handlende og transformativ tenkning med reel deltakelse – altså danning av type 3 og 4.

DANNING SOM BÆREKRAFT

Folkehøgskolene har noe så sjeldent som pedagogisk frihet, samvær og tid til bevisstgjøring og pedagogisk eksperimentering. Frida Isungset peker da også på dette i hennes masteroppgave fra 2021, *Undervisning for bærekraftig utvikling i norske folkehøgskoler* (Høgskulen på Vestlandet, 2021). Fordi deltakerne bor på skolen, ønsker de tre undersøkte skolene å tilstrebe opplevelse, erfaring med, og dermed inspirasjon til bærekraftig liv. Dette skjer ikke bare gjennom undervisningen som sådan, men også for en stor del gjennom driften av skoleanlegget, for eksempel ved etterisolering, etablering av solcelleanlegg og energistyring, og endrede rutiner i sammenheng med internatet, ekskursjoner og studiereiser.

Folkehøgskoler yter dermed ikke bare en mer instrumentelt preget undervisning *i, til* eller *for* bærekraft, men en undervisning *som* levet bærekraft – preget av refleksjon over store og små personlige og kollektive dilemmaer. Man tilstreber å leve – å leve sammen – som man lærer (noe

som også i noen sammenhenger utfordrer skolene økonomisk).

Denne måten å tenke skole og skoleutvikling på går ofte under betegnelsen *Whole School*, som kombinerer både *Greening education* (pedagogisk målsetning gjennom fagene) og *Greening school* som peker på en bærekraftig drift. Folkehøgskolene på sitt beste er preget av dette åpne og helhetlig synet på pedagogikk og danning, ikke bare som noe teknisk og løsningsorientert *til* eller *for* bærekraft, men danning *som* bærekraft.

DIDAKTISERING AV LEDELSES-BESLUTNINGER

Grunnideen i en dansk-norsk tradisjon er at folkehøgskolen var en pedagogisk metafor (modell) for (bonde)hjemmet og samfunnet ved at deltakerne og lærerne bor, lever og lærer på skolen (jfr. Whole school). Som en tanke kan skolene utvide det pedagogiske perspektivet ved en fornyelse og utvidelse av hjem-metaforen til også å omfatte en sammenlikning av hele folkehøgskolens styring og drift med samfunnsinstitusjoner.

For eksempel vil en didaktisering av ledelsesbeslutninger ved skolen på en spennende måte kunne utvide det minimumspålagte elevdemokratiet og gi deltakerne verdifull erfaring med arbeid på systemnivå. Det hadde vært interessant å se eksperimentering med å etablere bærekraft-skoleråd, bestående av representanter fra både deltakere (elever), ansatte, styret og eksterne, med oppgave om å sjekke alle fremtidige forslag til endringer i skolens pedagogiske og praktiske drift opp mot bærekraftmål... (som kanskje også skulle formuleres som et skolens (forsøk på en) menneskeretts- og naturretterklæring). Hvem vet, kanskje erfaringene kunne tas videre og utfordre kommunen skolen ligger i til å etablere tilsvarende forsøk.

MYNDIGGJØRING I VÅR TID

Å være myndig i dag handler om å kunne forholde seg selvstendig kritisk tenkende og handlende i forhold til personlige/eksistensielle forhold som verdier og livssyn, livsutfoldelse, økonomi og teknologi, for å nevne noe. Det handler videre også om å kunne reflektere, kom-

munisere og delta ansvarlig på egne vilkår i små og store demokratiske fellesskap, om det er i arbeidslivet, fritidssammenheng, kulturlivet eller i det politiske. Et overordnet og utvidet perspektiv i forhold til et snevrere økologisk, økonomisk og sosialt bærekraftperspektiv, sikter fremover på å bidra til at unge voksne kan leve meningsfulle (tillitsfulle og håpefulle) autonome, estetiske, etiske, politiske og solidariske liv innenfor rammen av det den norske filosofen Odin Lysaker kaller økologisk (basert) demokrati, noe jeg (og flere andre) oppsummert velger å kalle danning som *værekraft*.

Uansett fag, har vi i folkehøgskolen både samvær og tid til å føre en vedvarende samtale om våre liv, og utallige forslag til praktiske og politiske løsninger og ikke minst de mange dilemmaer de innebærer. Folkehøgskolens formale danningssyn med vekt på likeverdig og erfaringsbasert dialog vil fortsatt være helt sentral i et fornyet syn på danning og myndighetsoppdraget, mens verdigrunnlaget og innholdet må justeres etter de nye vilkår i verden, og finne vei inn i skolenes overordnede idé- og verdigrunnlag, pedagogiske tenkning og praksis.

I folkehøgskolene har man vilje, kompetanse og mye erfaring, og dermed mange gode eksempler på ulike målsetninger og opplegg i å arbeide i krysningsfeltet mellom individ, demokrati og bærekraft. Denne erfaringen og kompetansen er imidlertid relativt fragmentert og lite artikulert. Derfor er det umåtelig viktig at skolene setter disse erfaringene og intensjonene videre på agendaen i felles fora på den enkelte skole og skolene imellom (og i forskning). Da har vi muligheten til å snakke sammen om i hvilken grad og på hvilken måte og med hvilke konsekvenser folkehøgskolene er på vei til en fornying av det selvpålagte myndighetsoppdraget – fra noe som tidligere handlet om et antroposentrisk nasjonsbyggeprosjekt, til nå å fokusere på personlig/eksistensiell, faglig og sosial myndiggjøring innen rammen av lokalt økokratisk medborgerskap, samtidig som vi tar vare på tradisjonelle verdier som frihet, solidaritet, demokrati, om mulig.

Øyvind Brandt

2 PÅ KURS FOR NYE LÆRERE

DEL 2 – JANUAR

1. HVORFOR PÅ KURS FOR NYE?

2. HVA FORVENTER DU DEG?

3. HVORDAN HAR DITT FØRSTE HALVÅR SOM FOLKEHØGSKOLELÆRER VÆRT?

EIRIK SVENSEN (31),
LÆRER SKATEBOARDING OG ROADTRIP EUROPA, JÆREN FHS.

1. Veldig bra å få med seg del 2. På 1. del i Mandal lærte jeg masse, og fikk med meg verktøy som jeg har benyttet meg av i undervisningen. Og jeg har også fått bedre forståelse for hva folkehøgskole er.
2. Fint å få høre de andres erfaringer første halvår som ferske lærere. Her er det mye å lære.
3. Det har vært fantastisk – jeg opplever genuin arbeidsglede for første gang i livet. Det er utrolig fine elver og kolleger jeg har på Jæren.

ØK

INGUNN FJELLANG SÆTHER (37),
LÆRER LYSDESIGN, ROMERIKE FHS.

1. Jeg var på del 1 og hatt veldig lyst til å få med meg del 2 – etter at arbeidsåret startet. Det er en fin stopp på veien hvor vi er nå – fint å få høre de andres ulike erfaringer.
2. Forventer å få spennende input – hvordan tenke videre på jobben som lærer. Blir fint å snakke med de andre, dele erfaringer og få noe med meg til min egen verktøykasse. Fint med et lite mellomrom før vårsemesteret starter i reserfart.
3. Det har vært veldig meningsfullt, med svært entusiastiske elever. Utrolig mye fart i dem – på vei ut i livet. Men det har vært ekstremt hektisk – så må passe på så en ikke blir slukt i stress. Kjenner litt det samme som da jeg var freelancer. Hva er fritid? Jeg trenger også å gi plass til pausene.

DISTRIKTSMØTE

KARMØY FOLKEHØGSKULE

Det er full fart frå første arbeidsdag i januar når Rogalandsmøtet går av stabelen på Karmøy folkehøgskule. Deltakarar frå Karmøy folkehøgskule, Jæren fhs. og Stavanger Urban fhs., var med. Dette er eit fellesmøte mellom frilynte og kristne skular, og Solborg fhs. og Lundheim var såleis også med på møtedagane. Det var lagt opp til eit program på dagtid med fleire aktuelle faglege tema; aktivitet/ faglegheit/danning, fokus på stipendiatrolla og sosialpedagogisk arbeid. Informatasjon frå folkehøgskulekontoret er fast innslag på distriktsmøtet. Folkehøgskoleforbundet informerte om sitt arbeid, og IF

presenterte m.a. funn frå siste undersøkinga frå Opinion. Eit av innslaga «Hvor finner vi ungdommen i dag?» er alltid aktuelt når ein skal ta pulsen på ungdomsgruppa. Skulen sine stipendiatar hadde også lagt opp eit fyldig program med underhaldning, konkurransar og musikk utover kvelden.

Eli Haaland er tidlegare lærar og inspektør ved Karmøy folkehøgskule. I eitt av sine 34 år ved skulen har ho også vore rektor. Eli var med på distriktsmøtet og held morgonsamling for deltakarane. Ho oppsummerer noko av sitt virke på Karmøy, men framfor alt understrekar ho det

som har vore hennar drivkraft og kjernen i arbeidet i folkehøgskulen, samtalen, kontakten og dannelsperspektiva i møte med elevane.

Takk til Karmøy folkehøgskule for spennande program, triveleg samvær og god mat!

Einar Opsvik

PA HJERTET

KUNNSKAPSLØFTET -BRUDDET

Han satt på den siste plassen på produksjonslinja. Håret var stritt, svart, og gliset viste ei tannrekke foreldre i dag hadde løpt til reguleringstannlegen med. Armene jobba ikke raskt, men det krevde heller ikke arbeidet. Rullingsen ble rulla med nennsomme fingre, fram og tilbake, helt til den satt. Han kom sist til pausene, og sist inn igjen.

Det hendte arbeidskameratene fleipa med ham. Mest godslig, ikke alltid. Men, det var plass til han som gikk, tenkte og jobba sakte. Og til henne, det interne postbudet, som hver dag gned seg over låra, flakkende i blikket, som strevde, men som oftest møtte. Og til han med armer og bein, han som ikke hæla en dag mer på skolebenken og all kjeften, han som var den raskeste, som fant de geniale løsningene og som ble formann på skiftet.

Arbeidsplassene med mangfold er det få igjen av. Kravet til skolegang står sterkt. Tilbudet til de som faller utenfor blir tilrettelagte arbeidsplasser og ulike tiltak.

Og ikke en gang der passer alle inn. Mange som opplever utenforskap er resultatet av en skole og et arbeidsliv som ikke er lagt til rette, som ikke ser dem for det de er.

De som ikke finner sin plass blir syke, fulle av angst og mørke. Unger blir syke av skolen. Ungdommer blir syke av skolen. Voksne blir syke av å i årevis føle på annerledeshet og manglende fellesskap.

Vi ofrer dem, for de fleste klarer seg, tross alt.

Hvordan kan vi fortsette å presse ungene inn i den samme skolen, i ti år, tretten år, når vi samtidig vet hvor ulikt unger lærer, hvor ulike evner, talenter, interesser og drømmer de har, og hvor ulike læringsmiljøer de trenger for å oppnå læring.

Hvorfor later vi som om alle er like, ved å tvinge dem gjennom det samme, når vi vet at verden ikke er sånn, at mennesker ikke er sånn?

Hva går vi glipp av, hva mister vi?

Ekte læringsglede oppstår når vi gjør noe vi liker og som vi mestrer, samtidig som vi opplever å høre til og føler oss verdifulle, sammen med andre.

Avskaff skolen slik vi kjenner den. Se til folkehøgskolene.

Det er ikke på høy tid -
det er på overtid.

Kristin Smith,
Ringerike fhs.

SLUTT MED DET!

Til deg som tror at folkehøgskoledagen
slutter klokka 15:

slutt med det!

MaxPower

NOTERT

HVOR KOMMER ALT HATET FRA?

Hvor kommer alt hatet fra? Kai Spurkland, Ingjerd Hansen og jeg lanserte nylig en bok om hatkriminalitet. Vi ba krimforfatter Anne Holt om å hjelpe oss med spørsmålet. Hun utla harddrivene med korinterbrevet speilvendt: «Nå blir de stående, disse tre: Sinne, avsky og frykt. Men størst av dem er frykten».

Frykten og hatet har ikke bare grobunn i alle de sivile ofrene og deres pårørende. Det gror også godt hos oss. Frykt engasjerer. Og engasjement gir klingende mynt. En sinneemoji gir fem ganger så stor uttelling i Facebooks algoritmer som et smil.

Så pøs på med fryktskapende grusomheter! Så klarer vi resten selv. Vi liker å tro at vi er sannhetssøkende. Men er vi det? Selv når vi tror vi har rett, viser det seg ofte at vi tar feil.

Anine Kierulf i Dagens Næringsliv

LEKEN TEORI

Jeg har en kjeppest: at min teoriundervisning skal føles annerledes enn elevene kjenner fra videre-
gående.

At folkehøgskoledidaktikk skal kjennes på krop-
pen og gjennomsyre det jeg driver med. Et ønske
om å beholde noe av vår motstrømsidentitet.

Det er enklere i det praktiske, men siden teori
uten praksis er meningsløs og praksis uten teori blir
retningsløs, måtte jeg eksperimentere meg fram til
nye løsninger.

Her er ett opplegg som får opp spenningen.

NOTESTRESS

Jeg bruker opplegget for å pugge notenavn, men
mange kategorier fungerer så lenge det er klare svar
og et begrenset materiale. Utvalgt vokabular på nytt
språk, kunnskap om reisedestinasjon, regler i en ny
sport, karakterer i et skuespill, anatomi e.l.

- Be elevene stille seg på rekke etter hvor godt de
føler de kan materialet
- Sett sammen to og to på omtrent samme nivå
- Gi dem ett ark og penn på deling (jeg bruker ark
med notelinjer)
- Sett i gang en «Catchphrase timer» (finn på You-
Tube)
- Én elev stiller et spørsmål, den andre holder arket
og må skrive/tegne svaret
- Når riktig svar er gitt, bytter de rolle
- Den som holder arket når timeren går ut har tapt
runden

Timeren legger til en viss grad av tilfeldighet slik
at ikke de flinkeste alltid vinner samtidig som det
øker konkurranseinstinktet.

Veldig gøy og høy puls!

Kjetil Hallre, Ringerike folkehøgskole

Solbakken fhs fikk besøk av selveste Aksel Hennie, som selv har gått på folkehøgskole. Han kom for å møte Hannah, en elev, som er med i innspillingen i den nye tv-serien Stayer, men tok seg god tid til å møte alle skuespiller-elevene.

Det er gøy når elevene på arkitekturlinja på Sandefjord fhs får oppleve sine helt egne husdesign med VR, og kan gå rundt, gå inn og ta på modellen selv!

Bambi var på glattisen, noe som resulterte i et lite uhell. Av og til kan det være litt vrient å komme seg av og på havisen

STOR KUNSTGAVE TIL FOLKEHØGSKOLENE

Fotos: Andreas Eikeseth Nygjerd

KUNSTGAVE

Mange folkehøgskoler har nå fått
montert/installert kunstverk av
Alfred Vaagsvold på sin skole.

Alfred har fortsatt kunstverk på
lager og tenker at det kan være
skoler som ikke har fått med seg
invitasjonen som ble sendt ut i
september i fjor.

Fristen som ble gitt i fjor er altså
forlenget, det er bare å søke!

Alfred Vaagsvold gir gjennom prosjektet «Kunst nå» en stor kunstgave til alle folkehøgskolene i Norge. Høsten 2023 begynte han på reisen landet rundt for å overrekke gavene.

Søndag 10. september var det stor festivitas på Fana folkehøg-
skule. Kunstgaven fra Alfred Vaagsvold skulle overleveres til
folkehøgskolen av kunstneren selv. Når folkehøgskolene velger
hva slags kunstverk de skal få gjennom «Kunst nå», så står de helt
fritt og kan velge mellom maleri, skulptur /innendørs/utendørs)
eller en kunstbok. Fana folkehøgskule hadde som eneste folke-
høgskole valgt en skulptur i stein som sin gave.

EN TESTAMENTARISK GAVE SOM TAKK TIL SKOLESLAGET

Prosjektet «Kunst nå» er initiert av Alfred Vaagsvold i takknem-
lighet over alt han har fått av folkehøgskolen, først som elev på
Framnes og senere som lærer i atten år på Lundheim folkehøg-
skole. Folkehøgskolene får et kunstverk uten kostnad på to betin-
gelser. For det første skal kunstverket få en varig plassering på et
sted som elevene ferdes. I tillegg kan kunstverket verken kjøpes
eller selges; det skal tas ut av kunstmarkedet.

KUNSTGAVEN TIL FANA FOLKEHØGSKULE

Skulpturen «Torso» på Fana folkehøgskule er laget i gneis, vanlig
norsk gråstein. Steinen har fått tre ulike teksturer på overflaten;

en polert framside, en pusset side og en ubehandlet side. Dette
gjør skulpturen til et objekt som kan oppleves både visuelt og
taktilt. Verket er en abstrakt form, samtidig som man tydelig ser
sporene etter en menneskelig overkropp – en torso – i formene.

I det lille foredraget som Vaagsvold holdt ved overrekkelsen,
sammenlignet han skulpturens ulike overflater med hvordan vi
mennesker også har ulike sider vi velger å vise fram; noen får
bare se det polert bildet av oss selv, mens det kan være andre som
vi tør å vise fram en røffere og mer ubehandlet side av oss selv til.
Han gjorde også et poeng ut av at steinsorten gneis ikke er reg-
net som en verdifull steinsort, som marmor eller agat. Det er
gjennom den kunstneriske bearbeidelsen at steinen får verdi.
Men hva skjer så når kunstverket blir tatt ut av kunstmarkedet,
slik han gjør gjennom prosjektet «Kunst nå»? Har verket fortsatt
en verdi når det ikke kan selges?

Kunstgaven vil gi rom for refleksjoner og opplevelser for elever
og andre besøkende i årene som kommer, og folkehøgskolene må
rette en stor takk til Alfred Vaagsvold for disse flotte kunstgave-
ne som i disse dager kommer til folkehøgskoler over hele landet.

Tore Haltli, rektor Fana folkehøgskule

«Oplysning være skal vor Lyst,
Er det saa kun om Sivet,
Men først og sidst med Folkerøst
Oplysningen om Livet»

(N.F.S.Grundtvig i sangtekst, 1839)

GRUNDTVIG – FOLKEHØGSKOLENS FAR

GRUNDTVIG: OVERASKENDE VAG OM UNDERVISNINGENS INNHOLD – TYDELIG OM MENNESKESYN OG PEDAGOGIKK

Av Tor Grønvik

I 1834 skrev Grundtvig diktet «Gylden-Aaret». Det er en hyldest på 73 vers til kong Fredrik 6.'s fødselsdag i hans femtiende regjeringsår. Grundtvig ser tilbake på en alt i alt god periode for Danmark. Han gir kongen mye av æren, og hyldesten slutter med håp om en lykkelig fortsettelse. Diktet handler ikke spesielt om skole og utdanning, men midt i strømmen av stolte minner og gode forhåpninger står denne setningen: «Og han har aldrig levet, Som klog paa det er blevet, Han først ei havde kiær!»

Jeg synes dette er både den vakreste og beste spissformuleringen av Grundtvigs pedagogiske filosofi. Sagt på moderne norsk: Det er ingen som virkelig har lært (blitt klok på) noe som han eller hun ikke først har blitt glad i. Jeg holdt en gang foredrag om folkehøgskolen på engelsk og prøvde meg med «You can't really learn what you haven't loved.»

FOR HODE OG HJERTE

Nicolaj Frederik Severin Grundtvig (1783-1872) kan plasseres i skjæringsspunktet mellom opplysningstiden, eller rasjonalismen, og romantikken. Forenklet sagt var de to kulturepokene opptatt av henholdsvis hodet og hjertet. Grundtvig levde i denne overgangstiden og mottok impulser fra begge. Opplysningstiden tok et betimelig oppgjør med stivnede tradisjoner, overtro og undertrykkende au-

toriteter, og var opptatt av å gjøre kunnskap og opplysning tilgjengelig for folk flest. Men den rene rasjonalismen kan bli snusfornuftig og tørr. Romantikken fattet på nytt interesse for det gåtefulle i tilværelsen, som kunst og poesi, myter og religion. Men uten motforestillinger kan romantikken bli svermerisk og livsfjern. På sitt beste er folkehøgskolen nettopp en syntese av det beste fra begge disse epokene eller åndsretningene. En skole for både hodet og hjertet.

Grundtvig var lærer før han ble prest. Og han var opptatt av lærdom, formidling og opplysning hele livet. De fleste av det som regnes som hans skoleskrifter kom likevel ganske samlet på 1830-tallet. Blant inspirasjonskildene var fire studiereiser til England, og han viser ofte til skole- og universitetsvesenet der, som han opplever har en større selvtilit og selvstendighet over for den latinbaserte lærdomstradisjonen og rommer større engasjement, dynamikk og kontakt med sin egen tid enn det hjemlige danske.

TIL NORGE FØRST

For oss i Norge er det interessant at et av de første skoleskriftene var til «oss»: «Til Nordmænd om en Norsk Høi-Skole» (1837). Dette lille skriftet på 24 sider ble trykt av boktrykker Grøndahl i Christiania. Han hørte til i en vennekrets av haugianere, og det er først og fremst dem

Grundtvig henvender seg til som «de dristige nordmenn» med oppfordring til å starte en ny slags skole. Han er voldsomt kritisk til at høyere utdanning til da har bygd på latin og en fremmed boklig tradisjon. Den nye skolen skal ikke hvile på bøker og døde språk, men utspringe av livet og en levende bruk av morsmålet. Og den skal ha folkets felles beste som siktemål. Det ble tatt noen initiativer på norsk side og en tid ble det brevvekslet med Grundtvig om planene, men de ble ikke realisert. Dette var altså sju år før den første folkehøgskolen så dagens lys i Danmark, Rødding i 1844. De andre skoleskriftene handler om danske forhold, men de grunnleggende pedagogiske idéene er de samme.

ET GUDDOMMELIG EKSPERIMENT

Pedagogikk handler om læring. Hva er forutsetningene for læring, hva skal eller bør læres, hvorfor, og hvordan kommer læring i stand? Enhver pedagogisk filosofi må bygge på et menneskesyn. Så hvilket menneskesyn legger Grundtvig til grunn? En av de vakreste formuleringene finner vi i fortalen til «Nordens Mytologi» fra 1832: «Mennesket er ... en makeløs, underfull skapning, ... et guddommelig eksperiment, som viser hvordan ånd og støv kan gjennomtrengte hverandre og forklares i den felles guddommelige bevissthet.»

Andre steder beskriver Grundtvig sitt

menneskesyn som «Den Mosaisk-Christelige Anskuelse». Altså jødisk-kristelig, eller like gjerne bibelsk. Et menneskesyn der ånd, sjel og kropp er likeverdige og utgjør en helhet i Guds skaperverk. Dette formulerer han i opposisjon til den klassiske dualismen mellom ånd og materie, sjel og kropp som vi kjenner fra antikken. Der er ånd og sjel det høyverdige, mens det materielle og legemlige nærmest er et beklagelig faktum. Så vi kommer enda nærmere Grundtvigs ideal om vi sier folkehøgskolen er en skole for hode, hjerte og kropp.

MENNESKESYN

Av et slikt menneskesyn følger at alle mennesker har evner og muligheter for læring og vekst. Og at opplysning og lærdom er for alle, uansett klasse eller rang i samfunnet. Fantasi og følelser er like viktig menneskelig utrustning som intellekt og rasjonell tenkning. Og håndverk og manuelt arbeid er likeverdig med intellektuelt. Begge Grundtvigs sønner ble akademikere, men de gikk først i håndverkerlære. De praktiske fagenes rolle skulle ikke bare være å ruste elevene for yrkeslivet og et levebrød, men ble i seg selv sett på som allmenndannende og utviklende. Ordparet «dannelse og dualighet for livet» brukes flere ganger i skoleskriftene.

SKOLEN FOR LIVET

Men hvilke fag skal man ha i en slik skole? Her blir Grundtvig forbløffende vag og upresis. I skoleskriftene vil man lete forgjeves etter noe detaljert program for undervisningen. Den skal dreie seg om «... det som tjener livet og er nyttig i ens egen tid.». Den gang var det blant annet å gi danske bondesønner nødvendige kunnskaper og selvtillit, for å kunne ta del i og nyttiggjøre seg det gryende demokratiet i samfunnet. Folkehøgskolene

skulle anerkjenne og «vekke, nære og opplyse» det menneskelivet ungdommen alt hadde del i, så det kunne vokse og utfolde seg. Og den skulle gjøre dem dyktigere til deres oppgaver i livet. Grundtvig understreker til stadighet at skolens siktemål skal være «det felles beste» i samfunnet. Det dannede, opplyste mennesket er en aktiv og ansvarlig samfunnsborger.

EN SKOLE FOR VÅR TID

Tilbakeholdenheten med konkrete fagplaner er kanskje en medvirkende årsak til at folkehøgskolen lever i beste velgående. Hvis definisjonen av en folkehøgskole hadde blitt låst til hva det var naturlig å ha på timeplanen midt på 1800-tallet, hadde vi kanskje bare hatt et par museumsfolkehøgskoler igjen? Dagens folkehøgskoler legger fortsatt vekt på det som tjener livet og er viktig i samtiden. Den er ganske annerledes, og derfor er også skolenes innhold, fag og emner andre enn den gang. Det nasjonale perspektivet og innføringen av demokratiet er byttet ut med et globalt perspektiv og rettferdig verdensorden. Ingen lærer å smi hestesko lenger, men noen lærer mye om digitalt foto. Klimakrise og bærekraftig utvikling hadde Grundtvig ikke hørt om, men det er tema på alle folkehøgskoler i dag. En folkehøgskole kan bytte ut alle sine fag, og fortsatt beholde sin sjel som folkehøgskole.

DET LEVENDE ORDET

Men hva er folkehøgskolens sjel? Hva er det som ikke kan byttes ut? Grundtvig mente at en folkehøgskole først og fremst skulle kjennes på sin undervisning og arbeidsmåtene. Folkehøgskolene skulle preges av «det levende ordet». Det har flere betydninger. I hans tid var det som ble ansett som høyere undervisning, fortrinnsvis på latin. Det er Grundtvig i sterk opposisjon til. Det er en selvfølge for han

at i en folkelig skole skal det undervises på folkets språk, på morsmålet. Men levende ord betyr også at han generelt satte det muntlige høyere enn det skriftlige. «Lyd er legem, skrift er skygge, ei i bøker livet bor.» Det muntlige kan også være enveiskommunikasjon, ovenfra og ned, men Grundtvig holder til stadighet fram «den levende Vexel-virkning» som et ideal. I dag ville vi si dialog. «Det er først når talen blir til samtale at opplysningen lykkes.» Undervisningen skal bygge på erfaringer, og engasjement og medvirkning fra elevenes side er viktig. Når hele mennesket engasjeres, med erfaringer, følelser, fantasi og tankekraft, er forutsetningene for læring best. Læring er en sosial prosess. Grundtvig snakker forresten heller om opplysning enn om læring. Og som en variant av den sangstrofen vi startet med, kobler han igjen hjerte og hode sammen: «Først oppleve, så opplyse!»

LEVENDE MEDARBEIDERE

En skole for det levende ordet trenger levende, engasjerte medarbeidere. Lærers-taben slik Grundtvig så den for seg i en «Folkelig Høiskole» midt på 1800-tallet, måtte kunne dekke noen viktige fagområder som historie, morsmålet, med kjennskap til dialekter og dets daglige bruk blant vanlige mennesker, og sang med vekt på folkesangene. Til alle var det et krav at de både måtte «kjenne og elske» sitt fagområde. Vi er altså enda en gang tilbake der denne artikkelen startet. Undervisning og læring har med kjærlighet å gjøre! En folkehøgskole trenger lærere, og medarbeidere i det hele tatt, som ser skolen, elevene og livsopplysning som et hjerteanliggende. Som identifiserer seg med skolens grunnleggende verdier og elsker sitt fag og sine elever.

Jeg vender stadig tilbake til denne for-tattede visjonen for folkehøgskolene som presten Ray Simpson på Lindisfarne for noen år siden formulerte i en bønn slik: «That there may be places filled with the love of learning and learning of love.» Jeg tror Grundtvig ville sagt «Amen!».

FAVORITTER FRA NORSK SANGBOK

Å nevne én favoritt kan jeg si med en gang at jeg ikke klarer, men jeg vil dele en sang jeg oppdaget under Sangboknemndas arbeid med å velge ut sanger til den nye boken: Jeg har aldri sett elg, av den norske trioene som heter No. 4 (s. 356).

Bare hør (synges svevende): Jeg burde kanskje reist hele jorda rundt med kun en sekk på ryggen. Krysset ørkener og hav, og besteget andre fjell enn Galdhøpiggen. Men for meg er Norge passe. Stort og flott og fullt av masse jeg håper å få se.

Jeg må innrømme at jeg ikke synes den er spesielt lett å synte, det er flust av punkterte åttendedelsnoter, buer og pauser og tempo-skift. I arbeidet med sangboken ble det vurdert om boken fremdeles skulle ha noter, og vi landet på at selv om færre kan dechiffere denne notasjonen i dag, så er det viktig for alle som kan. Det er sikkert likevel lurt å ha hørt No. 4 synte den før dere går i gang selv.

No. 4 synger den så fint, de veksler mellom en enkelt stemme og utrolig deilige harmonier når de synger tre sammen, det er likevel først og fremst teksten som treffer meg. Jeg må stadig holde min egen utferdstrang i sjakk, tenk hvis vi alle hadde sett oss tilfreds med dette ... da blir jeg heller her hvor det finn's sau og hest og måke, sol og regn og snø og tåke. Og jeg vil se Prekestolen, Lofoten, Hardanger, Oscarshall. Og jeg har aldri sett elg.

Angelina Christiansen

Sjekk YouTube - Lindmo, Jeg har aldri sett elg.

BLIKK FRA KAIKANTEN: KEISAR NERO OG EG

For ei tid sia sat eg i kjøkenet mitt og venta på at Ingunn skulle kaste seg over Lofoten. Ho var grundig varsla av meteorologane, og dei lokale myndigheitene hadde sett i verk drakoniske tiltak. Skolar og barnehagar var stengde, sjukehuset hadde kansellert alle planlagde operasjonar, og båtar og

fly og bussar var innstilte. Sjøl hadde eg også førebudd meg i tråd med dei råda som var gjentekne seint og tidleg i forkant av orkanen. Båten min som er vinterlagra på baksida av huset, i le for sørvesten, hadde fått dobbel sikring, og alt av laust gepakk var tatt i hus. Likevel var eg redd der eg sat, særleg fordi uværet skulle komme frå nordvest. Det er ei historisk farleg vindretning i Lofoten. Storm frå denne kanten kjem brått, og før vår tid med sikre vêrvarsel, førte det til mange katastrofar på Lofothavet. I januar 1893 omkom 119 fiskarar som vart overraska av nettopp storm frå nordvest.

Av radioen blei eg heile tida oppdatert om korleis Ingunn flytta seg nordover langs kysten, og om skadeverka som låg att etter henne. Øydelagde hus, stengde vegar og knuste båtar. Men rundt huset mitt var det framleis drypp stille. Det var eit mirakuløst misforhold mellom uroa inni meg og vêret utafor døra. Eg kjende i heile kroppen kva som var i vente. Såg føre meg ein dystopi av bibelske dimensjonar, men hørte ikkje eit pust av vind sjøl om eg stilte ned radioen og lytta.

No er det over for denne gongen. Skadane er omfattande, med avrivne tak og lemlesta hus. Det har ført til stor sorg for alle som er knytt til Lofoten folkehøgskole at storbåtnaustet på Lofotmu-seet blei knust. Mange har fine minne om nordnorsk kystkultur derfrå. Likevel slapp dei fleste av oss unna med skrekken. Men kjensla av uro sit att. Historikaren Suetonius seier at keisar Nero song om Trojas fall medan Roma brann. Gjer eg som han her eg sit og skriv om Ingunn? Orkanen vi fekk over oss denne gongen var datofesta og kom på klokkeslettet som var føresagt. Men bakom der trugar eit anna varsel. Ikkje datofesta og ikkje med tidlegare uvêr å jamføre med. Då kan det bli dystopisk, og til lita nytta med dobbel sikring av båten i hagen. Men enn så lenge syng eg altså om Roma. Saman med alle andre.

Brynjar Tollefsen

Tor Grønvik har vært lærer, inspektør og rektor på Hurdal Verk folkehøgskole. Fra 1996 til 2018 var han daglig leder av NKF og IKF. Tor Grønvik gikk brått bort i januar 2022.

STAVANGER: REKTORMØTET MED DEMOKRATI PÅ DAGSORDEN

Folkehøgskolerådet arrangerer årlig en konferanse for rektorer i norsk folkehøgskole. Det er 85 folkehøgskoler under folkehøgskoleparaplyen, 67 av rektorene fant veien til Sola Strand hotel ved Stavanger og den viktige møteplassen for ledere i skole-slaget – 15. – 17. januar. Og kvinnelige folkehøgskoleledere tar nå sin naturlige plass i skoleslaget! På Klekken, før koronaen, var det 18 prosent kvinner – nå har det bikket 31 prosent!

På rektormøtet: Øyvind Krabberød

Folkehøgskolerådet ville på dette møtet markere at det er 160 år siden den første folkehøgskolen ble startet i Norge – Sagatun på Hamar. Tema for møtet var: Skoler i utvikling i 160 år – og fokuset var hvordan skoleslaget fortsatt kan være i utvikling, men allikevel rotfestet i sitt opprinnelige oppdrag – folkeopplysning og allmenndanning.

VI TRENGER MOTKREFTER

Fra Kunnskapsdepartementet stilte statssekretær Sindre Lysø fra Arbeiderpartiet som holdt åpningstalen – «Folkehøgskolene i framtiden – målsettinger for arbeidet med den nye lova». Det er Lysø er som ansvarlig for dette lovarbeidet i departementet.

Statssekretæren understrekte at folkehøgskolen er viktig for den demokratiske beredskapen – det at vi har engasjerte mennesker som vil noe er helt sentralt for samfunnet. – Vi trenger alle de motkrefter vi kan oppdrive, og her spiller folkehøgskolen en viktig rolle, sa Lysø.

De er i gang med prosessen for revidering av folkehøgskoleloven. – Den må ha forankring i historien, men også bidra og tenke nytt for hva folkehøgskolen skal være. Utfordringen er hvordan skoleslaget kan beholde sitt særpreg samtidig som den møter samtidas behov, avsluttet Sindre Lysø.

MÅ TA FOLKEDANNELSEN TILBAKE

Journalist Harald Stanghelle kom vel forberedt til sitt timelange foredrag: «Hvilken rolle kan folkehøgskolene spille i en tid der demokratiet er i forfall?» Her kom utfordringer og punchlines tett som hagl.

Han fortalte fra sin egen bakgrunn på småbruket i Vaksdal ved Bergensbanen, fra religiøse og enkle kår der flere hadde hatt sitt år på folkehøgskole. Folkehøgskole var et friminutt for hardtarbeidende småbrukersønner og -døtre. – Det er noe åpnende i folkehøgskolelandskapet, postulerte Stanghelle.

Han viste til Grundtvigs tese om at opplysning og utdanning skulle være for alle. – Kjernen er danning, selv om fag og undervisning er i endring. Mange har fått ny retning i livet etter et folkehøgskoleår og funnet sin plass i fellesskapet.

Journalistnestoren brukte god tid på sin analyse av demokratiets rolle og status i dagens samfunn. Han var bekymret for «stemmebruken» på nettet og mente at de sosiale medienes inntog hadde forandret vår måte å samtale på – «hatet har fått en stor plass».

– Vi har sluppet inn en trojansk hest i vår lille landsby. Vi må ikke ta lett på dette som i en forstand har tatt nakketak på den offentlige samtalen. Vi trenger en ny form for folkedannelse, og vi må erkjenne hva vi står overfor. Vi må ta folkedannelsen tilbake – inn i en ny tid, sa en engasjert Stanghelle.

– Det går en bro fra danning til demokrati. Vi må se dette viktige arbeidet overfor de unge. Folkehøgskoleelevene må ut i samfunnet som dannelsesagenter. I denne konteksten må dere spisse den oppgaven som folkehøgskolen har i samfunnet – med bevisstgjørende idéarbeid og kreativ pedagogikk, sa Stanghelle.

– Jeg har fått øynene opp for hva folkehøgskolen inneholder – hvilket potensiale som ligger der. Skoleslaget som har tradi-

sjon for å være åpnende og dannende for ungdom som er på søk i en komplisert verden.

Han viste til at kulturkamp er et velkjent ord i folkehøgskolehistorien – og spurte om ikke dette bør tas fram igjen. – Vi står framfor svært store utfordringer – og folkehøgskolen bør ta en større plass. Angrepet på demokratiet er der nå, og folkehøgskolen må være en del av demokratiets infrastruktur, avsluttet en opplagt Harald Stanghelle.

BÆREKRAFTSPRISEN

Folkehøgskolenes bærekraftpris ble delt ut for fjerde år på rad under Rektormøtet i Stavanger – til Fana folkehøgskule. Folkehøgskolen i Bergen blir hyllert for å ha kuttet CO2-utslippene sine med hele 84 prosent. Det har de fått til ved å arbeide visjonært og helhetlig for grønn omstilling av både drift, pedagogikk og kultur, og ved å systematisk følge strategiplaner for reduksjon av utslipp.

– For Fana folkehøgskule er prisen en solid anerkjennelse. Vi er veldig glade for å ha fått prisen, sier rektor Tore Haltli, ved Fana folkehøgskule.

Fosen folkehøgskole vant også en ærespris for sitt langvarige arbeid for bærekraft.

Det ble tre intense dager på Sørvestlandet. En rød tråd ved siden av demokrati var strategisk arbeid ved skolene. Her var det flott at man hadde funnet fram til ressurser og erfaringer som finnes internt. Jon Krognæs, Hildegunn Tennebø, Per Egil Andersen, Jonatan Rask, Sven Wågen Sæther og Hanne Christine Seyfarth-Fuglestveit bidro med sine historier og innsikt.

1. Det årlige rektormøtet for folkehøgskolen i Norge ble arrangert på Sola Strand hotel ved Stavanger. **2.** Statssekretær Sindre Lysø (Ap) hilste ved åpningen av møtet – «Folkehøgskolene i framtiden – målsettinger for arbeidet med ny lov.» **3.** Harald Stanghelle stilte vel forberedt – hans tema: «Hvilken rolle kan folkehøgskolene spille i en tid der demokratiet er i forfall?» **4.** Rektormøtet arrangeres av Folkehøgskolerådet – i januar hvert år. **5.** Pensjonert rektor ved Toneheim folkehøgskole, Jon Krognæs, snakket om rektors rolle og ansvar i det strategiske arbeidet. **6.** Det synges i folkehøgskolen. Husband med Sven Sæther (th) og Halvard Aase – de hadde også med seg Ottar Nesje på trommer. **7.** Lisbeth Trinskjær, leder i Nordisk folkehøgskoleråd og den Danske Højskoleforeningen – talte om «Unge avtrykk på demokratiet og folkehøgskolenes rolle.» **8.** Lærer ved Lundheim fhs, Eivind Eikli Hiorth, holdt et engasjert foredrag om «Konspirasjonsteorier og fake news.» **9.** Det stemmes: Etter intense diskusjoner endte forsamlingen opp med å vedta ny opptaksdato for folkehøgskolen – 15. november. **10.** Rektor Arnhild Finne, Fosen fhs, mottok en spontan ærespris for deres bærekraftsarbeid. **11.** Tore Haltli, rektor ved Fana folkehøgskule, var særst fornøyd med at skolen ble tildelt folkehøgskolenes bærekraftspris. **12.** Edutainer Tor Haugnes fra BI ga i sitt avslutningsforedrag forsamlingen stormkast og bakoversveis – «utfordrende teater til å bli klok av» (sjekk han på YouTube).

Katti Anker Møller
– å bestemme over livet
av Hege Duckert

Kagge forlag
Innbundet 2023
Sider: 511
Pris: kr 393,-
E-bok: kr 297,-

Å dykke ned i Katti Anker Møllers liv har vært en sjeldent interessant opplevelse. Hege Duckert har gjort en strålende jobb med å samle stoff og gjøre fortellingen interessant for leseren. En litt nerdete bonus er skildringene av Bjørnstjerne Bjørnson og andre kjente historiske figurer som bipersoner sett fra en kvinnes perspektiv. Det er underholdende!

Hvem er så denne dama? Katti Anker Møller var datter av Herman og Mix Anker, av landets mest fremstående handels- og godseierslekter. Herman brukte hele sin formue på å grunnlegge landets første folkehøgskole, Sagatun. Katti giftet seg etter hvert med sin store kjærlighet, søskenbarnet Kai Møller, godseier og etter hvert stortingsmann for Venstre.

Katti hadde et oppriktige og brennende engasjement for at kvinner skulle få bestemme over sitt eget liv. På tross av latterliggjøring og utfrysning, ga hun aldri opp kampen for kvinners rett til fødselshjelp, prevensjon og abort. Sigrid Undset kalte Katti Anker Møller «et åndelig desorientert vrølehode». Det setter hennes store livsprosjekt i samtidskontekst.

Katti kjempet for at barn født utenfor ekteskap skulle få rett til fars navn og arv, og kan med dette sies å være en av hovedarkitektene bak de Castbergske barnelover fra 1915, som sikret rettslig likestilling og arverett. Hun jobbet altså fram noen av de mest radikale lovendringene i sin tid.

Hva var årsaken til dette brennende engasjementet fra en godt gift kvinne fra borgerskapet? Det er åpenbart at hennes oppvekst i det frilynte folkehøgskolemiljøet på Sagatun var avgjørende for Kattis menneskesyn og politiske kampsaker. Menneskene som samlet seg på Sagatun ble senere viktige støttespillere i hennes nettverk og ga henne muligheter til å påvirke politikken indirekte. Hennes egen mor, Mix Anker, var hennes største inspirasjonskilde i prevensjon- og abortsakene. Katti var fortvilet over hva moren måtte gå gjennom både fysisk og mentalt for å bære fram og føde sine ti barn. Hun døde utslitt, 48 år gammel. Det var

moren som opplyste Katti om at det nå var hjelp å få og at det fantes prevensjon: «Du skal vite at kvinnene ikke lenger er nødt til å få barn ustanselig». Katti selv fikk bare tre barn.

Johan Castberg, senere Norges første sosialminister, ble kjent med Katti i tiden på Sagatun. Castberg ga henne John Stuart Mills «Kvindernes underskuelse» i gave, en bok som var til stor inspirasjon for henne. Castberg giftet seg senere med Kattis søster Karen, men han ble en nær politisk samtalepartner og en som etter hvert skulle gjøre forsøk på å sette flere av Kattis ideer ut i livet.

Katti Anker Møller var en modig kvinne. Gjennom hele livet presset hun seg selv til å gjøre ting hun egentlig ikke våget for å få formidlet budskapet sitt. Hun gikk på talerstolen med panikkangst. På foredragsturné reiste hun alene med båt, tog, hest og vogn til steder hun aldri hadde vært før, og måtte overnatte hos folk hun ikke kjente. Det var uhørt at kvinner overlot hus og hjem til mannen og tjenerskapet på denne måten, og Kai Møller måtte tåle både hets og kritikk for å la konen reise ut og drive folkeopplysning om kvinnehelse.

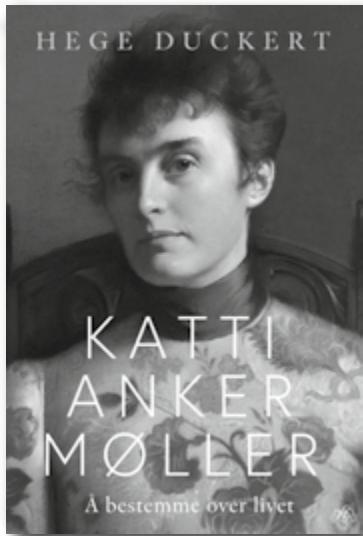
Hadde hun ikke hatt så god støtte i sin livs kjærlighet, hadde det vært vanskelig å få gjennomført dette store livsprosjektet. Kai Møller var en moderne mann for sin tid.

Når man så kikker opp fra biografien og skuer ut i verden, er det absurd å ta inn over seg at abortmotstanden er tiltagende i den vestlige verden i dag, og at demokratiet som styreform ser ut til å tape terreng. Historikere i Civita, Bård Larsen, uttrykte i Verdbørsen på NRK 16.12.23, at demokratiets fall garantert vil medføre dårligere vilkår for kvinner. Det kan vi se klare eksempler på hos alle land som nå fraviker. Kanskje er denne biografien nettopp derfor viktigere enn noen sinne? Jeg vil anbefale den til alle elevene. Likeverd og likestilling er dessverre ferskvare, viser det seg.

Mette Haustreis,
rektor Vefsn folkehøgskole

BOKANMELDELSE

Å BESTEMME OVER LIVET – KATTI ANKER MØLLER

BØKER

JAN KLØVSTAD: GJENNOM HJERTET TIL HJERNEN

Inspirert av Grundtvig og dei første norske folkehøgskulane med Christoffer Bruun og Herman Arvesen i spissen, tok Ivar Fløistad initiativ til å opprette ein folkehøgskule i Austre Moland ved Arendal. Viggo Ullman vart engasjert som styrrar og lærar og skulen vart starta 1. oktober 1873. Som i Danmark var dette ein reaksjon på latinskulen og eit utdanningssystem som var lite tilgjengeleg for dei fleste, kombinert med ein glød for Grundtvig sine nye skuletankar. Tanken var å skape ein levande skule som ei motvekt mot åndløsheten i de lærdes dannelses. Den nye skulen var sterkt prega av inspirasjonen frå Grundtvigs folkelige anskuelse eit positivt menneskesyn, eit rikt åndsliv og ein kulturoppen kristendom. Undervisninga og faga vart såleis prega av emne som var nyttig i det daglege liv og ga konkret livsopplysning.

Desse hendingane er beskrive av Jan Kløvstad i boka «Ild, begeistring og varme» utgjeve i år 2000. Med eit rikare tilfang av nyare kjelder presenterer Kløvstad no ei oppdatert bok der vi får eit langt djupare innblikk i både idealismen og detaljane rundt etableringa av skulen og dei spenningar som rørte seg i samtida.

Skulen fekk ein trong fødsel og ei kort levetid. Motstanden mot dei nye tankane var massiv både frå den pietistiske kristne rørsle og frå samfunnet elles. Dette første til at det var tung både å skaffe midlar til drift og skaffe elevar. Skulen vart etter kort tid flytta til Vigmarken i Landvik ved Grimstad og noko seinare til Seljord. Oppstarten av skulen fekk god spalteplass i VG og Ivar Fløistad fekk også skrive fleire artiklar om skulen og skuleslaget sine målsettingar og idegrunnlag. Dette fortel litt om kva posisjon dei nye skulane hadde i det norske samfunnet.

Kløvstad si bok synleggjer spenninga, konflikten og avstanden mellom pietismen og dei Grundtvigske skulane. Frykten for fritenkarar og radikal samfunnsengasjert ungdom, førte til oppretting av amtsskular fleire stader i landet utover 1880-talet. Den første kristeleg ungdomsskulen vart oppretta i 1893. Desse vart klare konkurrentar til folkehøgskulane, som hadde langt dårlegare økonomiske vilkår.

Motstanden frå kristeleg hald var stor lokalt, men også på nasjonalt nivå hadde dei frilynte nye skulane massiv motstand. Kløvstad teiknar eit levande bilete av kampen skuleslaget stod i der Gisle Johnson i kompaniskap med Paul Caspari var frontkjemparane for pietismen. Den luthersk-ortodokse-pietismen sine teser og tankar stod i skarp kontrast til anskuelsen som vart beskrive som u-luthersk og ukirkeleg. Folkehøgskulane vart i ulike fora karakterisert som Helvedes anstalt, djævelens synagoge og satans verk. Dette på tross av at Ullmann understreker i si lærebok

i verdenshistorie at: Historiens midtpunkt er Jesus Kristus.

Slik hadde lekmanrørsle og det teologiske fakultet i samarbeid med kyrkjestyret, eit felles mål: å nedkjempe Grundtvigianerane, – som mangla syn for den syndige fordervelsen. Dette religiøse kuppet har framleis eit ekko i norsk kyrkjeliv. Det kan vere eit spennande tankeeksperiment å sjå for seg korleis dette landskapet hadde sett ut i dag, og kva rom som hadde opna seg med Grundtvig sine idear som inspirasjonskjelde.

Kløvstad poengterer at det er underleg at mange av dei kristne skulane som vart oppretta som ein reaksjon på den frilynte ånda som prega dei Grundtvigske skulane, i dag har med Grundtvig som ein del av sitt verdigrunnlag.

Innsatsen til Viggo Ullman går som ein raud tråd igjennom boka. Hans innsats, idealisme og kamp gjorde at skulen overlevde og bidrog til å skape det som i dag er Seljord folkehøgskule. Boka til Kløvstad teiknar også eit fasinerande bilete av Ullman som ein stor folketalar og forkjempar for folkehøgskulen. Ullman hadde også ei lang karriere som rikspolitikar der ordskifta m.a. i kyrkje-komiteen var harde og ingen brukte finvekt i ordvalet.

Talet på søknader om oppretting av nye folkehøgskular i dag, vitnar om at ideane frå dei første pionerane i folkehøgskulen stadig er levande. Ideen om danning slik det vart presenter ved skulestart i 1873 kan vi også slutte oss til i dag: Dannelses adler manden, ja gjør ham i sandhed til en ret adelsmand! Men dannelses er ingenlunde det samme som kundskaber.

Einar Opsvik

Jan Kløvstad
Gjennom hjertet til hjernen
Pris: kr 250,-
Novus forlag

ASIAFOKUS:

FLERKULTURELL LÆRERSTAB PÅ HADELAND FOLKEHØGSKOLE

Det er 30. november – den første snøen har farget vakre Hadeland hvit. Vi har avtalt møte med rektor Arne Ruste (54) ved folkehøgskolen på Brandbu. Skolen har funnet sin nye vei og rektoren leder en svært flerkulturell lærerstab.

Tekst og foto: Øyvind Krabberød

Skolen som lenge hadde en «alternativ» profil har nå funnet sin egen nye nisje – alle linjene har asiatisk fokus. Følgende fem linjer tilbys:

- Akida, sverd og østlig filosofi
- K-pop korean wave
- Manga og webtoons
- Korean wave – language & culture
- Japan - language & culture

Asia-fokuset startet rundt årtusenskiftet, med en taekwondo-linje. 2016/17 var det første året med K-pop. Av 86 elever går hele 27 på denne linja – og det er mange på venteliste. Arne forteller at det for søkerne er en stor motivasjon å få reise til Japan og Korea.

På skolen jobber de kontinuerlig med linjeutvikling, likvel endret de ikke sin «alternative» profil over natta. De la ned én og én linje. Ved ansettelser legger de vekt på at lærere har japansk eller koreansk som morsmål. Nå har de et personale med bakgrunn fra Nepal, Japan, Hellas, Sør-Korea og Etiopia. Men undervisning og kommunikasjon går stort sett på norsk. I år har de to utenlandske elever. – Men vi er nøye på å ordlegge oss enkelt, forsikre oss om at ting er forstått. Foreløpig går det over all forventning, forteller Arne Ruste.

STOR RENOVERING

Jeg får en flott omvisning, møter elever og lærere. Det er en usedvanlig god atmosfære ved skolen – her er det godt å være, og Arne viser stolt fram, kjenner elevene og har stadigvekk en positiv kommentar å komme med. Det er overvekt av jenter ved skolen. K-pop som er den største linja har bare jenter – det er en danselinje.

Arne Ruste tok over som rektor i 2017 – da sto skolen i en meget krevende økonomisk situasjon. Den tidligere aksjemekleren har jobbet stødig for å få økonomien på skinner slik at de også har kunnet utbedre anlegget.

I 2021 renoverte de hovedbygningen, mens de i sommer tok internatet. På begge ble eternittplatene fjernet, det ble etterisolert, lagt ny panel og alle gamle vinduer ble byttet. De har også lagt solcellepanel på internat og gymsal, for 1,5 millioner – som har en kapasitet opp mot 87.000 kWh. Det hele har gitt betydelig innsparing. Godt over 10 millioner er brukt totalt – og til sommeren fortsetter de med oppgradering av elevrom og bad innvendig. – Vi har mange gamle bygg, så en oppgradering har vært og er helt nødvendig. Vi har lyst til å vise fram en fin skole, understreker lederen.

– Vi får nok ikke miljøprisen, men prøver å ha et miljøfokus. Neste skritt er å installere flere varmepumper, redusere plastforbruket og være bevisst på innkjøpsiden.

Og med god rekruttering bygger de et solid fundament økonomisk. De håndterer et lite lån og har en god slump millioner på bok. Skolen har god rekruttering til sine nye linjer – dette året 86 elever. Maksimalt kan de huse 102 elever, men da er det trangt. Nitti elever er ideelt, avslutter en optimistisk rektor.

Fotos:

1. God stemning i personalet: F.v: Minsu Jang fra Sør-Korea/Brandbu, Masago Sato fra Japan/Oslo, Yuki Smedsrud fra Japan/Grymyr, Jack Jaehyung Choe fra Sør-korea/Brandbu, Carina Maritza Vildem timelærer m.m. og Jon Lennart Løbak – inspektør og på linja Korean wave.

2. Vi traff på tre glade jenter – f.v. Marion fra Verdal (stipendiat) – K-pop, Hannah fra Asker – K-pop og Emma fra Molde – K-wave.

3. Arne Ruste leder «asiatiske» Hadeland folkehøgskole med stødig hånd.

4. Masago Sato fra Japan har sitt første år som lærer på linja Manga og web toons. Hun trives veldig godt ved skolen. Det er et godt miljø blant de ansatte som smitter over på elevene, forteller hun.

NOTERT

VENSTRESIDAS KANONFØDE

Litteraturprofessoren Frode Helmich Pedersen seier til Klassekampen at me ikkje treng nokon «venstresidas kanon» me alt har, «fordi all stor litteratur alltid er radikal». Då er det ein tankekross at Noreg har fire nobelprisvinnarar i litteratur – Bjørnson, Undset, Hamsund og Fosse – og ingen av dei er funne verdige eller korrekte nok til å inngå i det radiale dannelsprosjektet.

Det peikar mot det kvite feltet på verdskartet til venstresida, det utforska kontinentet: kritikken av moderne, tvilen på framsteget, interessa for og vendepunktet mot metafysikken og det eksistensielle.

Symptomatisk er det at ein så sentral roman innanfor samfunns-kritikken som Aldous Huxleys Vidunderlige nye verden, grunnverket for kritikken av moderne vitskap som maktmiddel og framsteget som undertrykking, ikkje er med.

Kaj Skagen i Dag og Tid

KJØPER RÅVARER FRÅ RUSSLAND

Europa importerte kritiske råvarer for 160 milliarder kroner frå Russland frå mars 2022 til juli i år. EU held fram med å kjøpe kritiske råvarer frå Russland trass i ei rekkje sanksjonar. Handel-en er framleis unnateken straffetiltak.

Sidan den russiske invasjonen av Ukraina i februar 2022 har 27 EU-land vedteke totalt elleve sanksjonspakkar retta mot råvarer som olje, kol, stål og tømmer. Men råvarer som EU ser på som «kritiske» eller «strategiske» – 34 til saman – vert framleis fritt importerte frå Russland til Europa i store mengder. Dette gjev verdfulle inntekter for den russiske staten og oligarkeide verksemder.

Storbritannia har nyleg innført forbod mot import av russisk kopar, aluminium og nikkel. Men elles i Europa held importen fram. Airbus og andre europeiske selskap kjøper framleis titan, nikkel og andre råvarer frå selskap kondtrollerte av Kreml, meir enn eitt år etter invasjonen av Ukraina, viser data Investigate Europe har analysert.

Klassekampen

I KRIGENS SKYGGE

De siste ukene er det likevel en del muslimer som har opplevd at noe har gått i stykker. Noen har sagt det direkte, som han som kontaktet meg på melding. Andre sier det på indirekte måter. En innflytelsesrik muslimsk aktivist av det mer konservative slaget skrev dette i en Facebookgruppe, før han slettet det: «Dem vil vi skal veive med pride-flagg, og at vi skal godta koranbrenning. Ok, så godtok vi det da. Men så vil dem ikke engang si et ord når Israel dreper tusenvis av palestinske barn? Og protesterer ikke når Frankrike kaster muslimer i fengsel bare fordi dem støtter Palestina?» Budskapet er tydelig: Muslimer tilpasser seg og aksepterer normene i storsamfunnet. Men så ser man at muslimene ikke får noen ting tilbake.

Olav Elgvin i Klassekampen

FØLELSEN AV Å BLI MARGINALISERT

For kva skjer når man av frykt for sitt eget ikke lenger står i posisjon til å dra omsorg for andre? Eg mener å se at en økende andel kristent samfunnsengasjement handler om å sikre et rom for seg selv, snarere enn kva som gagnar det store fellesskapet. Det gjelder først og fremst de mest konservative blant kristne, men også meir moderate stemmer. Én av grunnene er følelsen av å bli marginalisert og motarbeidet av storsamfunnet.

Rod Dreher er forfatter og høyreideolog i USA. I 2017 ga han ut boka The Benedict Option. Her tar han til orde for at amerikanske kristne bør velje en ny vei i politikken: Ingen. Amerika kan ikke kristnes ved politikk. Dreher argumenterer for at kristnes oppgave i den stadig mindre kristne samtida er å bygge en Noas ark mens flommen pågår.

Åste Dokka i Vårt Land

SKRIV VASETE OM KVINNER

Arne Garborg er på mange måtar den mest radikale, samfunnsstormande og treffsikre forfattere me har hatt her til lands, så det er synd at han har nesten like tungt for å oppfatta kvinnene omkring seg som Alexander Kielland og Knut Hamsun. Det tek aldeles overhand i skodesplet «Læraren», som handlar om ein kristen lekpredikant som gjev alt han eig til dei fattige, med fullt samtykkje frå forfattere, men ikkje frå kona si. Den manglande entusiasmen hennar er oppsummert slik:

Kvinna er jordi. Jordtyngdi. Mannen kann vera sterk og kann vilja høgt; men straks legg det seg tvo mjuke Armar um Halsen hans. Han trur det er Englearmar, men me andre ser ei moldtung Rot som dreg ned og ned og festar han åt Jordi.

Solveig Aareskjold i Klassekampen

RINGERIKE FOLKEHØGSKULE:

«EN DAG FOR FRED» - 12 TIMER FOR LEGER UTEN GRENSE

«Dette er en trussel mot vår humanitet» var budskapet til Morten Rostrup som bidrog med ei videohelsing til Ringerike folkehøgskule sitt arrangement «En dag for fred». Han viste til situasjonen for sivilbefolkninga i Gaza. Rostrup har vore med på å starte den norske avdelinga av Leger uten grenser, og har erfaring frå ei rekke krigar og konflikatar.

På tampen av semesteret i førjulstida, vart det sett fokuset på krigen i Gaza i kombinasjon med innsamling av pengar til Leger utan grenser. 12 timar med program av ulik karakter var planlagt og initiert av elevar og lærarar i fellesskap. Dagen starta med ein panelsamtale med Erlend Loe og Bahare Viken, leia av Håvard Skjerdal. Det vart understreka at dei ord vi brukar om denne konflikta betyr mykje og verdien av folkeleg press og folkelege rørsler er avgjerande.

I fortsettinga av panelsamtalen, kom aktivitetar, sal av mat, tog i gatene, stand på torget og konsertar på rekke og rad. Eit tettpakka program utover kvelden spegla eit tydeleg engasjement og markerte skulen som ein klar samfunnsaktør. På ulike lokasjonar i Hønefoss sentrum vart det arrangert konsertar med eit stort utval av gode artistar. Desse arrangementa var opne for alle. Ein økonomisk spleis der ein stort sette kunne bidra etter lyst og evne, samla inn pengar til Leger uten grenser sitt arbeid.

Planlegging og gjennomføring av dagen har vore både krevjande og inspirande, og fordrar felles innsats på skulen. Eit slikt arrangement som inviterer til både opplysning og pengeinnsamling, er viktig som ein lærerik og haldningsskapande dag for både elevar, tilsette og folk flest i Hønefoss.

Tekst og foto: Einar Opsvik

FILMFESTIVALEN MOVIES ON WAR:

MER AKTUELL
ENN NOENGANG

På filmfestival: Øyvind Krabberød

Movies on War ble arrangert fra 15. - 19. november på Elverum kulturhus. Det var et imponerende program – jobbet fram for å finne de beste filmene og det beste innholdet på det som er temaet for festivalen – krig og konflikt, fred og forsoning.

Dette var den trettende utgaven av filmfestivalen – som eies og drives av Elverum folkehøgskole (Peer Væringsaasens Nationalfond). Publikum fikk servert et bredt program hvor det var et spesielt fokus på krigene i Ukraina og i Midtøsten.

Blant årets gjester var journalist og forfatter **Sidsel Wold** som holdt årets åpningstale, regissør **Tonje Hessen Schei** som åpnet festivalen med sin dokumentar *Praying for Armageddon*, og journalist og forfatter **Odd Karsten Tveit** som deltok i en samtale om sin nye bok «Palestina – Israels ran, vårt svik».

Under festivalen ble det dessuten arrangert en panelsamtale om finsk og svensk NATO-medlemskap med professor ved Forsvarets høgskole **Tormod Heier**, tidligere finsk utenriksminister **Pär Stenbäck** og pensjonert diplomat **Carola Björklund**, samt foredrag om løsninger på klimakrisen ved den Brageprisvinnende fysikeren og UiO-førstelektoren **Anja Røyne** med påfølgende visning av **Thomas Østbyes** *Sivil ulydigbet*. Tilstede på Movies on War var også regissør **Erik Poppe**, som fortalte om sin kommende spillefilm om Vidkun Quisling i en scenesamtale der festivalpublikummet fikk se tidlige klipp fra filmen.

Vi fikk sett elleve av filmene – og er alt annet enn uberørt av inntrykkene. Det var også et veldig sterkt kortfilmprogram på programkartet. Festivalen var godt besøkt, men her bør andre folkehøgskoler være frampå og vise sin interesse!

Den dynamiske festivalsjefen Øystein Egge jobber fulltid for å skape et så godt og aktuelt program som mulig. 2-300 filmer ser han årlig for å finne fram til de beste filmene. Øystein vil gjerne besøke norske folkehøgskoler for å vise film og legge til rette for gode samtaler – så her er det bare å melde seg på!

Årets vinner av pitcheprisen ble LIMBOLAND av Julie Skaufel og Karen Houge, et romantisk drama om kjærlighet i en flyktingleir. Et prosjekt som utfordrer oppfatninger og stereotypier om flykninger.

Publikumsprisen gikk til 20 Days in Mariupol av Mtyslav Chernov (2023), et nådeløst portrett av en gruppe ukrainske journalister som er fanget i Mariupol, og den russiske beleiringen sett gjennom disse journalistenes øyne.

Rebel – radikalisering i Syria

GAZA

Dokumentaren **Gaza** fokuserer på hverdagslivet til de rundt to millioner menneskene som befolker området. Det være seg taxisjåføren, mannen som har 40 barn med tre koner, jenta som drømmer om utdanning, eller ambulansesjåføren som står parat når det er demonstrasjoner på grensen.

Gaza, som ble filmet i perioden 2014-2019, bruker ikke tid på å svartmale den ene siden eller glorifisere den andre, men i stedet fokuserer den på de som er ofre og politiske spillebrikker for begge sider: Hamas, som kontrollerer området, og Israel, som ønsker å overta kontrollen. Gjennom observerende kamerabruk ønsket regissørene først og fremst å overbevise verden om at det er på tide å redde befolkningen i Gaza – før det er for sent.

NEIGHBOURS

er et varmt og vakkert drama som, tross alvoret, renner over av kjærlighet.

Tidlig på 80-tallet bor den seks år gamle kurdiske Sero med familien sin i en landsby på den syrisk-tyrkiske grensen. Han plager soldater med onkelen Amar, er stadig på besøk hos den jødiske nabofamilien og drømmer om å en gang ha en TV å se tegnefilmer på. Livet er fredelig på tross av den politiske situasjonen, men det skal til å endre seg. Tragedie og humor går hånd i hånd i denne perlen om krig og konflikt sett gjennom barneøyne.

Landsbyens nye lærer er sendt for å innordne barna under det syriske diktatorskapet og lære dem å hate jøder. Da tragedie rammer Seros familie endrer tilværelsen seg drastisk. En kjedereaksjon av endringer settes i gang, og før skoleåret er omme er Seros liv endret for alltid.

REBEL

Et unikt og rått portrett av radikalisering og IS krigere. **Rebel** er et brutalt og realistisk epos om to brødre som rives fra hverandre av radikalisering og ekstremisme, og som tar oss med på en adrenalinfylt reise til fremmedkrigernes verden i Syria. Kamal, en tidligere kriminell som søker en ny start, drar til Syria for å hjelpe krigsofre. Hans familie og venner er uvitende om hans reise, og blir rystet når han dukker opp i en propagandavideo der han og andre IS-soldater henretter krigsfanger. Kamals 12 år gamle lillebror, Nassim, blir knust av nyheten og blir et lett bytte for radikaliserte krefter som lover å gjenforene ham med broren. Deres mor, Leia, må kjempe med alt hun har for å redde sin yngste sønn.

Regissørene Adil El Arbi og Bilall Fallah (Bad Boys for Life, 2020, Ms. Marvel, 2022 og kommende Batgirl) skildrer på en troverdig og empatisk måte menneskelige sider hos de ulike karakterene i filmen, og viser på en realistisk måte motivasjonene bak valgene de tar.

Arbeidslivet

YTRINGSFRIHET PÅ ARBEIDSPLASSEN – HVOR GÅR GRENSEN?

Pride, en fargerik feiring av mangfold, ytringsfrihet og kjærlighet, ble i helgen avsluttet med folkefest og rekordparade i Oslo sentrum. Selv om feiringen er over for denne gang, må arbeidsgivere ikke glemme ansvaret de har for å sørge for at arbeidsplassen er et trygt og inkluderende sted for alle involverte.

Dette innebærer blant annet at arbeidsgivere må ha et bevisst forhold til ytringsfriheten og hvordan den brukes på arbeidsplassen. Hvor går grensen for hva en ansatt fritt kan uttale seg om på arbeidsplassen? Og hva kan arbeidsgivere gjøre for å fremme en god og sunn ytringskultur?

HØVEDREGELN OM YTRINGSFRIHET

Det klare utgangspunktet er at ansatte, på lik linje med andre, har ytringsfrihet. Dette følger av Grunnloven, Den europeiske menneskerettskonvensjon og internasjonale konvensjoner. Arbeidstakere har rett til å ytre seg om forhold som finner sted på arbeidsplassen, og til å delta i debatter om temaer som berører virksomheten. Dette gjelder selv om ytringene er uønskede eller ubehagelige for arbeidsgiver.

Rollen som arbeidstaker medfører imidlertid noen begrensninger i ytringsfriheten. Avhengig av arbeidstakers stilling og bransje kan forhold som taushetsplikt, sikkerhets- og konkurransehensyn og den alminnelige lojalitetsplikten begrense ytringsfriheten.

FORHOLDET MELLOM YTRINGSFRIHET OG LOJALITETSPLIKT

Hordaland tingrett (*THOD-2022-81621*) avgjorde nylig en sak som gir veiledning for hvor grensen mellom ytringsfriheten og lojalitetsplikten går. Spørsmålet i saken var om arbeidsgiver, en stiftelse hvis formål var å styrke krysskulturelle, unge mennesker til å stå i egne valg og være en møteplass for nettverksbygging og veiledning, hadde saklig grunn til å si opp en arbeidstaker som ytret seg kritisk om

transpersoner på Twitter. Arbeidsgiver mente enkelte av ytringene var transofobiske, at publiseringen var i strid med arbeidstakers lojalitetsplikt og egnet til å skade virksomhetens omdømme.

Retten la til grunn at ytringene var problematiske for arbeidsgiver, og at arbeidstakeren burde utvist større varsomhet med hvordan hun ytret seg på Twitter. Ytringene var likevel ikke av en slik aktivitet at de utgjorde en *varig* skade for virksomhetens arbeid. De fremsatte ytringene var etter rettens oppfatning verken transfobiske eller illojale, og oppsigelsen ble kjent ugyldig.

I vurderingen la retten vekt på at arbeidsgiver til en viss grad kunne instruert arbeidstaker i hvordan hun skulle opptre på sosiale medier. Det var imidlertid ingen indikasjoner på at arbeidsgiver hadde gitt beskjed til arbeidstakeren om hvordan de ønsket at hun skulle fremstå i sosiale medier.

Dommen illustrerer at ytringsfriheten står sterkt, og at det skal mye til for at ansattes ytringer som oppstår som ledd i en pågående debatt bryter med lojalitetsplikten.

HATEFULLE YTRINGER ER IKKE VERNET AV YTRINGSFRIHETEN

Utover de særlige begrensningene i ytringsfriheten som gjelder i arbeidslivet, må ansatte også forholde seg til alminnelig lovgivning. Dette inkluderer forbudet mot å fremsette hatefulle og diskriminerende ytringer.

Høyesterett avgjørelse av september 2022 (*HR-2022-1843-A*) bidro til å avklare når en ytring om kjønnsidentitet er hatefull og straffbar. Spørsmålet Høyesterett skulle ta stilling til var om en rekke nedsettende kommentarer på Facebook rettet mot en person som hadde skiftet juridisk kjønn var vernet av ytringsfriheten. Høyesterett slo på generelt grunnlag fast at det er «*et relativt stort rom for smakløse ytringer før det når opp til terskelen for*

straffbarhet», men vurderte likevel at tiltalte hadde kommet med grovt nedvurderende karakteristikk av transpersoner, og at ytringene derfor var hatefulle og straffbare.

HVA BØR ARBEIDSGIVERE GJØRE?

Avgjørelsene nevnt over illustrerer at ytringsfriheten er underlagt et sterkt vern, og at terskelen for å sette ytringsfriheten til side er høy. Til tross for dette viser undersøkelser at mange ansatte opplever en begrenset takhøyde for hva de kan uttale seg om på arbeidsplassen.

Ytringsfrihet på arbeidsplassen er viktig av en rekke grunner. Blant annet for den enkelte arbeidstakers livsutfoldelse og mulighet til å ytre seg på lik linje med andre borgere, i tillegg til samfunnsdebattens behov for at viktig informasjon og kritikk løftes opp av kompetente personer. Hva kan arbeidsgivere gjøre for å fremme en god og sunn ytringskultur på arbeidsplassen?

1. Anerkjenn ytringsfriheten, og fremhev for de ansatte at dette er et gode og en styrke for arbeidsplassen.
2. Gi de ansatte informasjon og opplæring om ytringsfriheten, dens innhold og bruken av den.
3. Gjør de ansatte kjent med begrensningene i ytringsfriheten, herunder arbeidsgivers styringsrett, arbeidstakers lojalitetsplikt, sikkerhets- og konkurransehensyn og alminnelig lovgivning.
4. Utarbeid retningslinjer for bruk av sosiale medier i og utenfor arbeidstid. Det er viktig at retningslinjene ikke utformes på en slik måte at det skapes inntrykk av et det er uønsket at de ansatte skal delta i offentlige debatter. Gjennomgå retningslinjene i fellesskap og gjør innholdet av dem godt kjent for de ansatte.
5. Oppfordre til saklig debatt og gjenomtenkte budskap.

Marie S. Halstensen – advokat, og Maja Elgaaen – advokatfullmektig i Helmr

INFLUENCER-FOLKEHØGSKULEN

Ein influensar er ein som påverkar. Slik omgrepet blir brukt i dag, blir det oftast knytt til personar som tener pengar på å profilere ulike produkt i sosiale medier. Dei skriv om seg sjølv og sin eigen kvardag, har mange følgarar på Youtube, Instagram, Snapchat og ikkje minst på sine egne bloggar. Dei har såleis stor innflytelse på dei som les innlegga og kan ta seg godt betalt for dei produkta dei marknadsfører.

Ung2024 er analysebyrået Opinion sin årlege studie av utviklingstrekk hos norsk ungdom i aldersgruppa 15 – 25 år. Folkehøgskulekontoret nyttar undersøkinga til å ta pulsen på ungdomsgruppa og funna her er viktige både for å skape forståing for aktuelle trendar og lage treffsikker marknadsføring for folkehøgskulane. «Å forstå deres preferanser, verdier og holdninger er avgjørende for å utvikle effektiv kommunikasjon som appellerer til denne gruppen.» Undersøkinga er såleis lærerik for å få innsikt i kva ungdommar føler, tenker og meiner, – og ikkje minst kva ungdommar let seg påverke av.

Dei viktigaste trendane som undersøkinga presenterer gir eit nyansert bilete av ei ungdomsgruppe som lett skaffar seg informasjon, som freistar å ta kontroll over sitt eige liv, og dei er i stor grad prega av fokus på seg sjølv og sitt eige liv, trening og velvære. Generasjon Z har vakse opp med digital informasjon som er umiddelbart tilgjengeleg, mange stoler på utsagn frå influencarar, dei er gode på multitasking, og kan handtere mange digitale flater og sosiale medier samstundes. Dei har også lært seg å vere kritisk til tradisjonell marknadsføring og dei er meir urolege for framtida enn tidlegare genera-

sjonar. UNG2024 har analysert trendar hos ei ungdomsgruppe som kanskje er den første generasjonen som risikerer å få ei framtid og leve i ei verd som på mange områder er dårlegare enn det foreldregenerasjonen har opplevd. Undersøkinga understrekar dette: «Det er visst alvor over dagens unge.»

Det som kanskje er like interessant er det som ikkje blir sett under lupa i undersøkinga. Er ungdommane utsett for andre påverknadskjelder enn dei som Opinion fokuserer på? Fokus på foreldre, lokalsamfunn, skulegang, eiga historie og samanheng, er fråverande i undersøkinga. Dette fører til at det blir gitt eit bilete av at dette ikkje har betydning. Det stemmer ikkje.

DET ER VISST ALVOR OVER DAGENS UNGE

Ei anna undersøking frå Ungdata for 2022 har eit anna fokus og teiknar eit supplerande bilete av ungdoms-generasjonen. Det som er mest framtrødande er at dagens unge har eit tillitsfullt forhold til sine foreldre. Generasjonskløfta er mindre enn for ein del år tilbake. Heile 84 prosent av alle unge i Norge i dag er nøgde med sine foreldre og opplever at foreldre er interessert i livet til dei unge. Forskar Viggo Vestel seier det slik: «Sammenlignet med i dag var det på 80-talet svært lite

unge og voksne delte med hverandre. Nå er det mer gjensidig kontroll. Det er enklere å få innblikk i hverandres verden, på godt og vondt.» Dette er interessant fordi det betyr at foreldre er viktige influencarar for dei unge. Dei opparbeider eit tillitsfullt forhold til vaksne som dei truleg tar med seg vidare.

På Utdanningsforbundet sitt landsmøte i haust, var det mykje fokus på kva lærarar skal gjere, men også poengtert kva dei ikkje skal gjere. Det er tydeleg at det faglege fokuset i grunnskule og vidaregåande tronar øvst på lista, og dannelsingsperspektiva kjem i andre rekke. Det ligg med andre ord svært godt til rette for at folkehøgskulen kan fylle eit behov, og bidra med nettopp det som lova pålegg skuleslaget; danning og folkeleg opplysning. Våre elevar møter med ballast på godt og gale, frå sosiale medier, men også i stor grad frå dei vaksne dei har hatt rundt seg. Dei tilsette i folkehøgskulen kan såleis vere viktigaste influencarar for den einskilde unge. Der som relasjonsbygging blir godt ivarettatt og tillit blir opparbeida i kvardagen på skulane, kan dei historisk-poetiske perspektiva bidra til å skape mening og legge grunnlag for å «utforske livets gåte».

Einar Opsvik,
leiar i Folkehøgskoleforbundet

CO2 KUTT PÅ 84 PROSENT:

FOLKEHØGSKOLENS BÆREKRAFTSPRIS TIL FANA FHS

Folkehøgskolenes bærekraftpris ble delt ut for fjerde år på rad under Rektormøtet i Stavanger tirsdag 16. januar.

Juryen bestod av representanter fra Miljøfyrtårn, FN-sambandet og folkehøgskolene sentralt.

– Det var utfordrende for juryen å velge ut en vinner. De tre skolene har alle gjort en solid innsats for å utvikle og implementere bærekraftige løsninger på sine skoler, sier Katinka Salomonsen Grane, rådgiver i Folkehøgskolerådet.

De to andre vinnerkandidatene var Fosen folkehøgskole og Seljord folkehøgskule.

Hensikten med prisen er å motivere folkehøgskolene til å jobbe for å nå målene i folkehøgskolenes felles Bærekraftvedtak. Et av målene er å redusere folkehøgskolenes klimagassutslipp med 40 prosent innen 2030.

Fana folkehøgskule har redusert sine CO2-utslipp med hele 84 prosent.

– Prisen gir oss inspirasjon for å jobbe videre med bærekraft. Vi begynte arbeidet med dette da Bærekraftvedtaket kom i 2019, sier Haltli.

Skolen selv peker på to hovedgrunner til at de har fått til det drastiske utslippskuttet. De har både jobbet helhetlig og kreativt, i tillegg til å endre måten elevene reiser på når de er på studietur. Selv om

skolen har implementert bærekraftige løsninger i mye av den daglige driften og praksisen, er det likevel flyreisene de har sett størst effekt på.

Fana har hatt særlig fokus på å finne sin egen vei til en mer bærekraftig skole. Skolen har jobbet ut i fra egne vilkår og potensiale, og har involvert både pedagogisk-, kjøkken- og driftspersonell i å få på plass en varig kulturendring.

JURYENS BEGRUNNELSE

«Fana har siden 2019 redusert sine klimautslipp med hele 84 prosent. Det har de fått til ved å arbeide visjonært og helhetlig for grønn omstilling av både drift, pedagogikk og kultur, og ved å systematisk følge strategiplaner for reduksjon av utslipp. Skolen har jobbet godt ut i fra eksisterende ressurser, og har involvert både elever og pedagogisk-, kjøkken- og driftspersonell i endringen. Det har blant annet ført til utviklingen av flere linjefag og fellesfag som vekker nysgjerrighet og bevissthet om klima blant elever. Spesielt nevneverdig er Fanas prioritering av kompetanseheving for kjøkkenpersonalet innenfor bærekraft uten å måtte øke verken bemanning eller kostnader.»

Tekst: Katinka Salomonsen Grane

Foto: Øyvind Krabberød

Foto: Mostphotos

UTTALE FRÅ FOLKEHØGSKULERØRSLA

STOPP KRIGEN I GAZA!

Folkehøgskulerørsla fordømer krig, drap og terror mot sivile. Vi krev at Israel avbryt bombinga av Gaza og likeins at Hamas stansar alle terrorangrep retta mot Israel. Vi krev at partane stoppar konflikten og startar arbeidet med å finne ei rettviss, bærekraftig og varig løysing.

Israels angrep mot Gaza er uforholdsmessig og strir mot Genèvekonvensjonane. Denne forma for kollektiv straff mot sivile er ei krigsforbryting og må stoppast for å få slutt på dei enorme lidingane som sivilbefolkninga er utsett for. Prinsippa i FN-pakta og humanitær rett må følgast!

Folkehøgskulerørsla er tufta på verdiar som vektlegg menneskeverdet, åndsfri-dom, likeverd og ansvar for fellesskapet, og verdiar som er nedfelt i menneskerettserklæringa. Folkehøgskulerørsla har eit internasjonalt engasjement som legg vekt på eit arbeid for ei rettferdig verd og å skape medvit om det globale fellesskapet, gjensidig avhengigheit i verda og delt

ansvar for å løyse globale utfordringar.

Krigen i Gaza bryt med alle humanistiske prinsipp og verdiar. Vi fordømer drap på born, sjuke og andre skuldlause og verjelause i konflikten. Vi stiller oss solidariske med alle som lever i frykt og uvisse og som står i ein forsvarslaus situasjon. Vi oppmodar FN, Norge og andre land og organisasjonar til å arbeide for å skape våpenkvile, sikre humanitær hjelp og bidra til ein varig fred.

Stoda for sivilbefolkninga i Gaza er ei katastrofe og krigen fører til meir hat, frykt og motsetnader. Krigføringa forverrar situasjonen og det blir enno vanskelegare å oppnå fred i området. Faren for ei eskalering av krigen gir skremmande perspektiv.

Folkehøgskulerørsla ber partane instendig om å stoppe valdsbruken. Vi krev at norske styresmakter og det internasjonale samfunnet legg sterkt press på dei ansvarlege partane i konflikten for å oppfylle

sine folkerettslege plikter og til å stoppe krigen og dei enorme lidingane det påfører uskuldige. Stopp krigen no!

For Noregs Kristelege Folkehøgskulelag, NKF:

Kjersti Versto Råheim, leiar

For Informasjonskontoret for kristen folkehøgskole, IKF:

Tor Inge Askeland, leiar

For Informasjonskontoret for folkehøgskolen, IF:

Morten Eikenes, leiar

For Folkehøgskoleforbundet, FHF:

Einar Opsvik, leiar.

Foto: Mostphotos

KURS FOR NYE LÆRERE DEL 2

4. – 5. januar samlet vi deltakerne på kurs for nye lærere til del 2 av kurset. Dette er en viktig tradisjon for oss.

Vi fikk fine foredrag av Inge Eidsvåg og Øyvind Brandt. I tillegg delte deltakerne sine opplevelser med å være lærer i folkehøgskolen med hverandre. Dette var en fantastisk fin samling og vi kan igjen konstatere at fremtiden ser svært lys ut når det kommer til nye lærere i folkehøgskolen. Takk til alle som kom og takk til skolene som sender sine ansatte på kurs.

KURS FOR DEG SOM JOBBER MED TILRETTELAGT FOLKEHØGSKOLE

22. – 23. mai arrangerer vi kurs for deg som jobber med tilrettelagt folkehøgskole. Det blir to spennende dager med et rikt faglig innhold. Kurset finner sted på Danvik Folkehøgskole. Program og påmelding via våre nettsider. Kurset arrangeres i samarbeid med NKF.

KJØKKENSAMLING

12. – 13. juni arrangerer vi kjøkkensamling på Sogndal folkehøgskule. Det blir to inspirerende dager som vil inneholde et variert og rikt program. Vi skal også bli kjent med Sogndal som kan by på fantastisk natur og et rikt kulinarisk tilbud. Dette vil du ikke gå glipp av. Påmelding og informasjon via våre nettsider. Kurset er et samarbeid med Fremtiden i våre hender og NKF.

FOLKEHØGSKOLEUKA 2024

Vi arrangerer folkehøgskoleuka på SKAP Kreativ Folkehøgskole 5. – 8. august. Vi er allerede i gang med programmeringen og ser frem til lansering i april. Hold av datoene i kalenderen allerede!

DISTRIKTSMØTE PÅ KARMØY FOLKEHØGSKULE

Det er full fart fra første arbeidsdag i januar når Rogalandsmøtet går av stabelen på Karmøy folkehøgskule. Deltakere fra Karmøy fhs., Jæren fhs. og Stavanger Urban fhs., var med. Dette er eit fellesmøte mellom frilynte og kristne skular, og Solborg fhs. og Lundheim fhs. var såleis også med på møtedagane. Det var lagt opp til eit program på dagtid med fleire aktuelle faglege tema; aktivitet – fag – danning, fokus på stipendiatrolla og sosialpedagogisk arbeid. Informasjon fra folkehøgskulekontoret er fast innslag på distriktsmøtet. Folkehøgskoleforbundet informerte om sitt arbeid, og IF presenterte m.a. funn fra siste undersøkinga fra Opinion. Eit av innslaga «Hvor finner vi ungdommen i dag?» er alltid aktuelt når ein skal ta pulsen på ungdomsgruppa. Skulen sine stipendiatar hadde også lagt opp eit fyldig program med underhaldning, konkurransar og musikk utover kvelden. Eli Haaland har arbeidd i 35 år i norsk folkehøgskule, 34 av desse åra på Karmøy folkehøgskule. Ho har vore lærar, inspektør og hatt eitt år som rektor. Vi kjenner henne som ein dedikert person som er svært engasjert i arbeidet i folkehøgskulen. Ho avslutta sitt virke i august 2023, og var invitert til årets distriktsmøte på Karmøy. Hennar morgonsamling oppsummerte gjennom fortellingar og diktlesing, noko av hennar virke, – men framfor alt understrekar ho det som har vore hennar drivkraft og kjernen i arbeidet i folkehøgskulen; samtalen, kontakten og dannelsingsperspektiva i møte med elevane.

NY LEIAR VALT PÅ UTDANNINGSFORBUNDETS LANDSMØTE

FHF og NKF har ein samarbeidsavtale med Utdanningsforbundet og vart derfor invitert til landsmøtet i november 2023. Utdanningsforbundet har utvida sitt medlemstal dei siste ti åra fra ca. 160.000 til 190.000 medlemmer, og organiserer lærarar, leiarar og merkantilt personale i alle skuleslag. Landsmøtet blir arrangert kvart 4. år. Val av ny leiar stod i på sakskartet og Geir Røsvoll har tatt over leiartrolla. Røsvoll har lang og solid erfaring både som lærar, leiar og som tillitsvald. Landsmøtet bar preg av stort engasjement, spesielt knytt til Utdanningsforbundet sitt politiske program; «Vi utdanner Norge». Mange sterke røyste kjempa for å få igjen gjennom endringar og forslag i programmet som skal vere gjeldande fram til 2027. Myndige stemmer med høg fagleg og ideologisk innsikt, kjempa for at lærarrolla skal kunne halde fast ved at det faglege og fagledelse skal vere læraren si kjerneoppgåve.

VEDTAK OM OMORGANISERING

Alle dei fire organisasjonane i folkehøgskulen, FHF, NKF, IF og IKF har i løpet av 2023 gjort vedtak om å vere med i ein prosess der målsettinga er å arbeide for ei ny organisering av arbeidet sentralt. Det er behov for å gjere dette arbeidet meir effektivt og enklare å administrere. Ikkje minst er det viktig at folkehøgskulen talar med ei stemme og står samla ut mot myndigheiter og media. På kristen side skal dette drøftast på eigarkonferanse for dei kristne skulane i september 2024. Det som blir bestemt der blir avgjerande for det vidare arbeidet. Det blir arbeidd for å førebu dette på ein god måte.

LYST TIL Å BLI EN FOLKEHØGSKOLEKOMMENTATOR?

Interesserte folkehøgskolefolk, det være seg skrivekyndige eller skriveinteresserte lærere, IKV-ere og skoleledere blir invitert til å vere med i folkehøgskolens kommentatorkorps. Dette skal vere en gruppe som kurses i og bidrar til å delta i samfunnsdebatten som folkehøgskolemennsker. Den enkelte som deltar skriver med en selvstendig stemme og ikke på vegne av organisasjonene, men er deltaker et fellesskap der alle hjelper hverandre til å markere folkehøgskolen som skoleslag. Vi er uavhengige av organisasjonene, men har fått støtte til initiativet fra NKF, IKF og FHF/IF, og er ett uttrykk for handlingsplanenes ønske om synlighet i samfunnsdebatten. Hensikten med Kommentarkorpset er å styrke kompetansen og engasjementet til folkehøgskolefolk, dyktiggjøre til engasjement, øve i debatt- og skriveteknikk, med tanke på deltagelse og synliggjøring i det offentlige ordskiftet. Er du interessert, ta kontakt med Ta kontakt og meld deg på hos Einar Opsvik (einar@folkehogskole.no, 971 76 112) eller Geir Ertzgaard (geir@ertzgaard.net, 402 04 305).

VERTSSKOLE FOR FOLKEHØGSKOLEUKA 2025 OG 2026

Vi søker vertsskole til Folkehøgskoleuka 2025 og 2026. Man forplikter seg til å være vertskap for to år av gangen. Søknadskriterier og mer informasjon kommer. Er dette noe som virker forlokkende for din skole anbefaler vi å prate om det i kollegiet allerede nå. I fjor fikk vi inn 6 gode søknader om å være vertsskole. Følg med!

EVALUERING AV LOKAL ARBEIDSTIDSAVTALE

I den nye Særavtale for undervisningspersonale i folkehøgskolen, som gjelder for Virke-området, ble det innført et nytt obligatorisk trinn i prosessen med revidering av lokal arbeidstidsavtale. I punkt 4.1 Prosess står det: De lokale parter skal evaluere avtalen årlig, og senest innen 1. mars. Vi håper og tror at dette vil være et nyttig steg på veien til å avtale arbeidstidsavtaler skreddersydd for lokale forhold.

UTLYSING AV MIDLAR FRÅ AKADEMIFONDET – TIL FRAMHJELP FOR NORSK KULTURREISING

Folkehøgskoleforbundet er ein av tre organisasjonar som står bak Akademifondet. I følge statuttane skal Akademifondet gje støtte til tiltak innan t.d. folkeopplysning, mål- og kulturarbeid. Fondsstyret ynskjer å legge til grunn ei vid tolking av desse omgrepa, og ser gjerne at utøvarar og andre brukarar av folkeleg kultur søker. Ein vil og inspirere til, og auke forståinga for, å samle inn, ta vare på og nytte tradisjonar innan det folkelege kulturarbeidet. Det kan deles ut inntil NOK 285.000 fra fondet i år. Utlysning finnes på frilyntfolkehogskole.no. Søknadsfristen er 31. Mars.

NY UTGIVELSEPLAN FOR FOLKEHØGSKOLEN

Vi har besluttet å redusere antall utgaver av magasinet Folkehøgskolen fra fem til fire. Magasiner vi sammenligner oss med kommer i fire årlige utgaver, og vi benytter muligheten til å publisere stoff på bloggen mellom numre. Fra i år vil magasinet utgis slik:

- 1. mars (deadline 5. feb)
- 1. juni (5. mai)
- 15. september (20. august)
- 1. desember (5. november)

Angelina Christiansen, Einar Opsvik og Espen Bråten Kristoffersen

KALENDER

11. – 12. april	Nordic Folk High School Summit, - Nordisk folkehøgskule-konferanse i regi av Nordisk folkehøgskoleråd. Sundsgårdens Folkehøgskola, Rydebäck, Helsingborg.
22. - 23. mai	Kurs for tilrettelagt folkehøgskole. Danvik folkehøgskole, Drammen.
22. – 23. mai	Distriktsmøte distrikt 4: Hordalandsmøtet, Bømlo folkehøgskule.
12. – 13. juni	Kjøkkensamling. Sogndal folkehøgskole.
5. – 8. august	Folkehøgskoleuka. SKAP – kreativ folkehøgskole, Mandal.

Følg med på kalender på www.frilyntfolkehøgskole.no for oppdateringer/mer informasjon, påmelding og nye arrangement.

MEDLEMSFORDELER KORT FORTALT:

Engasjement i lønns- og arbeidsforhold: Folkehøgskoleforbundet gir sine medlemmer mulighet til engasjement og innsats for å bedre egne og arbeidskollegers lønns- og arbeidsforhold.

Kurstilbud i Folkehøgskoleforbundet: Folkehøgskoleforbundet tilbyr medlemmer og tillitsvalgte gratis kurs og skoleling i tariff – og forhandlingskunnskap, arbeidsrett og tillitsvalgtarbeid.

Forsikringsordninger: Folkehøgskoleforbundet tilbyr medlemmene gunstige forsikringsordninger i samarbeid med Utdanningsforbundet og Tryg Forsikring.

Fortløpende informasjon: Som medlem i Folkehøgskoleforbundet får du fortløpende informasjon om tariffsaker og andre forhold som berører din arbeidssituasjon. Dette skjer gjennom tillitsmannsapparatet, elektronisk nyhetsbrev, Folkehøgskoleforbundets hjemmesider og medlemsbladet «Folkehøgskolen».

Utvalg for alle: Folkehøgskoleforbundet har etablert utvalg for lærere, utvalg for praktisk personale og et skoleutviklingsutvalg. For rektorene er det etablert et eget landsdekkende lokallag.

NY MEDLEMSFORDEL!

Nå får du 10 prosent rabatt på alle Strawberry hoteller på over 130 destinasjoner i hele Norden og Baltikum. Les mer ved å scanne QR-koden!

Vil du vite mer:
frilyntfolkehogskole.no/fhf/medlem/

NOTERT

ROY JACOBSEN – INGEN QUICK FIX

Hva med dagens lag, med Støre i spissen for et parti som gjør det historisk dårlig?

– Jeg tror ikke det er noen quick fix og jeg tror ikke Jonas har skylden. Han er en hedersmann. Han sitter ikke der for å ha det moro, ser det ut som.

Nei årsaken mener han er sosiologisk, i tillegg til Støres fremtoning som velutdannet høyremann.

– Da jeg vokste opp var det kanskje slik at 70 – 80 prosent av de som jobbet gjorde det fordi de måtte. I dag jobber 70 – 80 prosent med noe de liker, noe de underholder seg med. Det gir en helt annen innstilling til politikk. Det gir lavere terskel for misnøye. Ap kan ikke lenger selge det samme som de gjorde før.

Roy Jacobsen i Dagens Næringsliv

NORGE – EN STORSLÅTT MUSIKALDESTINASJON

Mange reiser på skoletur til New York’s Broadway og London’s West End for å oppleve storslåtte musikaler. Men man trenger ikke reise så langt for å oppleve musikalmagi. Nå har også Norge blitt en storslått musikaldestinasjon. Og det er slettes ikke bare Oslo som har utvalget. Bare se her:

Rogaland teater, Stavanger: Mathilda , april – juni	Kilden, Kristiansand: Grease , mars – april	Det Norske Teatret, Oslo: Frost , februar – april SpyNorsk , mai – august
Den Nationale Scene, Bergen: Billy Elliot , januar – mars	Riksteatret: Bonnie & Clyde , februar – april Jakten på prinsessa – spilles hele høsten	Chateau Neuf, Oslo: The Bodyguard , september - desember
Hålogaland Teater, Tromsø: Little Shop Of Horrors , februar - april	Folketeatret, Oslo: Sound of Music , mars – april Miss Saigon , mars – april Jesus Christ Superstar , august – desember	Chat Noir, Oslo: Evig Ung , mars – desember
Trøndelag Teater, Trondheim: Så som i himmelen , februar – april	Oslo Nye Teater, Oslo: Evita , mars – juni	Husk at det finnes flere billettfond hvor du kan søke om gratis teaterbilletter til hele skolen. OBOS billettfond, KAVLI billettfond og Riksteatrets billettfond er tre gode muligheter.
Teater Innlandet, Hamar: Pinocchio , april – november.		Espen Bråten Kristoffersen , Rådgiver for pedagogisk utvikling FHF

LINJETURER MED KILROY

Vi har lang erfaring med planlegging av linjeturer og andre reiser for større grupper over hele verden.

Hos oss får dere tilbud på skoleturer til de gode gamle favorittene: Berlin, Krakow og Roma, men vi kan også hjelpe deg med mer eksotiske destinasjoner som USA, Cuba og Sør-Korea!

www.kilroy.no/studieturer/
☎ **[+47] 2310 2310**

VILNIUS
Fra pris per person i NOK **1990,-**

BERLIN
Fra pris per person i NOK **3200,-**

PORTUGAL
Fra pris per person i NOK **2801,-**

NYTT FRA IF

NY OPPTAKSDATO

I 1977 valgte rektorene på alle folkehøgskolene å gå sammen om en felles avtale om å ikke ta opp elever før 1. februar. Dette for å unngå at skoler tok opp elever flere år i forveien med den ekstra administrasjonen dette ville medføre.

Denne datoen har vært under press den siste tiden. Flere folkehøgskoler meldte at de mistet elever til bibelskoler, fagskoler og private høyskoler som alle har tidligere opptak enn 1. februar. I tillegg var det bekymring for om ungdommer som hadde søkt folkehøgskole i november fortsatt ville takke ja til plass i februar eller om ventetiden rett og slett ble for lang.

De to informasjonskontorene foretok en spørreundersøkelse blant folkehøgskolene som avdekket et stort sprik i holdningene, men også at en stor andel av folkehøgskolene ønsket tidligere opptak. Saken ble diskutert på Lederforum i november og igjen på Rektormøtet i januar.

Etter flere grundige diskusjoner og avstemninger landet rektorene på å vedta at fra høsten 2024 kan skolene ta opp elever fra 15. november. Informasjonskontorene vil starte markedsføringen av at man kan søke folkehøgskole fra 15. oktober. Det betyr at skolene bør gjøre linjer og priser klare mellom 1. oktober og 15. oktober.

Tidligere har det vært unntak fra 1. februar – søkere som måtte søke om visum eller støtte fra NAV er to grupper som kunne tas opp tidligere – men med den nye opptaksdatoen vil det ikke være noen unntak. Det betyr at 15. november som tidligste opptaksdato gjelder for alle.

FOLKEHØGSKOLEDUGNAD

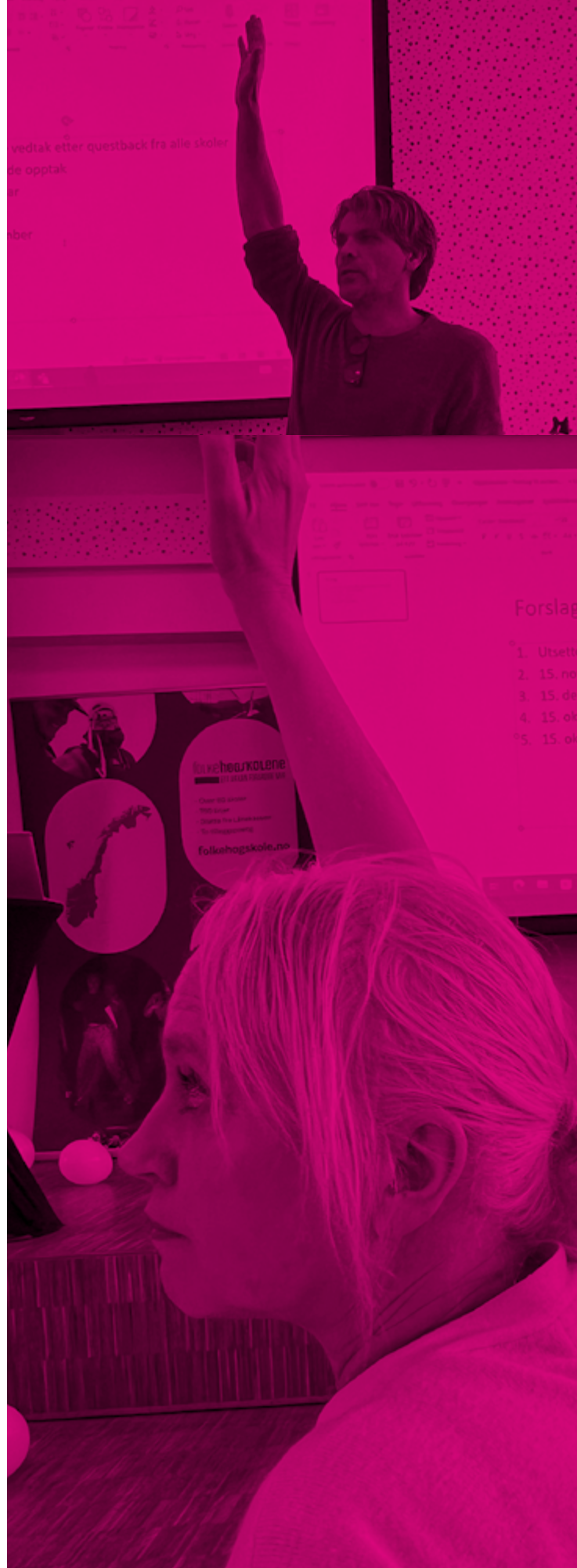
Informasjonskontorene gikk i høst ut med en oppfordring til alle folkehøgskolene om at de skulle invitere sin lokale videregående skole inn på folkehøgskole slik at flere ungdommer kunne få kjennskap til hva folkehøgskole er.

Foreløpige tilbakemeldinger viser at svært mange folkehøgskoler har tatt dette på alvor og at mange flere ungdommer enn før får møte sin lokale folkehøgskole enten på folkehøgskolen eller på den videregående skolen.

Dette er svært positivt. På grunn av Korona mistet vi noen år der verken vi sentralt eller folkehøgskolene lokalt fikk møte ungdommer og fortalt om folkehøgskole. Derfor er denne innsatsen ekstra viktig nå.

Dersom dere ønsker å få tilsendt Folkehøgskolekatalogen til utdeling eller dere ønsker tilgang til en presentasjon vi bruker på de videregående skolene, så må dere endelig bare ta kontakt.

Dorte Birch,
daglig leder Informasjonskontoret for folkehøgskolen

DANNING OG DEMOKRATI:

NORDISK KONFERANSE I HELSINGBORG 11.-12. APRIL 2024

Nordisk Folkehøgskoleråd inviterer deg til konferanse om danning og demokrati på Sundsgården folkhögskola i Helsingborg, Sverige, 11.-12. april 2024. Konferansen er for deg som jobber i folkehøgskolen, og du vil møte både nordiske kollegaer og andre inspirerende fagfolk. Vi oppfordrer alle skoler til å sende en representant!

Formålet med konferansen er å gi deg redskaper til å veilede de unge til å engasjere seg i omverdenen sin, og delta demokratisk. Det vil du få gjennom diskusjoner, workshops og spennende foredrag, der nordiske perspektiver på folkehøgskolens rolle i demokratisk danning er den røde tråden.

HVORFOR SKAL SKOLEN SENDE EN REPRESENTANT?

- Inspirasjon for hele skolen: Ved å delta på konferansen, blir representanten rustet med verdifulle redskaper og ideer som kan deles og videreformidles til resten av skolens stab – for eksempel på et lærermøte?
- Faglig utvikling: Få innsikt i innovative læremetoder og undervisningsopplegg som kan berike deres undervisningspraksis. Konferansen gir deg ikke bare teoretisk innsikt, men også konkrete strategier for å styrke og oppmuntre elevene til å bli aktive deltakere i demokratiske rom. Utforsk hvordan folkehøgskoler kan spille en sentral rolle i å forme fremtidige demokratiske løsninger.
- Nettverksbygging: Møt lærere og folkehøgskolekollegaer fra hele Norden, utveksle erfaringer, og bygg verdifulle nettverk.

Scann QR-koden for program og påmelding
(<https://ffd.nemtilmeld.dk/375/>)

Konferansen er en unik mulighet til å utvide horisontene dine og få innsikt fra ulike nordiske perspektiver. Kanskje blir det starten på et spennende samarbeid?

- Vakker reiserute: Helsingborg er lett tilgjengelig, og du kan ta toget hele veien. Konferansen er på Sundsgården folkhögskola, som ligger ved kysten med flott havutsikt!
- Demokratiet trenger oss! Demokratiet står overfor mange utfordringer globalt, og det er de unge som skal forme fremtidens løsninger. Som underviser spiller du en sentral rolle i å styrke de unge ved å dyrke demokratisk danning som redskap for å møte dagens og morgendagens utfordringer. La oss sammen tenke nytt, reflektere, dele erfaringer og legge grunnlaget for en demokratisk fremtid.

Katinka Salomonsen Grane

BRYTNINGSTID

Vi lever i ei brytningstid i en urolig verden preget av krig og konflikt og kamp for en mer bærekraftig klode. Dagens ungdom står overfor store spørsmål. Folkehøgskolene er på leit etter hvor-
dan vi kan vise ungdommen at vi kan være et redskap for å hånd-
tere de store spørsmålene og være ei trygg bro på veien videre i livet.

Samfunnet har de seinere årene vært preget av et sterkt individ-
fokus. «What’s in it for me?» -tankegang». Samfunnet blir stadig
mer spesialisert. Samtidig mister vi i økende grad blikket på
viktigheten av «felleskapet». Sykehusene har blitt mer
spesialiserte – hver lidelse har sin ekspert. Grunnskolen har blitt
mer spesialisert – allmennlæreren er borte, og hvert fag har sin
«ekspert». All spesialisering har godt intensjoner, men verdien av
allmennlegen og allmennlæreren er vi i ferd med å miste. Verdien
av å være et «helt» menneske. En sykdom kan ha oppstått et
annet sted enn der smerten sitter, men blir vanskeligere å få øye
på. Et fag på skolen kan være strevsomt å få til, men årsaken kan
være helt andre enn kompleksiteten i faget. Mennesker trenger
helhetlige blikk. Vi trenger å bli sett og bli hørt. Vi trenger å være
en del av et felleskap. Folkehøgskolene er felleskap.

Nå tar folkehøgskolene opp nye elever for skoleåret 2024/2025.
Mange skoler merker nedgang i antall søkere. Det fødes færre
barn og barnekullene blir mindre, forsvaret skal ha flere inn til
førstegangstjeneste og det skal gjennomføres en fullføringsreform
i videregående skole. Samtidig fører en urolig verden til utrygg-
het. I det hele endrer myndighetene opptaksreglene til høyere
utdanning der vi tror tilleggspoengene forsvinner. Og en ny fol-
kehøgskolelov er på vei.

Tida utfordrer oss på omstilling. Folkehøgskolene har alltid
vært i omstilling, men klarer vi omstillingen raskt nok? Hvordan
klarer folkehøgskolene å være det tilbudet ungdommene trenger
og ønsker seg i framtida? Hvordan klarer vi å gi de unge mening,
håp og selvtilitt nok til å finne en god vei for framtida og til å
delta og styrke demokratiet?

Det er uhyre vanskelig å forutsi ungdommenes valg og hva som
skal til for at de ønsker å gå på folkehøgskole. Vi ønsker å vise til
at de, gjennom et år på folkehøgskole, får dyktige lærere og an-
satte som hjelper elevene til å bli mer bevisste og modne. Styrker
som er viktige for videre studier og arbeidsliv eller for å fullføre
videregående skole.

Jeg har i mange sammenhenger pekt på at det er viktig med
samarbeid med kommunen både administrativt og politisk. En
tidligere ordfører blir plutselig kunnskapsminister og en kommu-
nestyrerepresentant blir plutselig statsråd for høyere utdanning
og forskning. Samarbeid lokalt må, som i en vennegjeng, holdes
«varmt». Samarbeid med kommunens- og fylkeskommunens
rådgiverkorps er også vesentlig viktig. Om ikke rådgiverne lokalt
har kunnskap om hva folkehøgskole er, kan vi ikke regne med at
noen anbefaler å velge folkehøgskole. Samarbeid med fylkets
oppfølgingstjeneste (OT) er også en inngang til elevrekruttering.
Har Oppfølgingstjenesten kunnskap om folkehøgskole, kan de
også foreslå dette som et alternativ og de som er utenfor felleska-
pet kan hjelpes innenfor.

Å oppleve å være en del av et felleskap er avgjørende for egen
livskvalitet for resten av livet. Det er også avgjørende for samfun-
net. I Norge har vi dyrekjøpte erfaringer med hvor viktig det er. I
et felleskap som på folkehøgskolen, får de unge anledning til å
lære om og av andre, ha forståelse for andres ståsted og bli utfor-
dret på å ha empati med andre. Folkehøgskolen er et redskap for
å bli en god medborger og ha et bevisst forhold til felleskapet.

Kun gjennom å være en del av noe, vil vi kunne løse de store
spørsmålene verden står overfor. Klarer folkehøgskolene å vise
hvordan vi kan gi ungdom verktøy gjennom felleskap, tror jeg vi
kan bli et enda viktigere år for mange som står i en mangefaset-
tert brytningstid.

Anne Tingelstad Wøien,
daglig leder i Folkehøgskolerådet

AGDER FOLKEHØGSKOLE
4640 Søgne
Tlf.: 38 16 82 00
Rektor: Reidar Nilsen
www.agder.fhs.no

BUSKERUD FOLKEHØGSKOLE
3322 Darbu
Tlf.: 31 90 96 90
Rektor: Mariann Aaland
www.buskerud.fhs.no

BØMLO FOLKEHØGSKULE
5437 Finnås
Tlf.: 53 42 56 50
Rektor: Magne Grøneng Flokenes
www.bomlo.fhs.no

ELVERUM FOLKEHØGSKULE
2408 Elverum
Tlf.: 62 43 52 00
Rektor: Per Egil Andersen
www.elverumfhs.no

EVJE FOLKEHØGSKOLE
4735 Evje
Tlf.: 37 88 60 05
Rektor: Steinar Bruun
www.evjefhs.no

FANA FOLKEHØGSKULE
5259 Hjellesstad-Bergen
Tlf.: 55 52 63 60
Rektor: Tore Haltli
www.fanafhs.no

FJORDANE FOLKEHØGSKULE
Boks 130, 6771 Nordfjordeid
Tlf.: 57 88 98 80
Rektor: Silvia van Hesik Førde
www.fjordane.fhs.no

FOLLO FOLKEHØGSKOLE
1540 Vestby
Tlf.: 64 98 30 50
Rektor: Anja Helene Stidahl
www.follo.fhs.no

FOSEN FOLKEHØGSKOLE
7100 Rissa
Tlf.: 73 85 85 85
Rektor: Arnhild Finne
www.fosen.fhs.no

HADELAND FOLKEHØGSKULE
2760 Brandbu
Tlf.: 61 33 96 00
Rektor: Arne Ruste
www.hafos.no

HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE
3550 Gol
Tlf.: 32 07 96 70
Konstituert rektor: Nina Hafnor
www.hallingdal.fhs.no

HARDANGER FOLKEHØGSKULE
5781 Lofthus
Tlf.: 53 67 14 00
Rektor: Trond Instebø
www.hardanger.fhs.no

HARSTAD FOLKEHØGSKOLE
9404 Harstad
Tlf.: 77 04 00 77
Rektor: Harald Markussen
www.trondarnes.fhs.no

IDRETTSSKOLEN
– **NUMEDAL FOLKEHØGSKOLE**
3626 Rollag
Tlf.: 31 02 38 00
Rektor: Per Ketil Berg
www.idrettsskolen.com

JÆREN FOLKEHØGSKULE
4352 Kleppe
Tlf.: 51 78 51 00
Rektor: Monica Cecilie Høyen
www.jarenfhs.no

KARMØY FOLKEHØGSKULE
4291 Kopervik
Tlf.: 52 84 61 60
Rektor: Jarle Nilssen
www.karmoy.fhs.no

LOFOTEN FOLKEHØGSKOLE
8310 Kabelvåg
Tlf.: 76 06 98 80
Rektor: Lisa Blom
www.lofoten.fhs.no

MANGER FOLKEHØGSKULE
5936 Manger
Tlf.: 56 34 80 70
Rektor: Viggo Bjørge
www.manger.fhs.no

MØRE FOLKEHØGSKULE
6151 Ørsta
Tlf.: 70 04 19 99
Rektor: Rune Hovde
www.more.fhs.no

NAMDALS FOLKEHØGSKOLE
7870 Grong
Tlf.: 74 33 20 00
Rektor: Bjørn Olav Nicolaisen
www.namdals.fhs.no

NANSENSKOLEN
2609 Lillehammer
Tlf.: 61 26 54 00
Rektor: Signe Therese Strøm
www.nansenskolen.no

NESTOR MELSOMVIK
3159 Melsomvik
Tlf.: 33 33 55 00
Rektor: Terning Dahl-Hansen
www.nestorutvikling.no

NORDISKA FOLKHØGSKOLAN
Box 683-SE-442 31 Kungälv, Sverige
Tlf.: 00 46 303 20 62 00 vx
Rektor: Jonatan Rask
www.nordiska.fhsk.se

NORDMØRE FOLKEHØGSKULE
6650 Surnadal
Tlf.: 71 65 89 00
Rektor: Kristian Lund Silseth
www.nordmore.fhs.no

NORD-NORSK PENSJONISTSKOLE
8920 Sømna
Tlf.: 75 02 92 80
Rektor: Geir Nydahl
www.nordnorsk-pensjonistskole.no

PASVIK FOLKEHØGSKOLE
9925 Svanvik
Tlf.: 78 99 50 92
Rektor: Ketil Foss
www.pasvik.fhs.no

PEDER MORSET FOLKEHØGSKOLE
7584 Selbustrand
Tlf.: 73 81 20 00
Rektor: Arild Moen
www.pedermorset.no

RINGEBU FOLKEHØGSKULE
2630 Ringebru
Tlf.: 61 28 43 60
Rektor: Rolf Joar Stokke
www.ringebu.fhs.no

RINGERIKE FOLKEHØGSKOLE
3510 Hønefoss
Tlf.: 32 17 99 00
Rektor: Morten Eikenes
www.ringerike.fhs.no

ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE
2050 Jessheim
Tlf.: 63 97 09 10
Rektor: Haldis Brubæk
www.romerike.fhs.no

SANDEFJORD FOLKEHØYSKOLE
3232 Sandefjord
Tlf.: 33 42 17 90
Rektor: Fredrik Møller-Hansen
www.skiringssal.fhs.no

SELJORD FOLKEHØGSKULE
3840 Seljord
Tlf.: 35 05 80 40
Rektor: Kristine Rønning
www.seljord.fhs.no

SETESDAL FOLKEHØGSKULE
4747 Valle
Tlf.: 924 23 106
Rektor: Marita Alverhøy
www.setesdal.fhs.no

SKAP KREATIV FOLKEHØYSKOLE
Neseveien 1
4514 Mandal
Rektor: Hanne Christine
Seyffarth-Fuglestveit
www.skapmandal.no

SKJEBERG FOLKEHØYSKOLE
1747 Skjeberg
Tlf.: 69 11 75 60
Rektor: Lene Dyrkorn
www.skjeberg.fhs.no

SKOGN FOLKEHØGSKOLE
7620 Skogn
Tlf.: 74 08 57 20
Rektor: Lars Waade
www.skogn.fhs.no

SOGNDAL FOLKEHØGSKULE
6856 Sogndal
Tlf.: 57 62 75 75
Rektor: Ole Karsten Birkeland
www.sogndal.fhs.no

SOLBAKKEN FOLKEHØGSKOLE
2100 Skarnes
Tlf.: 62 96 70 70
Rektor: Siri Thorson
www.solbakken.fhs.no

STAVANGER URBAN FOLKEHØGSKOLE STUF
4014 Stavanger
Tlf.: 93 08 62 77
Rektor: Geir Bakken
www.stufskole.no

STORD FOLKEHØGSKULE
5411 Stord
Tlf.: 40 40 17 53
Rektor: Torunn Laurhammer
www.stordfhs.no

SUND FOLKEHØGSKOLE
7670 Inderøy
Tlf.: 74 12 49 00
Rektor: Eirik Stensland
www.sundfhs.no

SUNNHORDLAND FOLKEHØGSKULE
5455 Halsnøy Kloster
Tlf.: 53 47 01 10
Rektor: Bente Sjø
www.sunnfolk.no

TONEHEIM FOLKEHØGSKOLE
2322 Ridabu
Tlf.: 62 54 05 00
Rektor: Elin Evenrud
www.toneheim.no

TORSHUS FOLKEHØGSKULE
7320 Fannrem
Tlf.: 72 47 98 50
Rektor: Torkjell Solem
www.torshus.com

TOTEN FOLKEHØGSKOLE
2850 Lena
Tlf.: 61 14 27 00
Rektor: Live Hokstad
www.toten.fhs.no

TRØNDERTUN FOLKEHØGSKULE
7227 Gimse
Tlf.: 72 85 39 50
Rektor: Tormod Gjersvold
www.trondertun.no

VEFSN FOLKEHØGSKOLE
8665 Mosjøen
Tlf.: 75 17 24 11
Rektor: Mette Haustreis
www.vefsnfolkehogskole.no

VOSS FOLKEHØGSKULE
5704 Voss
Tlf.: 56 52 90 40
Rektor: Siren Øyan Kulbeck
www.voss.fhs.no

ØYREKKA FOLKEHØGSKOLE
7284 Mausund
Tlf.: 48 94 09 00
Rektor: Nina Iversen
www.oyrekka.no

ÅL FOLKEHØYSKOLE OG KURSSENTER FOR DØVE
3570 Ål
Tlf.: 32 08 26 00 – TekstTlf.: 32 08 26 01
Rektor: Ann-Kristin Malmquist
www.al.fhs.no

ÅSANE FOLKEHØGSKOLE
5109 Hylkje
Tlf.: 55 39 51 90
Rektor: Lena Andresen
www.aasane.fhs.no

TEKST- OG DIKTSTAFETTEN:

Terje Halsvik – lærer skuespill for scene og film,
ved Danvik folkehøgskole ble utfordret av Øyunn Bjørge
– teater og yogalærer ved Solbakken folkehøgskole.

Se igjen på den prikken. Det er her. Det er hjemme.
Det er oss.

På den er alle som elsker deg, alle du kjenner, alle
du noen sinne har hørt om. Hvert menneske som
noen gang var, levde livene sine her.

All glede og lidelse, alle religioner, ideologier og
økonomiske doktriner, hver jeger og hver sanker, hver
helt og feiging, hver konge og bonde, ethvert unge
elskende par, hver mor og far og håpefulle barn, hvert
eneste moralsyn, alle korrupte politikere, alle kjendi-

ser, hver "øverste leder", her bodde hver eneste helgen
og synder i vår arts historie, på et støvkorn suspendert
i en solstråle.

Jorden er en liten scene i en stor kosmisk arena.
Husk de endeløse grusomhetene utført av innbygger-
ne i et lite hjørne av denne prikken ovenfor de knapt
forskjellige innbyggerne i et annet hjørne. Hvor ofte
de har misforstått hverandre, hvor ivrige de er på å
drepe hverandre, hvor ivrig de hater. Tenk på floder av
blod som er spilt av alle generaler og keisere, slik at de

i glans og triumf kunne bli herskere av støvflekken i et
lite øyeblikk.

Det finnes ingen andre steder som vår art kunne
migrert til. Lik det eller ikke, for øyeblikket er Jorden
vår eneste skanse.

Du finner ikke en bedre beskrivelse av dårskapen i
vår innbilskehet enn dette fjerne bildet. For meg under-
streker det vårt ansvar om å være vennligere med
hverandre – og for å bevare denne bleke, blå prikken,
det eneste hjemmet vi noen gang har kjent.

Utdrag fra Carl Sagans bok «Pale Blue Dot» (1994) - inspirert av et
bilde tatt av Voyager 1 i 1990. (oversatt av Terje Halsvik)

Terje utfordrer Marie Risan - lærer i Humor og Scene
ved Ringerike folkehøgskole

– Jeg finner teksten klok og inspirerende og bruker den i en
morgensamling jeg noen ganger drar om - skal vi kalle det -
«kosmisk perspektiv»